

De Staat van de Utrechtse jeugd

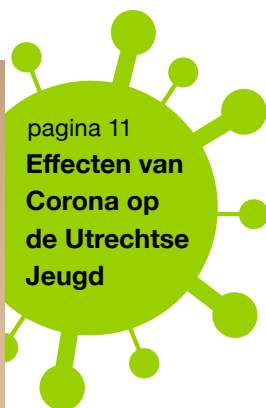


Het welbevinden van kinderen en jongeren in Utrecht in coronatijd



Gemeente Utrecht

Inhoud



Inhoud	2
Woord vooraf	4
Inleiding	5
Samenvatting	8
Effecten van de coronacrisis op de Utrechtse jeugd	11
🎓 Onderwijs en meedoen	12
❤️ Gezondheid en welbevinden	35
🏠 Ondersteuning en zorg	60
De Utrechtse jeugd, hoe ging het vóór corona?	75
▲ Algemeen	76
🎓 Onderwijs en meedoen	77
❤️ Gezondheid en welbevinden	79
☁ Leefomgeving	81
🏠 Ondersteuning en zorg	83
Bronnen en noten	84

Alle kinderen en jongeren in Utrecht zijn geraakt door corona

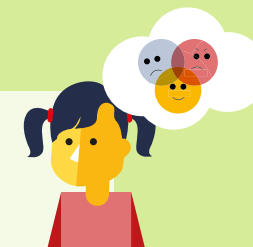


Zorgen om drie groepen

Kinderen die extra ondersteuning nodig hebben



(sociaal-emotionele) ontwikkelingsachterstanden jonge kinderen (tot 4 jaar)



Mentaal welbevinden jongeren en jongvolwassenen

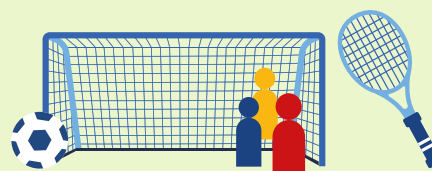


Thema's



Onderwijs en meedoen

Zorgen om onderwijsachterstanden en opgelopen leervertraging



Gezondheid en welbevinden

Spelen, sport, cultuur en rituelen zijn belangrijk voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en identiteitsvorming van kinderen en jongeren en zijn erg gemist in coronatijd



Ondersteuning en zorg

Kinderen en jongeren hebben directe, laagdrempelige aandacht gemist

Woord vooraf

Hoe gaat het met Utrechtse kinderen en jongeren in de coronatijd? Welke effecten hebben het afstandsonderwijs en de lockdowns op hen gehad? Met deze Staat van de Utrechtse jeugd willen we een antwoord krijgen op die vragen. We hebben daarvoor gebruik gemaakt van alle relevante data en onderzoeken die beschikbaar zijn over de Utrechtse jeugd (tot het moment van behalen van de startkwalificatie) voor en tijdens de coronapandemie. We zijn op zoek gegaan naar informatie over hun leefwereld: wat deden zij in hun vrije tijd, hoe ging het thuis en met het online onderwijs, hoe vonden ze het op school of op hun werk? Voor deze Staat van de Utrechtse jeugd zijn jeugdprofessionals geïnterviewd en komen ook kinderen, jongeren en ouders zelf aan het woord.

Staat van de Utrechtse jeugd biedt een startfoto

De gemeente Utrecht heeft net als andere gemeenten rijksmiddelen ontvangen uit het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Hiermee kunnen initiatieven, gericht op de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren, ondersteund worden. Om deze middelen goed in te kunnen zetten wilden gemeente, partners in het onderwijs en het jeugddomein weten hoe het met de jeugd in Utrecht gaat. Deze Staat van de Utrechtse jeugd biedt een foto voor alle professionals in de stad die werken met en voor kinderen en jongeren.

Hoe nu verder?

Hoewel de pandemie over haar hoogtepunt lijkt te zijn op het moment van schrijven, werken de langetermijneffecten van schoolsluitingen, quarantaines en andere maatregelen waarschijnlijk nog lange tijd door. Daarom is het nodig om als stad na te denken over het vervolg: wat is er nodig, voor wie en hoe gaan we dat samen organiseren? Wie heeft daarin welke rol? Hoe betrekken we kinderen en jongeren bij de totstandkoming van beleid? Oftewel: hoe komen we samen tot een integrale, actiegerichte en toekomstbestendige aanpak voor de Utrechtse jeugd na corona?

Utrecht, april 2022

Inleiding

Zorgen om ontwikkeling jeugd

De coronacrisis heeft veel impact gehad op kinderen en jongeren. De scholen en kinderopvang gingen tussen maart 2020 en januari 2022 drie periodes dicht. De lockdowns -en zelfs een avondklok- maakten dat ook sportclubs, theaters, buurthuizen, zwembaden en café's gesloten waren en veel sociale ontmoetingen niet door konden gaan. Online-onderwijs en het wegvallen van belangrijke mijlpalen als eindexamens, Cito-toetsen, groep 8-musicals en schoolkampen hadden veel impact. Als de school wel open was, moesten leerlingen en docenten schakelen tussen fysiek, online of hybride onderwijs. Er zijn zorgen over de korte- en langetermijneffecten van de coronamaatregelen op de ontwikkeling van de jeugd.

Kracht van het Utrechtse netwerk

Tijdens de lockdowns werd de kracht van het Utrechtse netwerk om kinderen en jongeren heen zichtbaar en voelbaar. Laptops, tablets en bijvoorbeeld Wifi-aansluitingen werden geregeld voor kinderen of gezinnen die deze voorzieningen niet in huis hadden. Het onderwijs, wijkorganisaties en de gemeente organiseerden twee zomers lang een zomerprogramma voor kinderen. Veel vrijwilligers meldden zich aan om kinderen te helpen met huiswerk of met de Nederlandse taal. Het Stadsnetwerk Gelijke Kansen werd opgericht om vraag en aanbod te koppelen. Leerkrachten, pedagogische medewerkers, jongerenwerkers, buurtteammedewerkers en andere professionals stonden klaar om steun te bieden waar dat nodig was. In de tweede lockdown konden de ervaringen uit de eerste lockdown snel worden toegepast.

Steunprogramma OCW

In februari 2021 maakte de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs een steunprogramma bekend (het Nationaal Programma Onderwijs) voor de Voorschoolse Educatie (VE), het basis- en voortgezet onderwijs. Ook het middelbaar beroeps- en het hoger onderwijs ontvingen extra middelen van OCW. Scholen werd gevraagd de leerachterstanden te analyseren en interventies te formuleren. Vanuit het NPO kregen ook gemeenten ruimte voor een ondersteuningsprogramma, aanvullend aan de inzet van po- en vo-scholen en de VE. De Staat van de Utrechtse jeugd is een startpunt voor het gesprek over het gemeentelijke ondersteuningsprogramma en de keuzes die daarvoor gemaakt moeten worden.



Onderzoek blijft nodig

Bijna twee jaar na het ingaan van de eerste lockdown is nog relatief weinig bekend over de effecten van de coronamaatregelen op de jeugd. Deze Staat van de Utrechtse jeugd is een eerste aanzet om de effecten in beeld te krijgen. In de Staat van de Utrechtse jeugd zijn data en onderzoeken gebruikt van begin 2020 tot november 2021. De resultaten van de derde schoolsluiting vanaf december 2021 zijn niet meegenomen. De informatie uit data, onderzoeken en interviews is geordend in drie domeinen: onderwijs en meedoen, gezondheid en welbevinden, en ondersteuning en zorg. Professionals hebben steeds meer zorgen over de langetermijneffecten. Onderzoek naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en de leergroei in coronatijd is nog in volle gang en zal daarom nodig blijven.

In de zoektocht naar geschikte data bleek dat er veel informatie beschikbaar is over de periode tot aan 2019. Deze gegevens zijn waardevol en geven inzicht in de staat van de jeugd vóór de crisis. Ze helpen te duiden hoe Utrecht er voor stond in vergelijking met andere gemeenten en, meer specifiek, met de andere grote steden.

Druk op ondersteuning van kinderen en jongeren

De focus van dit rapport ligt op hoe het gaat met kinderen en jongeren in coronatijd. Daarbij richten we ons op kinderen en jongeren van 0 jaar tot aan het verkrijgen van een startkwalificatie. Een belangrijke randvoorwaarde voor goed onderwijs en goede ondersteuning is de aanwezigheid van voldoende en goed toegeruste professionals. Veel organisaties in het onderwijs, de kinderopvang, de jeugdhulp en de sociale basis kampten al voor de coronacrisis met personeelstekorten. De coronacrisis en quarantaineregels hebben een enorme druk gelegd op deze professionals, wat leidde tot wachtlijsten en onderwijsuitval. Deze tekorten worden niet expliciet benadrukt in dit rapport, maar hebben uiteraard effecten gehad op de ontwikkeling en het welbevinden van kinderen en jongeren.

Leeswijzer

De Staat van de Utrechtse jeugd bestaat uit verschillende delen. We starten met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek. Daarna volgen twee hoofdstukken: één over de Utrechtse jeugd in coronatijd en één over de (achtergrond) gegevens over de Utrechtse jeugd tot en met 2019.

Veel data over de Utrechtse jeugd was tijdens het schrijven van dit rapport nog niet beschikbaar, vandaar dat het hoofdstuk over de jeugd in coronatijd vooral bestaande onderzoeken uitlicht. Daarnaast zijn interviews met Utrechtse professionals gehouden om een (recent) beeld vanuit de stad op te halen. Een journalist heeft hier vervolgens artikelen over geschreven, waarin duidelijk de belangrijkste signalen en rode lijnen naar voren komen. Het tweede hoofdstuk biedt een staat van de Utrechtse jeugd vóór corona. Deze (achtergrond) informatie is noodzakelijk om een vergelijking te kunnen maken tussen de periode voor en na corona. Omdat er veel meer data beschikbaar is over de (Utrechtse) jeugd voor corona, was het ook mogelijk deze data te vergelijken met andere Nederlandse gemeenten en het landelijk gemiddelde.

In hoofdstuk 2 wordt een visualisatie als hiernaast gebruikt om aan te geven hoe Utrecht er in vergelijking met andere Nederlandse gemeenten voor stond. De bolletjes in het figuur laten de gemiddelde positie zien op vier domeinen, die in totaal 36 indicatoren representeren. Centraal in de horizontale balk staat een rode lijn, die het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten aangeeft. Wanneer een bolletje rechts van het midden staat, betekent dat een gunstiger plek dan dat gemiddelde. Een bolletje links van het midden staat voor een ongunstiger gemiddelde.¹

¹ Voor een overzicht van de onderliggende indicatoren kunt u mailen naar: lokaalonderwijsbeleid@utrecht.nl

Vergelijking met andere Nederlandse gemeenten



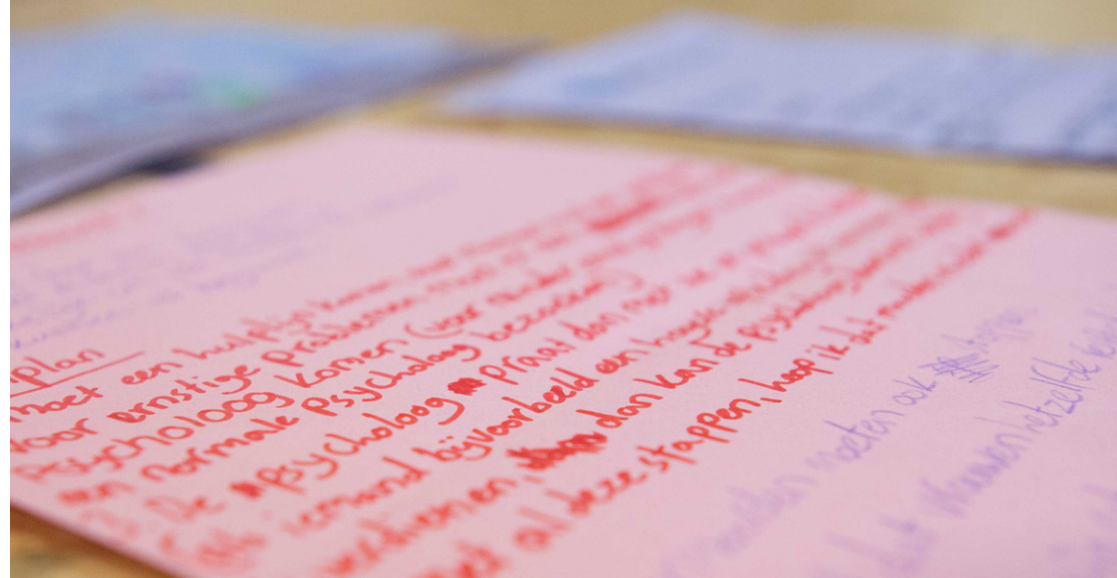
Samenvatting

In deze Staat van de Utrechtse jeugd onderzoeken we hoe het gaat met (jonge) kinderen en jongeren in Utrecht in coronatijd. Hoewel alle kinderen aangeven in hun dagelijks leven geraakt te zijn door de coronamaatregelen, veren de meeste kinderen terug. We zien echter al voor corona grote verschillen tussen kinderen op wijk- en buurtniveau. Corona heeft de verschillen die er al waren fors versterkt. Te denken valt aan verschillen op sociaal-emotioneel gebied en in leergroei, op het gebied van veiligheid, de thuissituatie en stabiliteit.

Terug naar de basis: aandacht en ruimte om je te ontwikkelen

Voor kinderen zijn spelen, bewegen en deelname aan culturele activiteiten belangrijke voorwaarden om zich te kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren zaten tijdens corona veel thuis, ze hebben veel persoonlijke aandacht en interactie gemist. De beperkingen hiervan hebben invloed gehad op de gezondheid en het welbevinden van kinderen en jongeren. Zij hadden in tijden van de coronamaatregelen minder kans om te sporten en te bewegen. Daarnaast misten zij andere vrijetijdsactiviteiten en het omgaan met vrienden.

Sport en cultuur brengen kinderen niet alleen beweging en creativiteit, maar zijn ook essentieel voor het welbevinden en het versterken van veerkracht. Ook overgangsrituelen zoals de musical in groep 8, het groep 8-kamp, het doen van het eindexamen en de feestjes na het behalen van je diploma zijn essentieel voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Kinderen en jongeren zijn fors beperkt in hun identiteitsvorming in een belangrijke fase van hun leven. Een fase waarin de eigen ontwikkeling, de ontwikkeling van het individu in een groep en experimenteren met nieuwe sociale relaties en loskomen van thuis belangrijke aspecten zijn. Ruimte, aandacht en laagdrempelige ondersteuning, in de directe leefomgeving van kinderen en jongeren helpt bij het vergroten van veerkracht. Daarvoor is het niet altijd nodig om naar zwaardere zorgondersteuning te kijken, maar kunnen ook de partners in sociale basis een belangrijke rol spelen.



Zorgen om jonge kinderen, jongvolwassenen en kinderen die extra ondersteuning nodig hebben

Als het gaat om de sociaal emotionele ontwikkeling geven professionals aan zich in het bijzonder zorgen te maken om twee leeftijdscategorieën: jonge kinderen die in hun eerste duizend dagen weinig sociale interactie hebben gehad en jongeren en jongvolwassenen die geremd werden in hun adolescentie ontwikkeling. Daarnaast geldt voor alle kinderen en jongeren dat de negatieve invloed van de crisis groter is bij gezinnen die extra ondersteuning nodig hebben, waaronder bijvoorbeeld een instabiele thuissituatie en armoede. Corona leidde bij deze kinderen en jongeren vaker tot verergering van problemen.

Meer en andere hulpvragen bij de Voorschoolse Educatie

Professionals signaleren dat het aantal hulpvragen rond hele jonge kinderen (tot 4 jaar) op de Voorschoolse Educatie (VE) fors toegenomen is en dat ook de aard van de hulpvragen veranderd is in coronatijd. Bij deze jonge kinderen is vooral een achterstand in sociale vaardigheden, motoriek en gedrag te zien. Dat komt mogelijk doordat fors minder kinderen met een VE-advies daadwerkelijk naar de VE gaan. Ook de kinderopvang signaleert een achterstand bij jonge kinderen tot 4 jaar. De benoemde problematiek zien we daardoor ook bij de instroom op de basisschool.

Minder motivatie en meer onrust bij leerlingen VO

In het voortgezet onderwijs (VO) geven veel docenten aan dat leerlingen het contact met leeftijdsgenoten en de 'leuke' facultatieve momenten missen. Zij zijn daardoor minder gemotiveerd om hun best te doen op school, hebben minder zin om huiswerk te maken en een kwart van hen had minder zin om te leren. Leerlingen laten na de heropening van het onderwijs ander gedrag zien, ze zijn onrustiger en ze leggen een grotere claim op docenten. In het voortgezet onderwijs zijn leerlingen van het praktijkonderwijs en het beroepsgerichte deel van het vmbo extra geraakt door uitval van stages en praktijkgerichte vakken.

Motivatieproblemen, somberheid en eenzaamheid bij jongeren en jongvolwassenen

De effecten van corona vertalen zich voor jongeren en jongvolwassenen vooral in motivatieproblemen, somberheid en eenzaamheid; een kwart van de Utrechtse jongvolwassenen heeft matige tot ernstige psychische klachten. Bijna 10% van de jongvolwassenen voelt zich door de klachten ernstig beperkt in het dagelijkse leven. Jongvolwassenen in Utrecht kregen in de coronaperiode vaker met studievertraging te maken, hadden meer geldzorgen en voelden zich vaker (zeer) gestrest. Docenten in het mbo signaleren een flinke toename van motivatieproblemen, depressieve gevoelens, kort frequent ziekteverzuim en ook suïcidale gedachten onder mbo-studenten. Vooral bij jongeren die al mentale of lichamelijke problemen hadden, worden bestaande problemen erger door het ontbreken van structuur en ritme tijdens de lockdowns, het gebrek aan sociale contacten en de stress over leerachterstanden. Vanuit de jeugd-GGZ zijn signalen over toenemende en complexere zorgvragen door corona, met name over eetstoornissen en suïcidaliteit.

Meer onderzoek nodig naar kinderen met een beperking

Verder valt op dat er weinig bekend is over hoe het gaat met kinderen en jongeren met een beperking. Deze groep wordt in (landelijke) enquêtes en onderzoeken vaak niet expliciet meegenomen. Meer onderzoek naar deze groep is nodig om te weten hoe zij de coronacrisis hebben ervaren en hoe het nu met hen gaat.

Zorgen over onderwijsachterstanden

De coronacrisis is voor het onderwijs een uitdagende periode; de beperkingen van het afstandsonderwijs maken dat de zorgen om de achterstanden bij leerlingen

toenemen. Vooral kinderen die extra ondersteuning nodig hadden liepen meer leerachterstanden op. Dat treft met name leerlingen en studenten met ouders met een praktisch opleidingsniveau, uit gezinnen met beperkte digitale middelen of gezinnen met veel en/of jonge kinderen. In de periodes dat er wel fysiek onderwijs werd gegeven, was het heel onrustig in het onderwijs door de vele besmettingen, quarantaines, ziekmeldingen en klassen die af en aan thuis of op school onderwijs kregen. Een onderzoek (met nadruk op de bovenbouw) onder tien basisscholen met een gemiddeld hoge schoolweging, gaf in de eerste lockdown aan dat leerlingen gemiddeld ongeveer 50% minder vooruit waren gegaan dan op basis van hun voorgaande prestaties mocht worden verwacht. Basisschoolleerlingen in groep 5, 6 en 7 hebben tijdens de schoolsluiting in de eerste lockdown gemiddeld twee à drie maanden achterstand opgelopen. De opgelopen leervertraging in het basisonderwijs is gemiddeld groter bij leerlingen uit gezinnen met een lage sociaal-economische status. Over de hele linie haalden leerlingen in het VO in het schooljaar 2020-2021 geen lagere cijfers dan in de jaren daarvoor, behalve op de havo waar leerlingen op alle vakken een lager eindgemiddelde haalden tijdens corona. Er komen steeds



meer geluiden uit het onderwijs dat de effecten van corona op de leergroei ook nu nog voortduren en in het huidige schooljaar (2021-2022) fors toegenomen zijn bij grotere groepen leerlingen. In de eerste lockdown werden echter ook positieve effecten genoemd van het afstandsonderwijs. Leerlingen gaven aan zich beter te kunnen focussen en dat er minder gepest werd. Deze positieve effecten van het afstandsonderwijs ebben echter weg naarmate de crisis langer duurt.

Zorgen over de sociaal-emotionele ontwikkeling

Daarnaast maken onderwijs- en jeugdprofessionals zich grote zorgen over de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het wegvallen van sociale en vrijetijdsactiviteiten door de lockdowns heeft hier een grote invloed op gehad. Ook hiervan zullen we pas de komende jaren de effecten zien. Goed in je vel zitten heeft bovendien ook invloed op hoe goed je kan leren. Het is daarom van groot belang dat we onderzoek blijven doen naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Kennis van de online wereld is onmisbaar

De online wereld speelt een grote rol in het leven van kinderen en jongeren. Tijdens de lockdowns verplaatste vrijwel alle sociale interactie zich naar online. Professionals zagen een toename van beeldschermgebruik, gamen, maar ook in sommige gevallen van online pesten, sexting etc. Het is van groot belang dat jeugdprofessionals actieve kennis hebben van en aansluiten bij de online leefwereld die voor kinderen en jongeren nog belangrijker is geworden.



Effecten van de coronacrisis op de Utrechtse jeugd

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de effecten van corona op de Utrechtse jeugd: hoe ervaren zij de coronacrisis? Waar maken zij zich zorgen om? Wat zien de professionals die dagelijks met kinderen en jongeren werken? Kortom, hoe gaat het met de Utrechtse jeugd in tijden van corona?



Onderwijs en meedoen

Samenvatting

Naast zorgen om de leerachterstanden, hebben docenten veel zorgen om de sociaal-emotionele ontwikkeling en het welbevinden van kinderen en jongeren sinds de coronacrisis. Jonge kinderen met een advies voor voorschoolse educatie (VE) komen met complexere zorg- of ondersteuningsvragen bij de kinderopvang en de basisschool dan voorheen. Professionals in de VE geven ook aan dat de aard van de zorgvragen veranderd is: waar het voor corona vooral om taal ging, zien zij nu meer vragen over sociale vaardigheden en gedrag. Kinderen tonen veel veerkracht, maar professionals geven vaak aan dat de 'rek eruit is'. Kinderen missen het persoonlijke contact met docenten en leeftijdsgenoten. Vooral kinderen die extra ondersteuning nodig hadden liepen meer leerachterstanden op. Docenten geven aan dat de verschillen tussen leerlingen groter zijn geworden. Naast de leerachterstanden, benadrukken professionals dat er vooral ook zorgen zijn om het (mentaal) welbevinden van leerlingen. Dit geldt met name voor jongeren en jongvolwassenen in het VO en mbo, waar professionals een toename zien van motivatieproblemen en sombere gevoelens.



Lockdowns betekenden sluiting van scholen, kinderopvang en voorschoolse educatie. Alleen kinderen die extra ondersteuning nodig hebben en kinderen van ouders met een cruciaal beroep konden naar school of naar de opvang. Alle andere kinderen kregen afstandsonderwijs. Dit vroeg met name in de eerste lockdown een enorm snelle omschakeling van het reguliere onderwijs op school naar afstandsonderwijs.

Naast de scholen, waren ook andere belangrijke plekken gesloten tijdens de lockdown: de sportclub, de theatervereniging, dansles, en veel andere vormen van vrijetijdsbesteding waren niet beschikbaar. Ook de horeca en winkels waren dicht, wat veel impact had op jongeren die veelal deeltijd werk(t)en in deze sectoren. Hoewel alle kinderen in hun dagelijks leven geraakt zijn door de coronacrisis, is de impact op bepaalde kinderen groter dan op andere. Dit hoofdstuk beschrijft wat de effecten zijn van de coronacrisis op het onderwijs en mee kunnen doen. En mee kunnen doen begint al op jonge leeftijd: bij de kinderopvang en de voorschoolse educatie. Spelen en leren met andere kinderen of meedoen aan activiteiten is belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen.

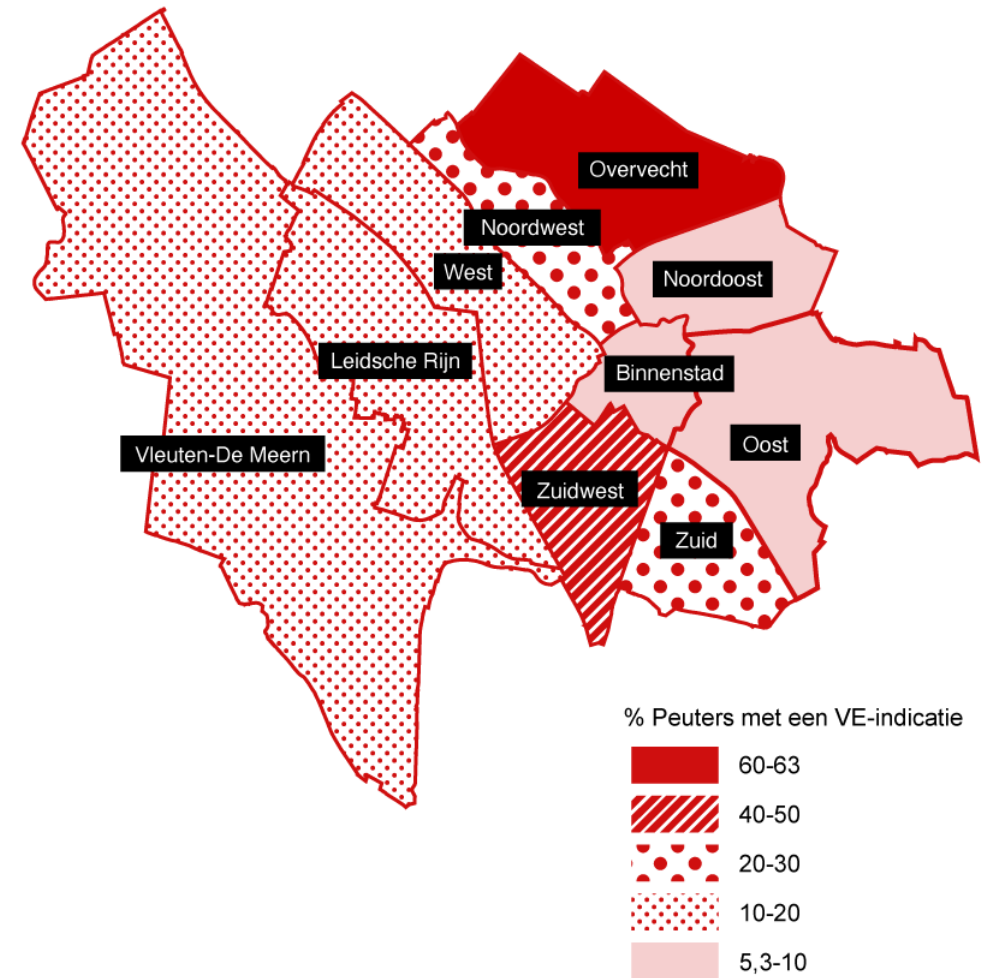
Het jonge kind

De deelname aan de Voorschoolse Educatie (VE) is in Utrecht afgenomen in coronatijd. De VE is bedoeld voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar die een verhoogd risico op taal- en/of ontwikkelachterstand hebben. In Utrecht nam het aantal geplaatste peuters voor coronatijd al iets af tot 82% in 2019. In april 2020 nam dit verder af tot 75% en 69% in oktober 2021 (1). De verdere daling in 2021 is waarschijnlijk te wijten aan de eerste lockdown en de angst bij ouders voor besmetting. Ouders konden minder ondersteund worden in het toeleidingsproces.

Tijdens de coronacrisis maakten peuters met een VE-advies dus minder gebruik van VE. Dit heeft gevolgen voor hun instroom op de basisschool. Midden 2021 deed de Inspectie van het Onderwijs een onderzoek onder Nederlandse scholen. Ruim een kwart van de Nederlandse scholen en bijna de helft (46%) van de scholen met een hoge schoolweging gaf aan dat deze VE-leerlingen een grotere achterstand hadden op de basisschool dan voorheen.¹ Voor scholen in (zeer) stedelijke gebieden is dit 31% (2).

De deelname van Utrechtse kleuters van 4 en 5 jaar aan onderwijs in 2020 (91.9%) blijft iets achter bij het landelijke gemiddelde (92.4%) en is sinds 2019 ook wat gedaald (3).

1 De schoolweging wordt bepaald op basis van de verwachte onderwijsscores van alle leerlingen op de school op peildatum 1 oktober. Hoe hoger de schoolweging hoe complexer de leerlingenpopulatie en hoe lager de verwachte leerresultaten voor deze school. Zie voor meer informatie de website van de Inspectie van het Onderwijs.



Figuur 1: % Peuters met een VE-indicatie per wijk 2021

“Effecten van lockdowns al zichtbaar bij jonge kinderen”

De professionals in dit interview zien dat de zorgvragen bij de jongste groep kinderen groter en complexer zijn geworden in coronatijd. Maar juist kinderen tot 4 jaar hebben de flexibiliteit om grote stappen te maken in hun ontwikkeling. En dat is een stevige basis voor de komende jaren. Daarom pleiten de professionals in dit verhaal, allemaal jaren werkzaam in de voorschoolse educatie en kinderopvang, voor snel ingrijpen. En voor meer aandacht voor het sociale welzijn van kinderen, zodat zij straks op school een betere start kunnen maken.

Effecten van de lockdown al zichtbaar bij baby's

“We zien een grotere ondersteuningsvraag dan ooit,” vertelt Ingrid. “En de aard van de zorgvragen is veranderd,” vult Mireille aan. “Voor corona ging het vooral om spraak en taal, nu gaat het meer over sociale vaardigheden en gedrag. Kinderen komen bij ons wanneer ze 2,5 jaar zijn. Als ze dan door de coronamaatregelen al die tijd geen andere kinderen hebben gezien is de impact groot.”

Chantal ziet die impact zelfs al bij baby's in de kinderopvang. “Baby's hebben geen kraamvisite gehad en zijn dus weinig door anderen vastgehouden. Ze zijn

niet gewend aan vreemden. Ze hebben hier moeite met slapen in een bedje of de fles krijgen. Dat vraagt ook veel van de leidsters die extra aandacht moeten geven.” Mireille herkent dit: “We hebben een jongetje dat elke vorm van contact mijdt. Hij zit op een kleedje en reageert niet echt. De pedagogisch medewerkers proberen hem aan te spreken: ‘Kom je even mee? Dan gaan we even wat drinken’. Maar ze krijgen hem niet mee in de routine van zo'n dagelijks moment. Hij moet echt aan de hand meegenomen worden. Er zijn ook voorbeelden die ernstiger zijn; kinderen die gooien met spullen, bijten, langere tijd huilen en schreeuwen en zelfs willen weglopen.”

DE SPREKERS:

Ingrid Zoer

manager VE Kind & Co Ludens

Mireille Falkmann

intern regisseur Kind & Co Ludens

Chantal Dorresteyn

pedagogisch medewerker Kind & Co Ludens



“Baby's hebben geen kraamvisite gehad en zijn dus weinig door anderen vastgehouden. Ze zijn niet gewend aan vreemden.”

Chantal Dorresteyn

Kind & Co Ludens



“Juist op hele jonge leeftijd kun je nog zoveel doen, kinderen zijn dan nog heel flexibel.”

Ingrid Zoer

Kind & Co Ludens

De top van de ijsberg

Exacte cijfers zijn tijdens het gesprek in het najaar van 2021 niet voorhanden. Naar schatting heeft ongeveer de helft van de kinderen met een VE-advies extra ondersteuning of zorg nodig. Ingrid: “Kinderen stromen qua ontwikkelingsleeftijd jonger dan 2,5 jaar bij ons in, terwijl het aanbod hier niet op aangepast is. Dat is niet te verkroppen, terwijl deze kinderen misschien gewoon meer tijd en aandacht nodig hebben.” Dan zijn er ook kinderen die nog niet in beeld zijn. Doordat er van alles gesloten was en de consultatiebureaus anders werkten, zijn er ouders die niet weten dat er voorschoolse educatie is en dat hun kind daar baat bij zou kunnen hebben. “Ik denk dat we daardoor nog veel kinderen missen.” zegt Ingrid. Chantal: “En dan komen de baby’s die in coronatijd geboren zijn er nog aan.”

Waarom de tijd hier extra kostbaar is

Mireille legt uit hoe de uitgebreidere zorgvragen bij de jongste kinderen een sneeuwbal effect hebben: “We moeten kinderen eerst weer laten ‘zijn’. Voel maar eens hoe het is tussen al die kinderen, die soms over je heen vallen of je speelgoed afpakken. We zijn nu meer bezig met sociaal-emotionele aspecten voordat we met het echte VE-aanbod kunnen beginnen. En dan gaat de 1,5 jaar waarin

kinderen bij ons zijn heel snel. Daarom hebben we ook wel haast. Anders start je in groep 1 van de basisschool al met een grote achterstand. Dat geeft ook weer extra druk bij de leerkrachten en interne begeleiders op de basisschool. Het stapelt zich op voor kinderen en voor professionals.”

“Juist daarom is het zo belangrijk om op tijd in te grijpen”, stelt Ingrid. “De eerste duizend dagen zijn van groot belang voor een kind. Een hele generatie heeft nu veel gemist in die periode. Dat is voor het ene gezin desastreuzer dan voor het andere. De meeste kinderen komen er wel. Maar ik maak me wel zorgen over de kinderen voor wie opgroeien en zich ontwikkelen minder makkelijk gaat.”

De juiste hulp voor ieder kind

Toch klinkt er vooral hoop tijdens het gesprek. Ingrid: “Als we extra kunnen investeren in extra handen op de groep heb ik er ook echt vertrouwen in. Want het jonge kind heeft van nature een grotere flexibiliteit dan een kind van 11 jaar. Met de juiste interventie kan er veel. Maar als we nu niet opschieten zitten ze straks al op school. Zo geef je kinderen onbedoeld een minder kansrijke start. Juist op hele jonge leeftijd kun je nog zoveel doen, kinderen zijn dan nog heel flexibel.”

Dan moet er wel voldoende aandacht zijn voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling, vinden al deze professionals. Want een kind dat zich niet veilig voelt, raakt die flexibiliteit juist kwijt. Aandacht voor ouders is ook belangrijk. Dat zoveel ontmoetingen en speelafspraken niet doorgingen heeft ook voor hen gevolgen gehad. Want dat zijn momenten waarop je als ouders ervaringen uitwisselt en van elkaar leert. En dat heeft op zijn beurt weer gevolgen voor de kinderen.

Deze professionals pleiten daarom voor verkleining van groepen waar extra zorgvragen zijn. Om de kinderen letterlijk meer vast te houden zodat ze weer wennen aan het fysieke contact. Maar ook extra handen om aan alle zorgvragen te kunnen voldoen. En voldoende aanvullende zorg omdat het door corona soms nog onduidelijk is wat de werkelijke achtergrond van de problematiek is. Ingrid: “De vraag is: is hier meer aan de hand of kunnen deze kinderen met tijd en aandacht toch instromen in het reguliere basisonderwijs?”

Primair onderwijs

Sommige leerlingen profiteerden bij het eerste afstandsonderwijs van de rust en ervaarden minder sociale druk of werden minder gepest (4). Veel leerlingen vinden dat zij thuis vaak of altijd (42%) beter zelfstandig konden werken dan op school. Daarentegen geeft 35% aan thuis leren nooit fijner te vinden dan op school leren, terwijl 28% aangeeft thuis leren wel (vaak of altijd) fijner te vinden. Veel kinderen zijn van mening dat zij thuis nooit (39%) of soms (46%) meer leerden dan op school (5). De Inspectie voor het Onderwijs hield halverwege 2021 een onderzoek onder docenten en leerlingen van groep 7 en 8 (6). Ook uit dit onderzoek bleek dat voor de coronacrisis leerlingen zich veilig en prettig op school voelden. Toen ze de vragenlijst invulden was dat nog steeds het geval. Het fysieke gemis van leraren en klasgenoten tijdens de periodes van afstandsonderwijs lijkt daar geen negatief effect op te hebben gehad. Leerlingen gaven aan dat er weinig werd gepest, gediscrimineerd of buitengesloten. Leraren deden hun best om te zorgen voor een veilig schoolklimaat. Ook maakten leerlingen zich weinig zorgen over de coronacrisis en waren ze niet minder gemotiveerd dan voor de coronacrisis. Meisjes in het algemeen en leerlingen op scholen met een hoge schoolweging maakten zich wel wat meer zorgen over de coronacrisis. Deze leerlingen waren bang dat zij minder hadden geleerd, en dachten vaker dat zij de leerstof niet meer konden inhalen. Ook schatten scholen met een hoge schoolweging de risico's voor een negatieve cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen hoger in.

In Utrecht kregen groep 8-leerlingen voor corona aanmerkelijk vaker een havo/vwo-advies dan in andere gemeenten in Nederland. In coronatijd adviseerde OCW om kansrijk te adviseren. Uit cijfers van DUO blijkt dat meer groep 8-leerlingen in Nederland een havo/vwo-schooladvies kregen in 2020-2021 (46%) dan in 2019-2020 (43%) (7). Ook in Utrecht was dit het geval: het percentage steeg van 55% naar 59%.

Onderzoek onder tien basisscholen in de eerste lockdown

De Werkplaats Onderwijsonderzoek Utrecht-Gelijke Onderwijskansen (8) deed in de eerste lockdown samen met tien basisscholen in Utrecht onderzoek naar de impact van die eerste schoolsluiting op de leergroei van leerlingen wat betreft rekenen-wiskunde en begrijpend lezen. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de leerlingen op deze tien scholen (met een hoger schoolgewicht dan het landelijk gemiddelde) gemiddeld ongeveer 50% minder vooruit waren gegaan dan op basis van hun voorgaande prestaties mocht worden verwacht. Ook bleek dat alle leerkrachten leerlingen in hun klas hadden over wie zij zich zeer veel zorgen maakten omdat zij thuis onvoldoende ondersteund konden worden bij het afstandsonderwijs.

Scholen met een hoge schoolweging schatten de risico's voor een negatieve cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen hoger in.

Onderzoek Kansrijke Aanpakken na de Schoolsluitingen (KANS) in 2021

De Utrechtse Onderwijs Agenda gaf voorjaar 2021 opdracht om het eerste onderzoek uit te breiden met meer basisscholen en ervaringen van docenten uit het voortgezet onderwijs. Dit werd het Onderzoek Kansrijke Aanpakken na de Schoolsluitingen (KANS). De onderzoeksvraag was hoe leraren en leerlingen in Utrecht het afstandsonderwijs ervaren hebben en welke lessen daaruit getrokken kunnen worden. Uitgangspositie was dat factoren rond de leerling zoals ouderbetrokkenheid, thuissituatie, schoolprestaties en zelfregulatie belangrijke factoren zijn voor de mate waarin corona impact heeft op de leergroei van een kind. Ook factoren op school, zoals ondersteunende schoolleiding, prettige collegiale samenwerking en schoolweging werden gezien als belangrijke factoren voor die impact. Vanuit het KANS-onderzoek werden drie factoren toegevoegd (zie figuur 2): de inzet en vaardigheden van de leerkracht, het online lesaanbod en de toerusting van de leraar. De aard van de zorgen van leerkrachten over leerlingen gaat over vier aspecten: leerprestaties, zelfregulatie, thuissituatie en sociaal-emotioneel. Wanneer meerdere van deze factoren onder druk staan, nemen de zorgen van leerkrachten over leerlingen toe.

Het onderzoek maakte duidelijk dat ook bij digitaal onderwijs bewuste tijd en aandacht van leerkracht voor leerlingen noodzakelijk is. De ervaringen met afstandsonderwijs gaven veel praktische tips voor het beter omgaan met digitale (les)middelen. De betrokkenheid van ouders bij het (thuis)onderwijs is veelal als positief ervaren.

Zowel landelijk als in Utrecht zien we dat leerlingen, scholieren en studenten leervertraging hebben opgelopen door het uitvallen van onderwijs en het geven van digitaal in plaats van fysiek onderwijs. Met name leerlingen en scholieren met ouders met een praktischer opleidingsniveau, uit gezinnen met beperkte digitale middelen of gezinnen met veel en/of jonge kinderen liepen leervertraging op. Basisschoolleerlingen in groep 5, 6 en 7 hebben tijdens de schoolsluiting in de eerste lockdown gemiddeld twee à drie maanden achterstand opgelopen. De opgelopen leervertraging in het basisonderwijs is groter bij leerlingen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (9). Er zijn signalen vanuit het onderwijs dat het belangrijk is om de leergroei te blijven monitoren omdat niet duidelijk is wat langetermijneffecten zijn. Ook toen scholen weer open waren, was het onrustig door bijvoorbeeld het lerarentekort, ziekmeldingen en quarantaines.

Factoren van invloed op impact schoolsluitingen door corona



Figuur 2: Factoren van invloed op impact schoolsluitingen door COVID-19.
 Uit: Universiteit Utrecht: Kansrijke Aanpakken Na de Schoolsluitingen (10)

Gesprek met **Anas, Ilias en Omayra**

Dubbele gevoelens over de lockdowns

Zo'n 50 kinderen komen iedere zondag in groepjes naar de bibliotheek van Leidsche Rijn voor bijles, verzorgd door stichting Leren voor de Toekomst. En allemaal hebben ze op een of andere manier te maken (gehad) met corona.

Neem de tweelingbroers Anas en Ilias. Ze zijn 10 jaar en zitten in groep 7 van de basisschool. Na de zomervakantie wist het virus ze te vinden, net als hun tweelingzussen en beide ouders. Als door een wonder bleef hun iets oudere broer buiten schot. Anas en Ilias waren best wel jaloers. "Ik had drie dagen pijn en voelde me twee weken ziek en verdrietig." Wat hij het vervelendst vond? Daar hoeft Anas niet lang over na te denken. "Een van mijn vriendjes was jarig, maar ik kon niet naar zijn feestje." Broer Ilias vond het ziek zijn alles bij elkaar meevallen. Nou ja, hij had met zijn verjaardag naar KidzCity willen gaan, maar dat zat er dus niet in. Wat hij vooral vervelend vond aan corona was de periode dat school dicht ging.

"Online les krijgen is best irritant, je kan niet even je vinger opsteken voor een vraag zoals in de klas. Ik heb een beetje achterstand opgelopen, maar die heb ik gelukkig wel in kunnen halen."

Datzelfde overkwam leeftijdgenoot Omayra. "Zelfstandig leren vond ik lastig, ik kon me niet goed concentreren." Ze heeft een dubbel gevoel over de eerste lockdown. "Het was aan de ene kant fijn om thuis te zijn, maar toch was ik liever naar school gegaan. Ik miste mijn vriendinnetje en de uitjes, zoals naar het trampolinepark."

Ze hopen alle drie dat corona snel voorbijgaat. Maar of dat ook gaat gebeuren? Anas: "Meer dan 20.000 positieve testen is wel heel veel." Ilias is nuchterder. "De regels zijn héél streng, van mij mag het allemaal wel wat minder." Omayra is zorgelijk als ze over de toekomst nadenkt. "Ik ben soms bang dat ik dit schooljaar niet ga halen." (red.: dit gesprek vond plaats in het najaar van 2021).



"Online les krijgen is best irritant, je kan niet even je vinger opsteken voor een vraag zoals in de klas"

Ilias
10 jaar



Primair Onderwijs in Overvecht: “We moeten ouders eerder bereiken en meer betrekken”

Scholen, buurtteams, jongerenwerk, jeugdhulp... Ze weten elkaar allemaal goed te vinden in Overvecht. Een wijk waarin ‘alles tegelijk aan de hand is’, zo stelt Rianne. Waar, volgens één van de basisscholen, nog echt resultaat te behalen valt, is de aansluiting met de ouders. Het liefst in een eerder stadium, waarin kleine uitdagingen nog makkelijker op te lossen zijn. Professionals die actief zijn in de wijk vertellen wat er speelt en hoe de drempel nog verder verlaagd kan worden.

De verschillen worden groter

“Het is fijn dat de kinderen weer naar school mogen. En tegelijkertijd voelt het voor ons als drijfzand.” Nelleke vertelt hoe het nu gaat op school. “Ik denk dat allerlei dingen die onder de oppervlakte lagen met sneltreinvaart naar boven zijn gekomen. De onderlinge verschillen zijn toegenomen op alle gebieden: sociaal-emotioneel, onderwijsinhoudelijk, maar ook op gebied van veiligheid, de thuissituatie en stabiliteit. Eigenlijk is de middengroep een beetje verdwenen. Het contrast is groter geworden.” Rebecca herkent dat. Daarbij ziet

ze dat op vele gebieden de stress is toegenomen bij gezinnen. “In de eerste lockdown was er nog het idee dat het tijdelijk was. Nu is het ‘het nieuwe normaal’, daardoor is de rek er bij de ouders wel een beetje uit. Er komen nog zoveel dingen bij kijken: wel of niet vaccineren? Kan ik mijn kind nog naar zwembles brengen? Het verandert ook steeds. Ouders hebben echt zorgen over de komende tijd.”

Rebecca ziet ook meer verzuim bij basisschoolleerlingen die wat overprikkeld zijn. Het thuiszitten doorbreken is door corona extra moeilijk. “Bijvoorbeeld een jongetje dat je weer naar school probeert te krijgen. Maar dan is zijn broertje ineens verkouden. Dan moet je testen, maar daar is ook weer een wachttijd voor. Dus dan ben je zo weer dagen verder voordat je door kunt zetten om door die vermijding heen te breken.”

Jong geleerd is oud gedaan

In de specialistische jeugdzorg ziet Rebecca opvallend veel jonge kinderen onder de 4 jaar, de basisschoolleerlingen van de nabije toekomst. “We zien veel aanmeldingen van kinderen van 2 of 2,5 jaar. Het gaat dan bijvoorbeeld om een ontwikkelingsachterstand, vermoeden van autisme of uitval van de voorschool.” Of het meer is dan voor corona is moeilijk te zeggen, want Spoor030 bestaat pas sinds januari 2020.

DE SPREKERS:

Nelleke Brouwer

directeur OBS Overvecht

Rebecca de Wit

orthopedagoog Spoor030

Rianne Ruiter

teammanager Lokalis Buurtteam Jeugd & Gezin in Overvecht

Rianne ziet dat beeld ook. “Er zijn kinderen van 2,5 jaar waarvoor, vanwege hun gedrag, de VE geen passende plek is en waar de VE-professionals niet voor zijn opgeleid. Je kansen worden dan al beperkt als je pas 2,5 jaar oud bent. Er speelt zoveel in Overvecht. Als je hier in deze wijk geboren wordt heeft dat al meer impact dan wanneer je in een andere wijk geboren wordt. Dat vraagt ook veel van ons als professionals. Corona komt daar nog eens bovenop.

Waar we nu grote zorgen over hebben is de drugscriminaliteit. En dat speelt ook al voor jongere kinderen. Bijvoorbeeld wanneer ze een oudere broer of zus hebben die in de criminaliteit beland zijn. Daar moet je op tijd iets mee doen. We zien dat in Overvecht ouders minder snel aan de bel trekken. Dus hoe kunnen we kinderen eerder de juiste ondersteuning bieden?”



“Ik denk dat het de kunst voor de professionals in Overvecht wordt om het aanbod dat er is zichtbaar te maken. Er is soms zoveel, maar ouders en kinderen weten het niet altijd te vinden.”

Nelleke Brouwer
OBS Overvecht

De schaamtecultuur doorbreken

Alle sprekers in dit stuk zijn het met elkaar eens: de samenwerking onderling is erop vooruit gegaan in de coronaperiode. Professionals kijken meer over hun eigen functie heen en er wordt beter gecommuniceerd en meegedacht. Maar in de samenwerking met ouders is nog wel een stap te zetten. Nelleke: “Ik denk dat het de kunst voor de professionals in Overvecht wordt om het aanbod dat er is zichtbaar te maken. Er is soms zoveel, maar ouders en kinderen weten het niet altijd te vinden. En dan gaat het ook om de schil om het onderwijs heen; zinvolle vrijetijdsbesteding, gezinsbegeleiding, de voorlees-express, extra begeleiding op school, makkelijke doorverwijzingen... Daar liggen de kansen.”

Nelleke merkt dat ouders het soms eng vinden om contact met een buurtteam te leggen. Die angst kan bestaan door bijvoorbeeld onwetendheid. “Ouders zien het buurtteam alsof het een soort kinderscherming is. Daar leven hele gekke gedachten over. Ze zijn dan, onnodig, bang voor gevolgen die ze niet kunnen overzien. Die drempel is echt te hoog.”

Rianne herkent dat beeld. Ze pleit ervoor om het ouderperspectief meer te betrekken; wat hebben zij nodig? En ze pleit voor andere framing: “Zeg niet als school dat ouders kunnen aankloppen bij het buurtteam, maar bijvoorbeeld: ‘Dit is onze collega Marietje. Zij kan ook helpen. Zullen we haar vragen om bij de volgende afspraak aan te sluiten?’

“Soms voelt het voor ouders als een zwaktebod als zij moeten zeggen: ‘Het lukt mij niet om mijn kind goed te begeleiden bij het huiswerk’. De schaamtecultuur is groot. Je kunt het als professional anders aanpakken in de communicatie richting ouders: ‘Hoe kun jij in deze coronatijd je ouderrol goed pakken? Wat kun je allemaal regelen voor je kind?’ Dan voelt dat als goed bezig zijn.”

Veerkracht en vertrouwen

In Overvecht heeft iedereen zo zijn uitdagingen. Maar de sprekers in dit verhaal zijn ook positief gestemd. Rebecca: “Dat zit in de veerkracht. We zien dat het niet goed gaat, maar het had ook erger kunnen zijn. Dat is ook knap van ouders en kinderen. Ja, de rek is eruit, maar er wordt nog steeds veel gedaan.” Nelleke: “Ik denk dat de ontschotting tussen partners in de stad iets heel moois is wat we met elkaar vast moeten houden. Het breder, gezamenlijk oppakken als professionals. De draagkracht en flexibiliteit is een groot goed. Vanuit vertrouwen zoeken naar nieuwe mogelijkheden. We gaan dit klusje met elkaar klaren. Juist ook met ouders en leerkrachten. Dat is iets moois.”

Wat ook goed heeft gewerkt tot nu toe is zoeken naar de mogelijkheden voor fysiek contact. “Er kan veel online, maar jeugdhulpverlening kun je niet honderd procent vanachter een computer doen. Je moet ook naar gezinnen toe om interacties te zien in een gezin,” stelt Rianne. En de aansluiting van nabij zoeken: “Dat iemand in jouw omgeving jou echt ziet als kind, dat kan de voetbaltrainer zijn of de juf die niet zei: ‘je bent weer te laat’ maar ‘wat fijn dat je er bent, was het weer even moeilijk vanmorgen?’

Dat is wat juffen en meesters doen en waar ze goed in zijn. Dat die positieve aandacht er langere tijd niet is geweest, vind ik zorgelijk.”

Nelleke: “Het contact is afstandelijker geworden. We raken elkaar niet meer aan. Even die hand op de schouder, dat is voor heel veel kinderen echt belangrijk. We vinden daar onze weg uiteindelijk wel in, maar het kost tijd. Dat is waar we nu voor staan, dat is niet kapot en weer te repareren. Het is een nieuw startpunt en vanuit daar moeten we met elkaar kijken; hoe kunnen we het in deze omstandigheden zo goed mogelijk met elkaar oppakken?”

Gesprek met **Emine en Nadia**

In gesprek blijven

Emine en Nadia zijn moeders met kinderen op een basisschool in Overvecht. Hoe ervaren zij als opvoeders ruim 1,5 jaar corona? En wat bespreek je met je kinderen?

Emine heeft drie kinderen van wie de jongste (6) nog de enige is op de basisschool. Bij de eerste lockdown beseftte hij nog niet goed wat er allemaal gebeurde. “Hij verveelde zich vooral. Maar bij de tweede lockdown was het anders. Hij miste zijn juf, zijn vrienden, school. Dat was een moeilijke periode. Bij het zien van zijn emoties brak ik zelf ook.”

Voor zijn oudere broer (14) en zus (17) was het een heel ander verhaal. “Hij kan zich goed concentreren en vond het heerlijk om thuis te zijn vanwege de gezelligheid. Tijdens de laatste pers-conferentie over het sluiten van de scholen sprong hij een gat in de lucht. Zijn zus vond het helemaal niks. Ze is vorig jaar gezakt voor haar mavo-diploma en het online-onderwijs heeft daar een grote rol bij gespeeld. Daar had ze echt moeite mee.”

Nadia heeft jongens van 9, 7, 5 en bijna 3 jaar. “Ik dacht bij de eerste lockdown: we zijn thuis, we zijn veilig. De oudsten kregen er het meeste van mee, maar ze gingen er goed mee om. Maar dat was misschien wel met veel kinderen zo: de lockdown was groot nieuws, iedereen deed voorzichtig, je had het gevoel met z’n allen in hetzelfde schuitje te zitten. De tweede lockdown was heftiger. Ik heb me geen zorgen gemaakt over mijn eigen kinderen, alleen mijn zoon van 7 had het gevoel zijn ei niet kwijt te kunnen. Maar overal om me heen hoorde ik verhalen over problemen met kinderen en ouders die sneller geprikkeld waren.” Emine maakte zich meer zorgen. “Onze middelste zat net in de puberteit, sowieso een lastige periode. Hij kroop helemaal in zijn schulp en was moeilijk te bereiken. Toen hij weer naar school kon, bloeide hij weer helemaal op.”

Beide moeders beleefden zelf heftige momenten vanwege de beperkende maatregelen. Nadia: “De eerste avond van de eerste lockdown viel een neefje van mij van de trap en moesten we naar het ziekenhuis. Toen kregen we politie



achter ons aan en raakte ik in paniek. ‘Waar zijn we in beland’, dacht ik bij mezelf.” Emine had een vergelijkbare ervaring. Haar man moest vanwege galstenen in vliegende vaart naar de spoedeisende hulp. “Eigenlijk moest ik eerst een briefje printen waarop stond dat ik toestemming had om te rijden. Maar het was echt een noodgeval, absurd toch? Gelukkig werd ik niet aangehouden.”

Gesprek met **Emine en Nadia**

Met hun kinderen probeerden ze zo goed mogelijk in gesprek te blijven over het virus en de gevolgen daarvan. Nadia: “We gingen niet meer op bezoek bij oma vanwege haar kwetsbaarheid, dan heb je wel wat uit te leggen. Veel mensen overlijden door corona, dus probeerden we uit te leggen hoe dat mogelijk is en waarom maatregelen zo noodzakelijk zijn. De jongsten begrijpen dat nog niet goed, maar de oudsten wel.” Emine: “We proberen het thuis zo fijn mogelijk te houden voor de kinderen en ze gerust te stellen. Alles is bespreekbaar. Onze dochter wilde zich niet laten vaccineren omdat ze had gelezen dat haar vruchtbaarheid daardoor zou kunnen verminderen. Dan praten we daar uitgebreid over, maar ze mag zelf de beslissing nemen. Mijn zoon van 14 staat er weer anders in. Hij zei: ‘Als het moet, dan moet het’.”

Het gesprek vindt plaats vlak vóór het besluit eind 2021 om de scholen weer te sluiten. “Kon ik premier Rutte maar even bellen,” zegt Nadia. Ze trekt het zich aan dat het in veel gezinnen niet goed gaat door spanningen of ziekte. “Maak nóg strengere maatregelen, sluit de basisscholen en help ouders beter met het geven van thuisonderwijs. Verander de maatregelen niet steeds. Jongeren zijn onzeker, geef ze duidelijkheid.” Scholen sluiten gaat Emine te ver. “Denk eens aan wat dat bijvoorbeeld betekent voor gezinnen met kinderen die een verstandelijke beperking hebben. Ik besef dat docenten uitvallen, maar onderwijs op school door professionals is beter dan door ouders. Maar de kerstvakantie met een week vakantie verlengen vind ik wel een goed idee.”

“Onze middelste zat net in de puberteit, sowieso een lastige periode. Hij kroop helemaal in zijn schulp en was moeilijk te bereiken. Toen hij weer naar school kon, bloeide hij weer helemaal op”

Emine



Voortgezet onderwijs

De schoolprestaties in het voortgezet onderwijs liepen terug in de coronaperiode. Met name leesvaardigheid en rekenen verschilden in 2020/2021 in negatief opzicht van de gegevens over 2018/2019 (11). Een landelijk onderzoek door de Inspectie van het Onderwijs in het 2e kwartaal 2021 onder de leerlingen in het voortgezet onderwijs (12) laat de gevolgen van corona zien: leerlingen haalden tijdens de coronacrisis lagere cijfers en vonden het moeilijker om nieuwe dingen te leren. Bijna de helft van de leerlingen maakte zich zorgen over de opgelopen achterstanden. Een kwart van de leerlingen maakte zich zorgen over de mogelijkheid om deze achterstanden in te halen. Hierbij maakten leerlingen in de bovenbouw zich significant meer zorgen dan leerlingen in de onderbouw.

Zorgen over achterstanden

Docenten van de bevroegde scholen vertelden dat zij zich zorgen maakten over de achterstanden op vakniveau die leerlingen hebben opgelopen door de coronacrisis. Daarnaast maakten docenten zich ernstige zorgen over de basisvaardigheden taal- en leesachterstanden. Respectievelijk 60% van de leraren en schoolleiders had de indruk dat verschillen tussen (groepen) leerlingen in gemiddelde of grote mate zijn toegenomen. Een klein percentage (ongeveer 4%) van de leraren en schoolleiders meende dat de verschillen in zeer grote mate zijn toegenomen. Schoolleiders maakten zich vooral zorgen over leerlingen met een problematische thuissituatie en leerlingen die geen geschikte thuiswerkplek hebben.

Minder motivatie

Een deel van de scholen (17%) gaf aan dat de achterstanden sinds de start van de coronacrisis weer zijn ingelopen. In het voortgezet onderwijs zijn vooral het praktijkonderwijs en het beroepsgerichte deel van het vmbo geraakt door uitval van stages en praktijkgerichte vakken. In het onderzoek van de Inspectie gaven veel leerlingen aan dat zij minder gemotiveerd zijn om hun best te doen op school (63% is het hier (helemaal) mee eens), minder zin kregen om huiswerk te maken (74%) en minder zin hadden om te leren (75%). Ook schoolbesturen, schoolleiders en docenten deelden die mening. Leerlingen gaven aan het contact met leeftijdsgenoten en 'leuke' facultatieve momenten te missen. Leerlingen gaven in het examenjaar 2020-2021 (14%) aan dat ze door de coronacrisis verwachten een andere keuze te maken in het niveau en type van vervolgopleiding. Havo- en vwo-leerlingen maakten vaker een andere keuze wat betreft het niveau van hun vervolgopleiding. Zij kiezen dan voor een opleiding op een lager niveau, soms ook in een andere richting.

Onderzoek vijftien VO-scholen in Utrecht

De Universiteit Utrecht heeft in opdracht van de Utrechtse Onderwijs Agenda ook kwantitatief onderzoek gedaan onder vijftien VO-scholen in Utrecht (13) (14). In dit onderzoek zijn de twee schooljaren voor de schoolsluitingen (2017-2018 en 2018-2019) vergeleken met de twee corona-schooljaren (2019-2020 en 2020-2021).

Bijna de helft van de VO-leerlingen maakte zich zorgen over de opgelopen achterstanden.

Gevolgen schoolsluitingen op instroom

Allereerst hebben de onderzoekers bekeken wat de gevolgen waren van de schoolsluitingen op de instroom van leerlingen. Het advies van OCW en de Utrechtse Onderwijs Agenda was immers om in het leerjaar 2019-2020 leerlingen uit het basisonderwijs kansrijk te plaatsen in het voortgezet onderwijs. In de resultaten zien we de kansrijke plaatsing in de brugklassen niet terug. Het lijkt erop dat kinderen vaker precies op het niveau van hun advies zijn geplaatst in 2020-2021. Er zitten minder leerlingen in brugklassen met een advies dat lager is dan het brugklatype. Deze verschillen zijn klein en het is een ontwikkeling die voor corona ook al zichtbaar was. In 2019-2020 is er echter geen eindtoets afgenomen en waren er dus ook geen bijgestelde adviezen bij de instroom in 2020-2021, dus we moeten voorzichtig zijn met conclusies.

Gevolgen schoolsluitingen op de onderwijsloopbaan

De onderzoekers keken ook naar de gevolgen van de schoolsluitingen op de onderwijsloopbaan van leerlingen. Zij keken naar doubleren, wel/niet slagen, omdat langere termijneffecten zoals het niveau van het behaalde diploma nog niet te beoordelen zijn. In algemene zin vonden de onderzoekers dat er door corona niet meer of minder doublures zijn, mede omdat scholen doorstromen extra hebben gestimuleerd in het schooljaar 2020-2021. Scholen zijn in afwachting van de cijfers over doublures van het lopende schooljaar.

Gevolgen schoolsluitingen op de toets- en examencijfers

Tot slot zijn de gevolgen van de schoolsluitingen op de toets- en examencijfers onderzocht. Op de verschillende onderwijsniveaus troffen de onderzoekers niet veel verschillen aan voor of tijdens corona in scores op de vakken in het schooljaar 2020-2021. Hier wijkt Utrecht dus af van het landelijke beeld uit het onderzoek van de Inspectie dat hierboven genoemd wordt. Er wordt geen relatie gevonden tussen corona en sociaal-economische status (SES) en corona en geslacht. Dat wil zeggen dat leerlingen met een lagere SES niet meer of minder nadeel (of voordeel) hebben ondervonden dan leerlingen met een hogere SES, en dat jongens en meisjes op dit gebied evenveel of weinig hinder hebben ondervonden van corona. Op ongeveer de helft van de scholen scoorden havo-leerlingen op alle vakken een lager eindgemiddelde tijdens corona.



Leerlingen hebben minder sociaal contact gehad. Docenten maken zich zorgen om het welbevinden van leerlingen.

Sociaal-emotionele achterstand, maar sommige leerlingen profijt bij afstandsonderwijs

Bijna de helft van de VO-docenten benoemde in het kwalitatieve deel van het KANS-onderzoek (eerste helft van 2021) dat achterstanden ook liggen op het sociaal-emotioneel vlak; er zijn docenten die spreken van een ‘leefachterstand’. Docenten geven aan dat leerlingen minder sociaal contact hebben gehad en dat zij zorgen hebben over het welbevinden van leerlingen. Ook problemen met zelfregulatie (moeite hebben met zelfstandig werken, plannen en concentratie) werden door verschillende docenten genoemd. Zij gaven ook aan dat cognitieve ontwikkeling en sociaal-emotionele ontwikkeling niet los van elkaar kunnen worden gezien. Daarnaast wordt ook door een opvallend aantal docenten benoemd dat sommige leerlingen juist profiteren van het afstandsonderwijs. Hoewel het om een minderheid gaat, zijn er leerlingen die beter functioneren in de thuissituatie en opbloeien door thuisonderwijs (15). Ook leerlingen zelf gaven dit in de eerste helft van 2021 aan, terwijl zij tegelijkertijd ook last hebben van de negatieve aspecten die kleefden aan thuisonderwijs.

Minder aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling tijdens afstandsonderwijs

Uit de leerlingenenquête die de Inspectie voor het Onderwijs hield voor de zomer van 2021 blijkt dat er tijdens de (online) lessen minder aandacht was voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen dan voor de coronacrisis. Het gaat bijvoorbeeld om het leren omgaan met elkaar, het geven van een eigen mening of het toepassen van waarden en normen binnen de samenleving. Docenten en schoolleiding vertelden tijdens het onderzoek dat tijdens de online lessen de aandacht met name ging naar de vakinhoud (16). Ook stelde de Inspectie van het Onderwijs vast dat er tijdens de schoolsluitingen op veel scholen minder aandacht was voor vakken als drama, dans, muziek, tekenen, gym en handvaardigheid, waardoor kinderen en jongeren minder konden werken aan persoonsvormende activiteiten als interactie, kritische attitudevorming en burgerschapsvorming. Ook praktijkvakken en -vorming kwamen (veel) minder aan bod (17). De WHO geeft aan dat het actief of passief beleven van dergelijke activiteiten de gezondheid en het algehele welbevinden bevordert (18).

Gesprek met **Hind en Yassin**

Hopen dat alles weer een beetje normaal wordt

Lekker een film gaan kijken met vrienden of naar het zwembad gaan, het was de afgelopen anderhalf jaar vaak niet mogelijk. Daar balen brugklassers Hind en Yassin wel van.

Beide 12-jarigen zagen dierbaren getroffen worden door corona. In de familie van Hind werden een oom en tante echt ziek, maar ze hoefden niet naar het ziekenhuis. En Yassin heeft een vriend wiens vader hetzelfde lot overkwam. “Daar schrok ik wel van, maar gelukkig gaat het weer goed met hem.” Zelf ontsprongen ze de dans. Yassin noemt zichzelf breed grijnzend een geluksvogel. Maar zijn vier broers en zussen en beide ouders werden wel een poos gevloerd door corona. Dat maakte zijn leven er niet leuker op. “Noodgedwongen zat ik vaak een hele dag alleen op mijn kamer, dat vond ik behoorlijk vervelend. Veel afleiding had ik niet, ja, ik ging af en toe boodschappen doen voor iedereen.” Naar een pretpark gaan of schaatsen op de ijsbaan, Yassin houdt er wel van. “Dan wordt het allemaal wat leuker.

Maar de meeste activiteiten gingen op een gegeven moment niet door. En het vervelendste is dat het allemaal al zo lang duurt en dat we niet weten wanneer het ophoudt.”

Hind denkt er ongeveer hetzelfde over. Geen vakantie. Geen bioscoop. Niet naar het zwembad. Vervelend allemaal. “Maar supererg vind ik het allemaal ook weer niet. En je kon het allemaal wel een beetje zien aankomen met de besmettingscijfers. Gelukkig hoeven we nog geen mondkapje te dragen zoals volwassenen, dan zou ik er wel anders over denken” (red.: dit gesprek vond plaats in het najaar van 2021).

En online les volgen dan? “Op school leer je beter, dan krijg je beter uitleg bij nieuwe stof. Maar ik ben wel op hetzelfde niveau gebleven.” Yassin: “Mijn cijfers werden wel wat lager, maar gelukkig had dat geen invloed op mijn overgang naar de middelbare school.” Met een zucht kijkt hij naar buiten. “Ik hoop dat alles weer een beetje normaal wordt.”



“Op school leer je beter, dan krijg je beter uitleg bij de nieuwe stof”

Hind
12 jaar

Voortgezet Onderwijs: “Jongeren willen ‘gezien en gehoord’ worden, maar hoe vinden we die tijd?”

Wie niet goed in zijn vel zit, kan ook niet leren. Daarom gaat dit gesprek al snel van zogenoemde leerachterstanden die zijn gesignaleerd naar het sociaal welbevinden van de jeugd. Professionals uit het onderwijs, de buurtteams en jongerenwerk vertellen wat ze hebben gezien bij de jongeren in het voortgezet onderwijs. Hoe zelfs bij de stoerste jongens tranen over de wangen stroomden wanneer hun klas weer in quarantaine moest. En hoe de jeugd is veranderd in die 1,5 jaar. Daarmee wordt ook de vraag opgeworpen; moeten we wel terug willen naar het onderwijssysteem van voor corona? Of vraagt deze enorme impact juist om een nieuwe aanpak?

Ze zijn anders teruggekomen op school

“Ik denk dat het nog heel prematuur is om vast te stellen hoe de leerlingen nu na twee schoolsluitingen in de lesstof zitten. De eerste metingen zijn pas net gedaan.” vertelt Frank. “Maar met name op gebied van rekenen en taal zien we wel dat we nog wat te doen hebben.” Zijn collega Irma vult aan: “Bij de leerlingen waar thuis geen Nederlands wordt gesproken, zien we nu de grootste effecten qua taal. Sommige leerlingen kunnen het Nederlands zelfs niet meer gebruiken zoals voor de coronacrisis. Bovendien moeten veel kinderen duidelijk weer wennen aan de structuur op school. Als er een afspraak wordt ingepland met een leerling om 14:30 uur dan vinden ze dat al laat: ‘U vraagt zoveel!’. Terwijl dat voor corona echt niet anders ging.” Frank: “We moeten dezelfde gedragstaal weer leren spreken. Dat wat voorheen normaal was, is dat op de een of andere

DE SPREKERS:

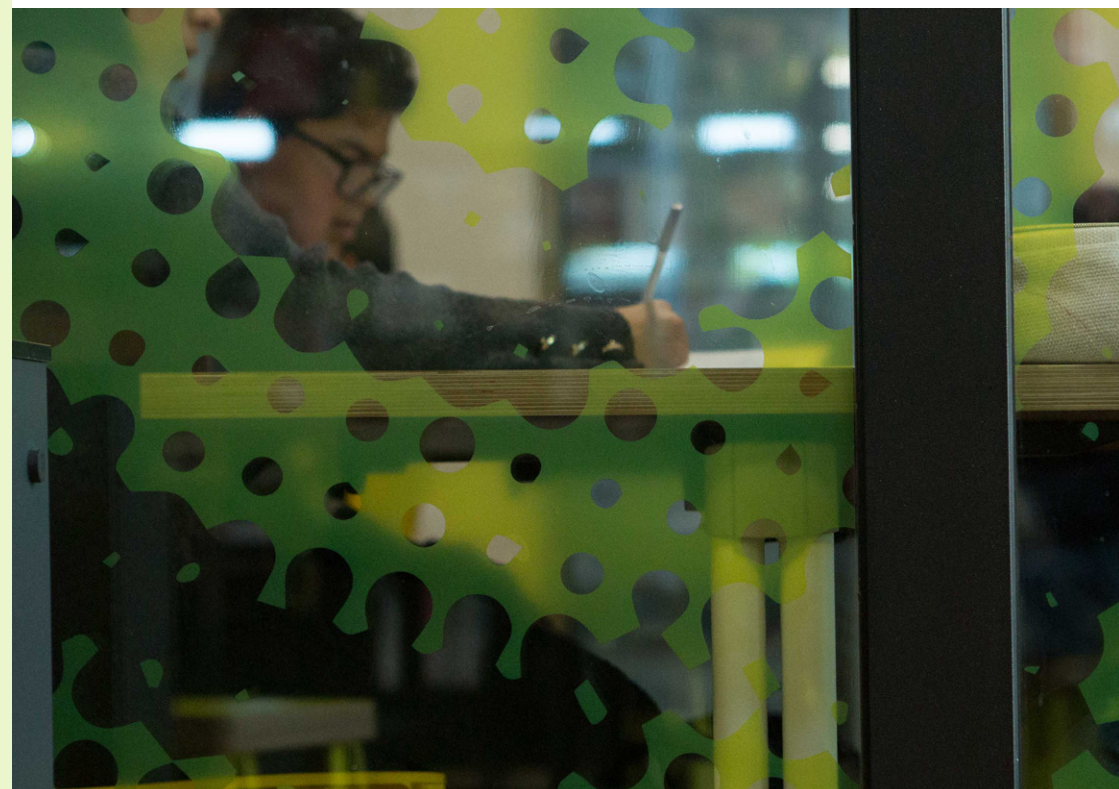
Frank Corneth
rector Globe College

Astrid Lotte
directeur OPDC

Irma van Moort
afdelingsleider onderwijs & kwaliteit
Globe College

Mariët Janse
teammanager VO Lokalis Buurtteams
Jeugd & Gezin

Ank Verweij
projectleider zorg en ondersteuning en
docent OPDC



manier niet meer. Dat geldt voor de leerlingen maar zeker ook voor ons als personeel. Ook wij moeten weer wennen aan het continu op school zijn. Je ziet meer onrust en onbegrip. Hebben we er heel erg veel last van? Nee, dat valt ook wel weer mee. Maar het is zeker iets dat we wel wat moeten repareren hier en daar.” Irma: “Voor onze leerlingen is daarin vooral belangrijk dat ze echt gezien worden. Je merkt dat ze daar behoefte aan hebben. Hun vragen gaan vaak niet over de lesstof, maar over de thuissituatie. Ze vertellen nu ook ineens verhalen die we voorheen niet hoorden. Daar moeten we echt meer tijd voor maken. Voor het inhalen van lesstof is het immers belangrijk dat je je goed voelt. Leerlingen zijn toch erg eenzaam geweest.”

Veel uitdagingen op sociaal-emotioneel gebied

Ank herkent dat beeld: “Ik ken een jongen van 15 jaar, eigenlijk een heel rustige leerling. Maar na de lockdown zagen we bij hem enorm opvallend gedrag. Niks was goed, de wereld was vrij snel te klein. Na doorvragen bleek dat er echt heel veel overlijdensgevallen in zijn familie waren. Dit kind worstelde enorm met emoties daarover. Er was weinig ruimte thuis om daar goed over te kunnen praten. En dan zie je dat hij zich op een andere manier gaat uiten. Daar heeft de wereld om hem heen dan weer last van dus daar moet

snel iets aan gebeuren, terwijl het voor hem op dat moment de enige manier was om zich te uiten.”

Mariët signaleert bij de buurtteams ook een veel bredere uitdaging dan alleen lesstof inhalen: “Ik maak me vooral zorgen over de impact op sociaal-emotioneel gebied. Er zijn veel kinderen die door de lockdowns geen gezond pubergedrag konden vertonen. Soms nog steeds niet. Dat heb je wel nodig in de ontwikkeling naar autonoom worden, ontdekken wie je bent.” Irma: “Wat echt anders is nu, is dat leerlingen het ineens fijn vinden om op school te zijn. Het valt echt op dat ze langer blijven hangen na de lessen.” Astrid: “Dat merken wij ook heel sterk. En onze mentoren draaien zowat 24-uurs diensten wat betreft het beantwoorden van appjes of berichten op social media. En dan zijn dat geen zorgvragen, maar aandachtsvragen; ‘kijk eens wat ik aan het doen ben.’ Dat contact hebben ze echt gemist. Veel jongeren vertonen ook ‘jong gedrag’. Een derdejaars die ineens vraagt ‘mag ik een knuffel?’. Ik zie ook dat ze minder sociale contacten hebben gehad maar des te meer online op social media. En niet alle kinderen zijn daar tegen opgewassen. Ik zie een toename in pesterijen online. En ze klikken vaak zonder toezicht door waardoor ze soms verzeild raken in nieuwe werelden, wat ook weer vragen bij hen oproept.”

Mariët: “Er zijn ook leerlingen die hun toevlucht zochten in gamen. Dat vonden we in het begin ook allemaal wel prima, dat ze op hun kamertje zaten. Nu ineens vragen we hen om daar weer mee te stoppen en naar buiten te gaan. Daar wordt soms te makkelijk over gedacht”. Ank wil nog wat toevoegen: “Er zijn juist ook leerlingen die zich ontwikkeld hebben in deze periode. Zij lieten zien het goed te doen in de vrijheid en eigen verantwoordelijkheid die nodig was. Je ziet dat deze groep juist nu weer moeite heeft om terug te gaan naar de oude manier van werken. Hoe ga je die kinderen helpen?”

“ [...] onze mentoren draaien zowat 24-uurs diensten wat betreft het beantwoorden van appjes of berichten op social media. En dan zijn dat geen zorgvragen, maar aandachtsvragen; ‘kijk eens wat ik aan het doen ben.’ Dat contact hebben ze echt gemist.”

Astrid Lotte
OPDC



Een nieuw probleem vraagt om een nieuwe aanpak

“De druk is heel hoog om dit op korte termijn aan te pakken,” vertelt Irma.

“Maar dat kan niet in twee maanden. En waar vinden we de tijd om echt aandacht aan de kinderen te besteden met de toch al hoge werkdruk in het onderwijs? Docenten zijn zelf ook opgebrand.”

Mariët: “Ik gun de jongeren en onszelf de tijd om te herstellen. Want het is ook nog niet klaar. Ik heb heel veel veerkracht gezien bij de jongeren, maar de rek is er nu wel uit. We hebben de jongeren in het begin ook een beetje weggezet; ze moesten niet teveel zeuren.” Irma: “We hebben ons vooraf helemaal niet gerealiseerd hoe belangrijk sociale contacten voor hen zijn.”

Ank: “Ik denk ook dat we nu pas het topje van de ijsberg zien. De komende jaren komt er nog meer aan. Je ziet nu al bepaalde problemen ontstaan. Bijvoorbeeld dat er ineens begin november al sprake is van vuurwerkoverlast. De jongeren hangen nu veel meer bij elkaar op straat. Ze willen verloren tijd inhalen. Ondertussen maken ze zich alweer zorgen over de stijgende besmettingscijfers: ‘Ik wil echt niet meer thuiszitten hoor, dan wil ik echt in een zorgklas’. Ze zijn zich heel erg bewust van de impact. De stress bij examenleerlingen bijvoorbeeld vorig jaar; op het moment dat er weer een coronageval in de klas was en iedereen weer naar huis moest, was er echt paniek. Kinderen wilden het schoolgebouw niet verlaten, dan

kwamen gewoon de tranen. Zelfs bij die grote jongens die soms een grote mond hebben.”

Astrid: “Wij denken vaak dat als er iets is, dat je daar dan een plan voor kunt maken om het op te lossen. Alleen weten we nu helemaal niet hoe we dat moeten aanpakken, omdat dit een nieuw soort impact is. Eigenlijk zou je moeten zeggen; we kijken wat een leerling aankan. Voor jou even wat rustiger aan. Maar je hebt te maken met al die indicatoren zoals de resultaten, het aantal leerjaren, blijven zitten... Dat geeft zo’n stress-effect.” Frank: “Het zou helemaal niet gek zijn om eens te kijken of we die kaders niet beter kunnen oprekken of loslaten.

Het ‘moeten’ mag wel wat minder. Dat hebben we de afgelopen twee jaar ook al af en toe gedaan. En volgens mij gaat het best goed met de leerlingen die zijn uitgestroomd met het zogenaamd ‘mindere’ diploma. Er mag wat meer autonomie komen binnen de scholen.”

Astrid: “Ik hoor van heel veel scholen dat die achterstanden eigenlijk wel meevallen. De grootste reparatie die we moeten doen zit echt op sociaal-emotioneel vlak. En corona heeft ook laten zien dat we flexibel kunnen zijn. Het is interessant om er eens echt boven te gaan hangen en te onderzoeken hoe we dit nu echt aan kunnen pakken.”

“Kinderen wilden het schoolgebouw niet verlaten, dan kwamen gewoon de tranen. Zelfs bij die grote jongens die soms een grote mond hebben.”

Ank Verweij
OPDC

Jongeren en jongvolwassenen

De Universiteit Utrecht heeft op drie momenten onderzoek gedaan (najaar 2019, voorjaar 2020, najaar 2020) onder mbo-studenten van het Grafisch Lyceum en Nimeto in Utrecht, o.a. naar de mentale gezondheid. In het najaar van 2020 gaf 37% van de 400 deelnemende mbo-studenten aan dat zij (nogal) veel druk door schoolwerk ervaren, meer dan een jaar daarvoor en vergelijkbaar met voorjaar 2020 (19).

Vergelijkbare trends waren er wat betreft de ervaren aansluiting van het onderwijs ten opzichte van de verwachtingen van de studenten (percentage 'sluit helemaal aan' is verminderd van 53% naar 43%) en de ervaren moeilijkheid van het schoolwerk: in 2020 vonden nagenoeg twee maal zo veel studenten (20% ipv 11%) het schoolwerk (een beetje) moeilijk. Mbo'ers hadden daarnaast moeite om stageplekken te vinden, waardoor zij studievertraging opliepen. Deze onzekerheid op het gebied van inkomen en werk maakte dat de kans op verergering van problematiek toenam onder jongeren, vooral bij jongeren die extra ondersteuning nodig hebben. Toch zijn er ook in 2020 relatief weinig jongeren van 15 tot 23 jaar die werk zoeken of een uitkering krijgen (20).

Jongeren en jongvolwassenen werden desondanks hard geraakt in hun portemonnee. De coronamaatregelen hadden grote impact op hun financiële situatie, op hun baankansen en daarmee op de stabiliteit in hun leven. De jeugdwerkloosheid in Nederland liep snel op in de eerste maanden van corona omdat jongeren vaker een flexibel contract hebben en in sectoren werken die hard geraakt werden door de coronamaatregelen, zoals de horeca. Bijna een kwart van de jongeren is (tijdelijk) werkloos geworden door de coronamaatregelen. Het percentage werkloze jongeren (15 tot 25 jaar) in Utrecht nam toe van 6,4% in 2019 tot 9,5% in 2020. Er kwamen in 2020 in Utrecht ongeveer 900 werkloze jongeren bij (21). Bijna de helft van de Utrechtse jongvolwassenen maakt zich zorgen om geld en 1 op de 5 geeft aan zich vaak (zeer) gestrest te voelen hierdoor (22). Door minder of geen inkomsten kregen meer jongeren schulden. Iets meer dan een kwart van de jongeren geeft aan vaak te weinig geld te hebben.

Bijna de helft van de Utrechtse jongvolwassenen maakt zich zorgen om geld en 1 op de 5 geeft aan zich vaak (zeer) gestrest te voelen hierdoor



Gesprek met **Merve en Minela**

“Corona ontwricht veel levens”

Dat is ook de ervaring van Merve en Minela, vierdejaars studenten verpleegkunde aan de Hogeschool Utrecht. Maar er zitten ook positieve kanten aan de crisis, vinden ze.

Merve: “Quarantaine, lockdown... alle maatregelen hebben veel invloed op onze levens. Het idee dat je minder vrijheid hebt is benauwend. In het begin was ik angstig, bekreep me een soort oorlogsgevoel. De verhalen van anderen zaten ook vol angst. Ik wist vaak niet wat ik moest geloven.” Minela: “Ja, die vrijheidsbeperking is ingrijpend. Ik heb zelf corona gehad en zat twee weken ziek thuis. Mijn reuk en smaak waren een paar maanden niet in orde, zoals bij veel mensen. En mijn conditie werd minder, dus inspanningen kostten veel moeite. Tijdens de tweede lockdown had ik een dip en ging het leren niet goed. Ik had de behoefte om mensen te zien, maar dat kon niet.” Merve: “Je loopt tijdens corona meer tegen jezelf aan. Dat kan vervelend zijn, maar ik heb het ook als positief ervaren. Je krijgt de mogelijkheid meer over jezelf te leren. Ik wilde altijd mensen om me heen, gezelligheid.

Maar ik ontdekte dat alleen zijn ook goed kan zijn, dat het zelfs iets is dat ik nodig heb. Vrienden ontmoeten werd weliswaar moeilijker, maar dat gaf me meer gelegenheid om me in mijn geloof te verdiepen. Dat vind ik ook waardevol.”

Minela: “Corona heeft veel slechte dingen veroorzaakt en er zijn veel mensen door overleden. Het voelt dus wat raar om te zeggen dat ik een aantal perioden, zoals de eerste lockdown, vooral positief heb ervaren. Maar toch is het zo. Toen de sportscholen dicht moesten, ging ik bijvoorbeeld thuis sporten. Qua conditie moest ik bijna weer op nul beginnen, wat ik misschien wel het ergste van de lockdown vond.” Merve: “Van nature ben ik nogal negatief ingesteld. Door corona ben ik opener geworden en ben ik mijn best gaan doen om positiever in het leven te staan. Ik ga beter om met stress, ook omdat ik het bespreekbaar durfde te maken bij vrienden.” Minela: “Ik pakte het schilderen weer op, een bezigheid die ik heel rustgevend vind. Je leert jezelf vermaken wanneer alle gelegenheden waar je afleiding kan vinden er niet zijn. Dat kan ik dus, zeg ik tegen mezelf. En dat is iets positiefs.”

Merve: “Ik ben toekomstgericht. De omikronvariant kwam voor mij niet als verrassing, ik had me er al op voorbereid. Leven met corona wordt het nieuwe normaal, de angst die daarbij hoort zal dus ook niet verdwijnen.” Minela: “Ik leef in het nu, de toekomst is een ver-van-mijn-bed-show. Ik laat alles op me afkomen zoals het is, wil

me niet druk maken over dingen waar ik geen invloed op heb.” Merve: “We lopen nu stage bij de GGD, ik werk aan de vaccinatiebereidheid van zwangere vrouwen, een boeiend onderwerp. Over een baan krijgen maak ik me geen zorgen, dat lukt wel in de zorg. Na mijn studie wil ik graag reizen, Thailand leek me een uitdaging. Maar ja...”





DE SPREKERS:

Esther Schepers

teammanager mbo Lokalis Buurtteams
Jeugd & Gezin

Dick Oosterveld

leerlingzaken mbo

Koos Saarloos

beleidsadviseur MBO Utrecht

Bram Berkouwer

projectleider verzuim
ROC Midden-Nederland Business &
Administration College

Het ziekteverzuim in het mbo blijft stijgen

Behoeftte aan verbondenheid en houvast

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is een belangrijk deel van de studenten al boven de 18 jaar, maar nog hard zoekende naar een passende richting in het leven. Dat is al een uitdaging op zich, maar in een pandemie als deze wordt de drempel voor sommigen simpelweg te hoog. Professionals werkzaam in en rond het mbo vertellen waarom zij denken dat een groep studenten dreigt af te haken. En ze geven hun visie op een mogelijke oplossing die misschien niet direct voor de hand ligt.

Bestaande problemen zijn snel verergerd

Alle sprekers in dit verhaal zijn het erover eens: door het ontbreken van structuur en ritme en het bemoeilijken van sociale contacten is er een flinke toename van motivatieproblemen, depressieve gevoelens, suïcidale gedachten en ziekteverzuim in het mbo. “Ze zijn moe, de studenten zijn op,” vertelt Esther. “Er is heel veel spanning en stress door het gevoel dat er een inhaalslag moet plaatsvinden. We krijgen nu ook meer

zelfmelders binnen, waar voorheen vooral de studentencoaches de studenten aanmeldden voor hulp. En dan lopen we nog aan tegen de wachtlijsten bij de GGZ. Die waren er al voor corona, maar nu duurt het soms negen maanden voordat iemand terecht kan.”

En er zijn opvallende trends te zien qua ziekteverzuim. Bram vertelt over de start van dit schooljaar: “We hebben 1800 studenten. In de eerste twee maanden kregen we van hen 3900 ziekmeldingen. Dat is dus gemiddeld twee per persoon. De afgelopen onderwijsperiode, gestart

in september 2021, begon eigenlijk weer goed qua aanwezigheid, maar de laatste 4 weken (red: in oktober/november 2021) gaat de aanwezigheid iedere week met 1,5 % naar beneden. Dat is meer en gaat sneller dan we normaal zien aan het einde van het kalenderjaar. Ik zie dat ook bij andere scholen. Nu we weer richting extra coronamaatregelen gaan, vind ik dat wel echt een zorg. Er moet nu echt iets gebeuren, onze doelgroep is te vaak ziek. Daarbij hebben we echt behoefte aan een bredere inzet van een jeugdarts.”



Stress over de studie

“Er wordt ook vaker voor korte duur ziek gemeld,” ziet Dick. “En daarbij zie ik ook een trend van meer verzuim onder 16- en 17-jarigen, die net de overstap hebben gemaakt vanuit het vmbo. En dan rijst wel de vraag; ‘hebben zij zich wel goed georiënteerd op hun studiekeuze?’ Er zijn open dagen weggevallen of alleen online gegeven. Dat is toch wezenlijk anders dan rondlopen op een school.”

Bram ziet nog een ander effect:

“Het eerste jaar is een belangrijk beoordelingsmoment vanwege het studieadvies. Door de omstandigheden die corona met zich meebracht hebben we veel studenten het voordeel van de twijfel gegeven. Achteraf gezien was niet iedereen hierbij gebaat. We zien nu alsnog uitval bij een deel van deze groep jongeren.” Dick: “Je wilt de relatie met de student behouden. Als die verbondenheid er niet is wordt de juiste ondersteuning bieden moeizaam”.

Voor de studenten die wel op hun plek zitten is er ook nog behoorlijk wat stress, ziet Esther: “Die stress gaat vooral over het gevoel dat ze veel moeten inhalen. ‘Hoe moet ik nu verder?’ Ze slaan soms dicht en geven dan op. Als school zegt rekening te houden met de omstandigheden, dat een positief effect. Het motiveert en zorgt ervoor dat studenten toch doorgaan.”

Sport en cultuur als ondersteuning

Koos herkent het plaatje dat hierboven wordt geschetst. “We zijn allemaal moe. We zitten allemaal in hetzelfde schuitje. Voor je het weet praat je elkaar nog verder naar beneden. Als professionals moet je daarvoor waken, maar dat lukt niet altijd ben ik bang. Toch heb ik ook wel positieve dingen gezien. Dankzij subsidies hebben we meer hulp ingeschakeld van buitenaf, bijvoorbeeld coaching voor studenten. En er ontstaan waardevolle verbanden; vorig jaar heeft de sportopleiding iets leuks georganiseerd voor een

andere opleiding. Dat heeft heel goed gewerkt. Zouden we niet meer sport en cultuur moeten inzetten? We zijn vaak alleen bezig met de studieresultaten, terwijl het ook om het welbevinden van de studenten gaat. Voor hen is school ook een gemeenschap, een ontmoetingsplek. Ik zou daar nog meer aandacht voor willen. “Als de buitenwereld zoveel afleiding biedt, haal die buitenwereld dan de klas in.”

Ook Esther ziet daar kansen liggen: “Het kan studenten binden aan school. Dat het meer is dan alleen de plek waar je les krijgt. Er is veel psychische problematiek, maar toch weten we uit onze ervaring, dat je dat niet altijd het beste oplost met een GGZ-behandeling, maar juist met dingen uit het dagelijks leven van jongeren. Er is winst te behalen als we anders gaan kijken naar ‘gedrag’ en ‘problemen’ en we oplossingen en interventies zoeken die we integreren in het dagelijks leven van jongeren, zoals bijvoorbeeld op school.”

“Zouden we niet meer sport en cultuur moeten inzetten? We zijn vaak alleen bezig met de studieresultaten, terwijl het ook om het welbevinden van de studenten gaat. Voor hen is school ook een gemeenschap, een ontmoetingsplek.”

Koos Saarloos

beleidsadviseur MBO Utrecht

Gesprek met **Eline**

Niet uitgaan, maar afspeellijst 71 maken

Als 17-jarige ga je graag uit. Dat geldt ook voor Eline, student media en communicatie aan de Utrechtse vakschool Nimeto. Uitgaan? “Ik ben nog nooit uit geweest vanwege corona.”

Het simpele zinnetje lijkt als een baksteen uit Elines mond te vallen. Corona kan het leven van een jongere soms in een gevangenis veranderen.

Aan het begin van de coronacrisis vond ze het allemaal nog meevallen. De eerste lockdown vond ze zelfs fijn. “Ik zat in 4 mavo en moest thuis werken. Dat vond ik prima, want ik werk graag zelfstandig.

Dat bevalt me ook aan de opleiding die ik nu doe. Je krijgt geen les, maar mag *challenges* bedenken en uitwerken. Daarbij heb je alle vrijheid om zelf dingen uit te zoeken en klop je bij een docent aan wanneer je ondersteuning kan gebruiken.”

Houdgreep

Maar corona kreeg haar geleidelijk in een houdgreep. Ze zag haar dierbaren die in de zorg werken afzien. Ze zag mensen hun nieuwsgierigheid verliezen. Ze zag jongeren in haar omgeving een mindere versie van zichzelf worden: gestrest, onzeker. Van nature is Eline supersociaal en positief, maar ze zag zichzelf ook zo worden. “Iedere dag zit ik in een

broeierige bus vol medestudenten met zwetende oksels en dan vraag je je af of je misschien wordt besmet.”

Haar coronafrustraties liepen op en Eline voelde hoe ze ging wankelen. Dat was het moment waarop ze een *challenge* bedacht: ‘Hoe overleef ik corona?’. Om zichzelf een beetje terug te vinden. Om alles beter in perspectief te kunnen zien. Binnen de beperkingen ging ze bewust meer leuke dingen doen. Muziek luisteren. Familie opzoeken. Een warme chocolademelk halen met extra slagroom. Een dagje shoppen in België met een vriend. “Voor de *challenge* ging ik alles opschrijven. Dingen die gewoon even uit mijn hoofd moesten, observaties, speelse anekdotes, interviews. Daarnaast begon ik met het maken van een documentaire.”

Groot publiek

Uiteindelijk hoopt ze een groot publiek te bereiken met haar project. “Veel jongeren zijn somber en zitten tegen een depressie aan. Hun stem moet gehoord worden en daar hoop ik uiteindelijk een bijdrage aan te leveren.”

Op school werkt ze keihard, maar haar energie is beperkt. “Soms ben ik uitgeput en dan zeg ik afspraken met vrienden af omdat ik rustdagen nodig heb. Maar dan voel je je weer alleen.”

“Soms ben ik uitgeput en dan zeg ik afspraken met vrienden af omdat ik rustdagen nodig heb. Maar dan voel je je weer alleen.”

Eline
17 jaar

Ze wil dolgraag weer een normaal leven leiden. Familie zien wanneer ze dat wil. Uitgaan, ja. Werken. Ze had een baantje in de horeca in een voetbalstadion. Kreeg kippenvet van de deinende mensenmassa terwijl ze niet eens van voetballen houdt. En bij een concert van de Snollebollekes danste ze vrolijk mee, dienblad in de hand.

En vandaag? “Vandaag heb ik afspeellijst 71 gemaakt.”

Gezondheid en welbevinden

Samenvatting

Er zijn veel zorgen over de sociaal-emotionele ontwikkeling, de gezondheid en het welbevinden van kinderen en jongeren in coronatijd. Kinderen en jongeren hadden minder mogelijkheden om te spelen, te bewegen en contact te maken met leeftijdsgenoten. Er is een grote impact te zien bij het mentaal en sociaal welbevinden. Kinderen en jongeren missen vrijetijdsactiviteiten en vrienden en met name bij jongeren en jongvolwassenen is een toename te zien van angst, eenzaamheid en sombere gevoelens. Sport en cultuur brachten kinderen niet alleen beweging en creativiteit, maar blijken ook essentieel te zijn voor het welbevinden.

Met name jongeren en jongvolwassenen zijn in een belangrijke ontwikkelingsfase van identiteitsvorming waarin zij willen experimenteren, feesten, flirten en vooral contact willen maken: zaken die door de maatregelen erg beperkt werden. Veel sociale interactie verplaatste zich volledig naar de online omgeving en professionals zagen een toename van beeldschermgebruik, gamen en in sommige gevallen online pesten. Naarmate de coronacrisis voortduurt, neemt ook de frustratie toe, zowel buitenshuis als thuis.



Goed in je vel zitten is een belangrijke voorwaarde om goed te kunnen leren. Voor kinderen zijn spelen, bewegen en deelname aan culturele activiteiten belangrijke voorwaarden om zich te kunnen ontwikkelen. Dit hoofdstuk schetst een beeld van de gezondheid en het welbevinden van Utrechtse kinderen en jongeren in coronatijd. Hoe heeft corona invloed gehad op de lichamelijke en mentale gezondheid van kinderen en jongeren? Hoe beïnvloedt het beperken van sociale contacten het welbevinden van de Utrechtse jeugd?

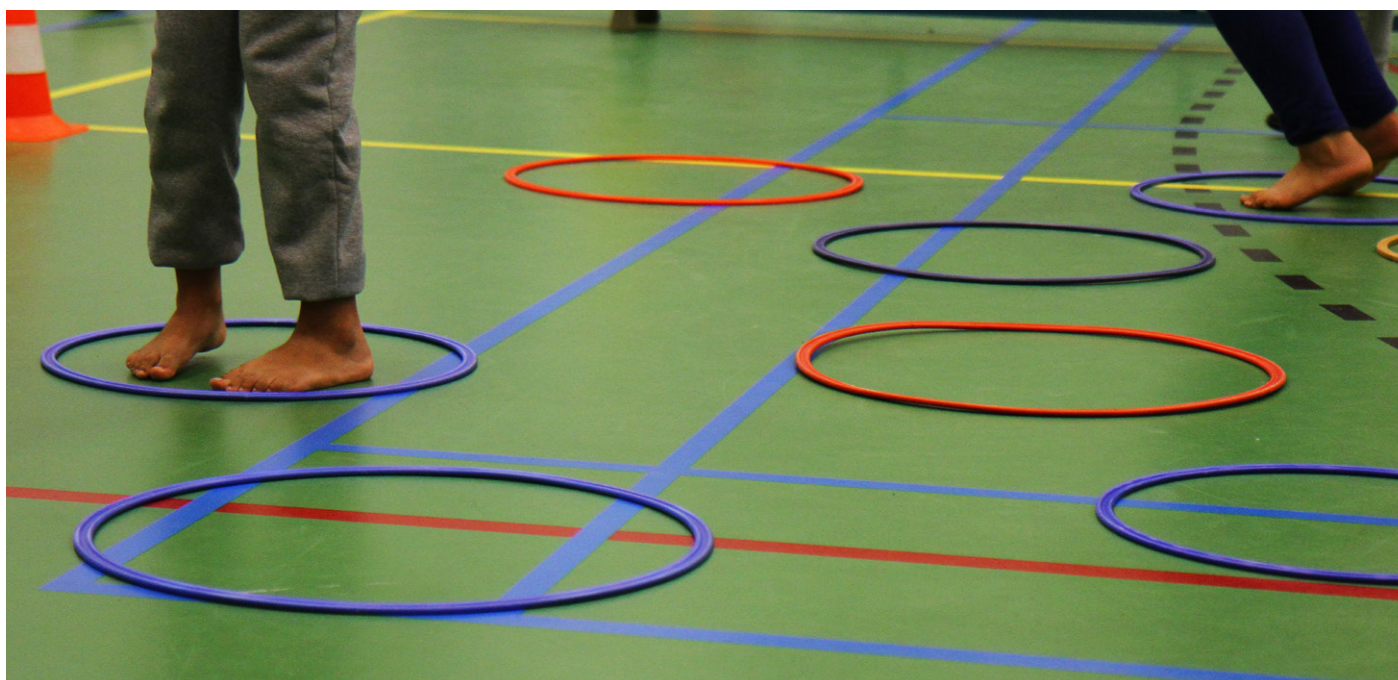
Lichamelijke gezondheid en leefstijl: minder bewegen door corona

JGZ-professionals in Utrecht zien dat het percentage kinderen met overgewicht in coronatijd is toegenomen en dat kinderen minder bewegen (23). Het minder bewegen hangt samen met het sluiten van sportverenigingen, maar er waren ook minder mogelijkheden voor andere activiteiten in de vrije tijd. Uit een landelijk onderzoek door NOC/NSF bleek dat de sluiting van sportaccommodaties in het eerste kwartaal van 2020 de sportdeelname van kinderen van 5 tot 12 jaar die wekelijks aan sport deden, deed dalen van 85% in april 2019 naar 35% in april 2020 (24). Dat wordt bevestigd door onderzoek onder Utrechtse kinderen en jongeren. De Utrecht Monitor meldt dat voorafgaand aan corona 32% van de Utrechtse jongeren meer dan twee uur per dag keek naar een beeldscherm, en 12,5% meer dan 6 uur buiten schooltijd achter een beeldscherm zat (25). Landelijk onderzoek laat zien dat het beeldschermgebruik is toegenomen door het thuisonderwijs en het gebrek aan activiteiten buitenshuis (26). Ook een studie in Maastricht onder kinderen van 4 tot 18 jaar zag dat er een negatieve invloed was van corona op de leefstijl van kinderen: minder bewegen, meer snacken en gewichtstoename (27).



Het Mulier instituut deed in het voorjaar van 2020 onderzoek onder basisschoolkinderen (4-12 jaar) in Nederland (28). Zij vonden dat kinderen op dat moment motorisch minder vaardig waren dan kinderen van die leeftijd voor de lockdown. De grootste verschillen waren zichtbaar bij de jongste kinderen (groep 1 en 2) en kinderen die voor de eerste lockdown al minder vaardig waren. Met name als het ging om balanceren scoorden de kleuters slechter.

Uit de monitor jongvolwassenen (29), een vragenlijst die voorjaar 2021 verspreid is via social media en door 1900 jongvolwassenen Utrechters is ingevuld, blijkt dat 66% van de Utrechtse jongvolwassenen zich gezond voelt. De meeste (60%) jongvolwassenen sporten en bewegen wel minder in coronatijd, rokers zijn meer gaan roken terwijl de meeste drinkers aangeven minder alcohol te zijn gaan drinken (44%). Op wietgebruik scoort Utrecht hoog, dit is licht toegenomen in coronatijd. Lachgas wordt landelijk door 14% van de 18-19-jarigen gebruikt (30).





“Sport: zoveel meer dan bewegen”

‘Je ziet dat persoonlijk contact met de jeugd werkt’

Dat bewegen goed is voor je gezondheid wisten we wel. Maar hoe groot de invloed van sport is op ons sociale en algehele welzijn kwam pas echt goed naar voren toen corona toesloeg en sporten in georganiseerd verband niet meer mocht. Buurtsportcoaches en beweegmakelaars vertellen hoe ze binnen de sportsector verschillen zagen ontstaan tussen groepen jeugd en jongeren in coronatijd. Waar de een buiten beeld raakte, meldde de ander zich juist aan. En ze leggen uit waarom de jeugd gebaat is bij de goede samenwerking met alle partijen in de stad.



Geen contact of juist intensiever

Het blijft even stil na de vraag hoe het de jeugd vergaan is op sportgebied na 1,5 jaar corona. Want het beeld blijkt heel wisselend te zijn. Tussen jongens en meisjes bijvoorbeeld. Waar meisjes voorheen niet altijd te porren waren voor sportactiviteiten, stonden ze nu vooraan in de rij. “De meiden bleven komen, of ze nu wilden sporten of kletsen. Ook in de stromende regen met een parapluutje.” vertelt Ilse. Marieke: “Dan was school om 11 uur klaar door de aangepaste roosters en startte de sportactiviteit pas om 14 uur, maar dan bleven ze toch gewoon hangen.”

Het contact met de jongeren die wel kwamen werd juist intensiever. Maar er raakten ook jongeren buiten beeld. Bijvoorbeeld jongens die uiteindelijk toch werden aangetrokken door de verleidingen van ‘de straat’. Iets wat de coaches en beweegmakelaars raakt. Omdat die jongens al snel gezien worden als ‘rotjongens’, terwijl ze eigenlijk wel een klein hartje hebben. En er waren zorgen over meiden die zich terugtrokken en meer online gingen, waar ze soms grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren.

DE SPREKERS:

Ilse Visser

buurtsportcoach Overvecht Sport Utrecht

Marieke van Keulen

beweegmakelaar onderwijs en sport Overvecht Sport Utrecht

Linda Willemsen

beweeg- en vitaliteitsmakelaar jeugd en gezin Overvecht Sport Utrecht

Petra Kühr

beweeg- en vitaliteitsmakelaar Speciaal Onderwijs Sport Utrecht

“En dan is er nog een groep kinderen die je voor corona al niet kon vinden of er moeilijk uit kon pikken.” vult Ilse aan. “Eigenlijk denk ik dat die groep het meest de dupe is van deze coronaperiode. Dat zijn heel veel kinderen. Ik hoor van scholen dat ze daar moeilijk contact mee konden krijgen.” “Wat mij daarin geraakt heeft is dat daar regelmatig verhalen over heftige gezinssituaties achter zitten.” vertelt Marieke. “Dat een 12-jarige voor twee andere kindjes aan het zorgen is en dat ze daarom niet online kan komen.”



Overgewicht en motorische achterstand

In de coronaperiode was een aantal opvallende fenomenen te zien onder de jeugd. Zo werd het dag- en nachtritme soms compleet omgedraaid. En de eenzaamheid werd groter. Met name voor de leerlingen in het speciaal onderwijs was dat een extra zorg vertelt Petra: “Het zijn regioscholen, dus leerlingen komen uit de hele stad maar ook uit andere gemeenten. Dan heb je soms geen vriendjes thuis in de buurt. Verder zien we dat leerlingen nu terugkomen met nog meer overgewicht. En dat percentage lag al hoger dan in het reguliere onderwijs.” Dat overgewicht zien andere buurtsportcoaches ook, vertelt Linda: “Kinderen hebben meer overgewicht. Dat is een uiting van verschillende dingen,

dat is wel zorgelijk. Anderen gingen juist weer heel veel meer trainen dan ze voor corona al deden.”

En dan zijn er nog de allerjongsten; kinderen van nul tot vier jaar. Linda: “Van fysiotherapeuten hoor ik dat er zorgen zijn over de motorische ontwikkeling. Ze spelen en bewegen te weinig en zitten veel in Maxi-Cosi's en buggy's.” Marieke vult dat aan: “Ik had laatst een gesprek over peutersport. Al voor corona werd vanuit de voorschoolse educatie gezegd dat het motorisch niveau van peuters in Overvecht lager ligt dan gemiddeld. Dus ze zitten op het niveau van dreumes in plaats van peuter. Wat heeft corona daar nog bovenop gedaan? Anderhalf jaar is de helft van hun aantal levensjaren.”

Een warme overdracht werkt

Gelukkig is er ook veel positiefs te melden. Want het contact met de jeugd dat er was, was goed. En er is nog meer samengewerkt met partners in de wijken. Linda geeft het voorbeeld van een buurtteammedewerker die haar meldde dat een meisje van 11 jaar graag wilde kickboksen. Maar haar moeder had zo haar bedenkingen. Dankzij de samenwerking met een welwillende aanbieder van de sport werd de drempel verlaagd voor het meisje en vooral ook voor haar moeder. “Ik hoorde na de zomervakantie terug dat ze nu drie keer in de week kickbokst. Dat geeft ook aan wat die warme overdracht doet.”

“Ik merk ook dat we veel meer van dat soort gesprekken hebben met partners: Wat kunnen we voor dit specifieke kind

doen? En dan zelf opletten dat je er niet weer als professional tussen gaat staan. Want voorheen zou ik op huisbezoek zijn gegaan, maar nu is het weer teruggelegd bij het buurtteam. Die had al de vertrouwensband.”

Voor leerlingen in het speciaal onderwijs is goed contact essentieel, zegt Petra. “Veel sportaanbieders met aangepast sportaanbod hebben intensief contact onderhouden met hun sporters en zijn soms zelf bij hen thuis langs gegaan. Waarschijnlijk heeft dit wel geholpen bij het behouden van leden.”

“Kinderen hebben meer overgewicht. Dat is een uiting van verschillende dingen, dat is wel zorgelijk. Anderen gingen juist weer heel veel meer trainen dan ze voor corona al deden.”

Linda Willemsen

Sport Utrecht



Houd sport toegankelijk

Dat is in de reguliere sport anders. Bij sommige clubs is het ledenaantal ingestort. De doorstroom van jeugd vanuit de georganiseerde sportactiviteiten naar de sportclubs stokte ook. Want hoeveel ruimte is er voor een warme overdracht wanneer je als sportclub de handen vol hebt aan ledenbehoud en aanpassingen door veranderende maatregelen? En nadenken over aangepast of inclusief sportaanbod voor kinderen met een beperking schiet er ook vaak bij in. “Ze hebben echt wel wat anders aan hun hoofd op dit moment. Het wordt steeds moeilijker,” vertelt Petra. “Het zou een mooie oplossing zijn als deze kinderen een extra uurtje op school kunnen sporten. Maar dan moeten scholen hun programma aanpassen. En dan zit je nog steeds met dezelfde vriendjes als op school. Je bent nog steeds geen onderdeel van de rest van de samenleving.”

“Juist tijdens het sporten moet je echt jezelf kunnen zijn”, vindt Ilse. “Een plek waar je samen bent, je verhaal kwijt kunt en de mensen soms bijna als familie voelen. Door de coronamaatregelen kunnen sportclubs deze rol niet meer spelen”, stelt Ilse. Marieke: “Houd sport open en toegankelijk. Zodat kinderen en jongeren een plek kunnen vinden en houden op de club die meer biedt dan alleen sport. Het signaal dat ik krijg is dat jongeren er niet blijer op zijn geworden het afgelopen half jaar. En dat is zacht uitgedrukt. In plaats van ‘action, action, action’ zou ik willen pleiten voor ‘aandacht, aandacht, aandacht.’ Misschien kan sport helpen, misschien iets anders. Wat voor oplossing het dan ook wordt; liever niet alleen ‘quick and dirty’. Er is soms ook een lange adem nodig om succes te boeken. Daar moet je in durven investeren.”



“Houd sport open en toegankelijk. Zodat kinderen en jongeren een plek kunnen vinden en houden op de club die meer biedt dan alleen sport.”

Marieke van Keulen

Sport Utrecht



Mentaal welbevinden

De zorgen over de mentale gezondheid van kinderen en jongeren tijdens de coronacrisis zijn toegenomen. De Kindertelefoon (die in meerderheid door middelbare scholieren benaderd wordt) liet in januari 2021 weten dat zij ten opzichte van de eerste lockdown landelijk 31% meer gesprekken voerde over eenzaamheid en 21% meer over emotionele problemen. Het aantal gesprekken over emotionele problemen steeg met 15% tijdens corona. Met een kwalitatief onderzoek van de telefoongesprekken vond De Kindertelefoon dat er van de ongeveer 50 gesprekken per week over eenzaamheid een kwart van de jonge bellers aangaf dat dit door corona kwam (31). Ook zijn er meer dan voor corona gesprekken over suïcide en over huiselijk geweld. Dit zijn landelijke gegevens.

Zorgen over mentale gezondheid Utrechtse jongeren toegenomen

Hoewel Utrechtse jongeren in 2019 aangaven zich gelukkig te voelen (87%) en dit meer dan gemiddeld is in Nederland (84%), zijn de zorgen ook in Utrecht over mentale gezondheid toegenomen tijdens de coronacrisis. Jeugdgezondheidszorg-professionals zien meer depressieve klachten (32). Dit wordt bevestigd door meerdere onderzoeken. Tijdens de eerste lockdown gaven 8 tot 18-jarigen vaker aan last te hebben van angstklachten, somberheid en boosheid (33). Een kwart van de Utrechtse jongvolwassenen heeft matige tot ernstige psychische klachten. 18% is in het jaar voor het onderzoek (voorjaar 2021) onder behandeling geweest voor psychische klachten door bijvoorbeeld een huisarts of psycholoog. Nog eens 17% heeft wel behoefte aan hulp, maar kreeg deze nog niet. 9% van de jongvolwassenen voelt zich ernstig beperkt in het dagelijkse leven door de psychische klachten die ze hebben (34). Toegenomen eenzaamheid en gebrek aan interactie met medestudenten werden aangegeven door studenten in heel Nederland (35). 62% van de Utrechtse jongvolwassenen is (enigszins) eenzaam. 3% is ernstig eenzaam (36). Jongvolwassenen die bij hun ouders of verzorgers wonen scoren op veel thema's gunstig, zoals op lichamelijke en psychische gezondheid, middelengebruik en geldzorgen. Er zijn ook signalen over een toenemend aantal suïcides onder de Nederlandse jeugd (37): een stijging van 15% onder jongeren tot 30 jaar.

Tijdens de eerste lockdown gaven 8 tot 18-jarigen vaker aan last te hebben van angstklachten, somberheid en boosheid.



Er is een significante toename te zien op het gebied van rusteloosheid, snel afgeleid zijn en niet stil kunnen zitten.

De eerder genoemde onderzoeken onder 400 Utrechtse mbo-studenten van het Grafisch Lyceum en Nimeto in najaar 2019, voorjaar 2020 en najaar 2020 (38) laten ook ongunstige veranderingen in het welzijn van mbo-studenten zien: een toename van hyperactiviteit, sociale problemen en druk door schoolwerk. Het welzijn van mbo-studenten stond tijdens de tweede lockdown sterker onder druk dan in de eerste lockdown. Vooral tijdens de tweede schoolsluiting was er een daling in gevoel van steun van vrienden en controle over het leven evenals levenstevredenheid. Er is een significante toename te zien op het gebied van rusteloosheid, snel afgeleid zijn en niet stil kunnen zitten. Uit de eerder genoemde monitor jongvolwassenen (39) in 2021 onder 1900 respondenten (16 tot en met 25 jaar) blijkt dat 25% van de jongvolwassenen in Utrecht matige tot ernstige psychische klachten heeft. 10% heeft ernstige psychische klachten en 8% van de respondenten voelt zich ernstig beperkt door deze klachten. 17% van de jongvolwassenen heeft behoefte aan deskundige hulp en advies over hun klachten en 18% van de respondenten is behandeld voor psychische klachten.

Een literatuurstudie van het Nivel en RIVM (40) vat Nederlands en internationaal onderzoek samen: “Jongeren die al mentale of lichamelijke problemen hadden, hebben meer negatieve gevolgen ervaren van de coronacrisis. Door de crisis werden hun bestaande problemen erger. Andere factoren die de negatieve gevolgen van de coronacrisis vergroten zijn armoede en problemen in gezinnen. De invloed van de crisis is groter als jongeren verschillende problemen tegelijk hebben”.



Jeugdgezondheidszorg:

“We zagen een toename van angst, eetstoornissen en suïcides”

Een deel van de jongeren voelde zich best goed bij thuisonderwijs en veerde mee met alle veranderingen. Maar een deel ook niet. Marloes zag meer leerlingen op haar school in het voortgezet onderwijs worstelen met psychische klachten. Ze hoorde ook de verhalen daarover van collega's.

“Bij het jonge kind zag je niet direct een toename van het aantal problemen”, vertellen Klaartje en Lisette. Zij zien dat het met het overgrote deel van het jonge kind goed lijkt te gaan. Maar bij gezinnen die voor corona al extra ondersteuning nodig hadden is de problematiek wel groter geworden.

Kinderen in psychische nood

Een deel van de kinderen in het voortgezet onderwijs had moeite om thuis structuur te behouden. En dan vielen er ook nog andere zaken weg zoals sport en het omgaan met vrienden. “Dan wordt je wereld wel heel klein,” vertelt Marloes. “Sommige leerlingen kwamen echt in psychische nood.

We zagen een toename van stress, angst, eenzaamheid, somberheid, soms depressie. En hoe langer het duurt, hoe erger het wordt: een toename van automutilatie en suïcidaliteit.”

Fysieke en mentale problemen staan met elkaar in verbinding. Wie niet lekker in zijn vel zit, slaapt slechter, eet slechter en dat heeft weer andere gevolgen. “We zien zeker ook een toename van overgewicht. Maar ook van eetstoornissen. Want hoeveel je wel of niet eet of sport, is in hun ogen dan het enige waar ze nog controle over hebben. Ik vind het ook zorgelijk dat ze onvoldoende naar buiten kunnen en zich kunnen afzetten. Dat proces wat normaal is in de ontwikkeling in de puberteit, dat wordt lastig. En wat je nu ziet is een toename van drugsgebruik. Je ziet dat de extremiteit op een ander vlak wordt gezocht.”

Wat Marloes ook ziet zijn problemen met de groepsvorming op school en leerlingen die het niveau niet aankunnen. “Vooral bij de leerlingen die vorig jaar in

de eerste zijn begonnen. Die moeten nu eigenlijk opnieuw een start maken. Er zijn leerlingen die nu worstelen omdat ze vorig jaar het voordeel van de twijfel kregen en over zijn gegaan. Docenten konden hun niveau niet goed inschatten door de lockdown.”

Het verzuim is ook toegenomen volgens Marloes. En als dat te lang duurt is dat ook weer een gevaar op zich. “Er is dan ook geen contact met de klas en het wordt steeds moeilijker om weer aansluiting te vinden op school. We zien ook meer pestgedrag bijvoorbeeld.”

“Er zijn leerlingen die nu worstelen omdat ze vorig jaar het voordeel van de twijfel kregen en over zijn gegaan. Docenten konden hun niveau niet goed inschatten door de lockdown.”

Marloes van den Heuvel
jeugdverpleegkundige

DE SPREKERS:

Marloes van den Heuvel
jeugdverpleegkundige VO

Lisette Jongbloets
stafarts JGZ

Klaartje Welten-Groenendijk
jeugdverpleegkundige jonge kind



Een andere aanpak door wachtlijsten

De wereld van jongeren is dus kleiner geworden. Dat heeft niet alleen gevolgen voor hoe ze zich kunnen vermaken, maar ook voor hoe snel problemen aan het licht komen. Marloes: “Normaal zegt een puber misschien ‘ik ga naar mijn mentor want mijn ouders staan wel heel dichtbij’. Maar dat was nu ook lastig. Ook onderling hebben de leerlingen minder contact.” Relatief kleine problemen kregen daardoor meer kans om zich te ontwikkelen tot grotere hobbels. En dan waren er ook nog eens wachtlijsten in de GGZ waardoor kinderen er niet snel terecht konden.

Marloes en haar collega's hebben daarom extra ingezet op de gesprekken die zij zelf voeren met kinderen. “Dus als er kinderen kwamen met angsten of somberheid, dan probeerde ik heel erg te kijken wat ik kon doen in die paar gesprekken, met de focus op de eigen kracht van het kind. Hoe krijgen ze weer de eigen regie? En we wilden normaliseren: ‘dit kan gebeuren, het is niet gek dat je deze gedachten hebt. Maar hoe kun je ermee omgaan?’ Dan kun je hele mooie resultaten behalen. Dat werkt natuurlijk niet bij iedereen, maar ik merkte wel dat dat heel prettig was.”

Marloes is lovend over de samenwerking tussen verschillende partijen. “Het is iets moois dat de hulpverlening anders wordt aangepakt. Dat je goed blijft nadenken: waar zetten we op in en waarop niet. Ook praktijkondersteuners vanuit de huisartsen werden ingezet. Onze meerwaarde is dat we op plekken zijn waar jongeren veel zijn; op school. Dan kunnen we ook sneller schakelen met docenten. Er was bijvoorbeeld een meisje dat echt moeite had met online vragen stellen. Dan kan ik tegen de docent zeggen dat ze echt wel haar camera aan wil doen, maar dat je haar

beter niet heel direct iets kunt vragen, want dan komt ze niet meer. We moeten eerst de stress verlagen, van daaruit kun je verder bouwen. Ik zie nu ook jongerenwerkers van Stichting JoU op school tussen de leerlingen lopen. Dat is een prachtig aanbod.”

Het jonge kind

Jongeren in het voortgezet onderwijs maken deze pandemie heel bewust mee. Maar wat is de impact op de gezondheid van de allerjongsten? Klaartje is niet ongerust: “De impact op kinderen van 0 tot 4 jaar lijkt gering. Misschien zelfs

voor sommige kinderen zelfs wel positief. We horen van ouders dat het zowel in de zwangerschapsperiode als daarna als heel positief werd ervaren dat beide ouders veel thuis waren. Dat was goed voor de hechting.”

“Bij kwetsbare gezinnen kan dat anders geweest zijn,” vult Lisette aan. “Dat sluit namelijk aan bij het beeld dat we van alle groepen kinderen hebben. Met kinderen waar het al goed mee ging, bleef het over het algemeen goed gaan. Maar voor kinderen in kwetsbare gezinnen nam de problematiek toe.”





“Als JGZ zien we natuurlijk alle kinderen in de stad. Dat levert weer een ander beeld op dan bij onze partners in de hulpverlening waar kinderen vooral komen wanneer er iets aan de hand is,” gaat Lisette verder. “Voor ons is het duidelijk dat een hele grote groep kinderen in Utrecht wel geraakt wordt, maar niet problematisch hard. Maar dat de groep die het al moeilijker had nu wel extra in de problemen is geraakt.”

Klaartje vertelt dat corona een grote invloed heeft gehad op de werkwijze. De meeste consulten konden wel uitgevoerd worden, maar soms op een andere manier. Meer gesprekken online, soms alleen via de telefoon. De focus qua fysieke ontmoetingen lag bij de baby's en de bijna 4-jarigen. “Het zou natuurlijk kunnen dat we bepaalde dingen hebben gemist of te laat gezien, omdat we op een andere manier onze consulten moesten doen. Als ik aan de telefoon vraag: ‘Hoe gaat het met het praten van je kind?’ dan kan een ouder natuurlijk zeggen ‘Ja prima’. Voor een ouder die zelf al moeite heeft met de taal is het ook ingewikkeld om antwoord te geven op die vraag.”

Lisette: “Als je een consult doet in de spreekkamer kun je natuurlijk beter het kind zelf beoordelen, maar ook de interactie tussen ouder en kind. Bij een fysiek consult voel je beter aan hoe het

gaat, ook met de ouder, dan via een scherm.” Maar nu de consulten weer zoals gebruikelijk lopen, is het dus niet zo dat Klaartje ineens alsnog een toename ziet van zorgvragen bij de jonge kinderen. Lisette: “Wat we wel zien is dat kinderen, nu ze in een groep moeten functioneren, soms toch een grotere achterstand hebben opgelopen.”

Het belang van ontmoetingen

Waar al deze professionals het over eens zijn is de waarde van fysieke ontmoetingen. Niet alleen tussen de jeugd en de zorgprofessionals, maar vooral ook onderling. Zowel voor jongeren in het voortgezet onderwijs als voor ouders van kinderen. Klaartje:

“We merkten aan ouders wel dat ze echt meer behoefte hadden aan andere ouders, vanwege de vragen die ze dan kunnen stellen. Ze zeiden soms: ‘Ik ben zo blij dat we hier terecht kunnen. Jullie zijn nu de enigen die naar het kind kijken.’ Normaal gesproken komen er natuurlijk meer mensen over de vloer; een oma, een buur of een vriendin.”

Marloes: “Wat nu het hardst nodig is voor de jongeren is ritme en regelmaat. En de mogelijkheden tot contact onderling om te experimenteren. Dat is belangrijk voor je identiteitsvorming. Dat speelt in alles door, bijvoorbeeld ook de keuze voor je vervolgopleiding.”

“Als ik aan de telefoon vraag: ‘Hoe gaat het met het praten van je kind?’ dan kan een ouder natuurlijk zeggen ‘Ja prima’. Voor een ouder die zelf al moeite heeft met de taal is het ook ingewikkeld om antwoord te geven op die vraag.”

Klaartje Welten-Groenendijk
jeugdverpleegkundige

“Tegelijkertijd denk ik dat het misschien ook goed was voor een bepaalde groep. Dat we een generatie krijgen die beter leert omgaan met tegenslagen en meer flexibiliteit heeft. Maar dan moet de situatie je wel wat gebracht hebben. Pas wanneer je er goed uitkomt zit er een leereffect in. Dat je ontdekt wat die elementen waren die je geholpen hebben. Er was bijvoorbeeld een meisje dat zei: ‘ik heb eigenlijk helemaal niet zoveel stress. Als ik stress heb dan helpt het me om erover te praten’.”

“We moeten de jongeren ook in het positieve benaderen. Als wij als volwassenen al gaan sikkeneuren helpt dat niet. Het is prima om stil te staan bij dat het niet leuk is, maar het is wat het is. Hier moeten we het mee doen.”



Sociaal welbevinden

Bijna alle kinderen en jongeren tussen de 8 en 18 jaar geven aan dat de corona-maatregelen hun dagelijks leven negatief hebben beïnvloed, vooral als het gaat om hun sociale leven. Ze missen vrienden en school, net als het sporten, feestjes, uitjes en familiebezoeken (41). Door het wegvallen van bezoek en gebruikelijke dagbesteding vielen veel sociale contacten weg. Dit gold zeker ook voor kinderen in het speciaal onderwijs. Vriendjes van kinderen in het speciaal onderwijs wonen vaak niet in dezelfde buurt, soms zelfs niet in dezelfde stad. De Inspectie van Onderwijs rapporteerde dat een groot deel van de leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs sociaal contact met vrienden en klasgenoten mist (42).

Uit kwalitatief onderzoek (43) vanuit de afdeling onderzoek Volksgezondheid van de gemeente Utrecht onder leerlingen uit groep 7 van het primair onderwijs en klas 2 en 3 van het voortgezet onderwijs bleek dat het, net voor het einde van de tweede lockdown (april 2021), goed ging met de meeste Utrechtse kinderen en jongeren. Desondanks ervaren deze leerlingen de coronatijd voornamelijk als negatief en missen ze uitjes en sociale contacten. Ze noemen veel negatieve veranderingen die in de meeste gevallen opgelost worden met de versoepeling van de maatregelen. Ze proberen de situatie te relativeren en er het beste van maken. Dit laat de weerbaarheid en veerkracht van de jeugd zien. Wel vragen jongeren in dit onderzoek meer aandacht voor psychische gezondheid onder leeftijdsgenoten.

Mbo-studenten geven in 2020 aan steeds meer sociale problemen (zoals geen goede vrienden hebben of niet aardig worden gevonden door leeftijdsgenoten) te hebben: van 11% in 2019 tot 21% een jaar later. Ook rapporteerden ze meer hyperactiviteit en druk door schoolwerk. Ervaren steun uit gezin en van vrienden nam af (44). Al zijn de mbo-studenten in het Utrechtse onderzoek minder positief over de toekomst in het algemeen, ze verwachten geen effect wat betreft het succesvol afronden van hun opleiding (45).



Door het wegvallen van bezoek
en gebruikelijke dagbesteding
vielen veel sociale contacten weg.



Cultuur: “Behoefte aan plezier, verwondering en verbeeldingskracht”



Als er iets gemeenschappelijks naar voren komt in de gesprekken over de Utrechtse jeugd, is het de roep om aandacht voor sociaal welzijn, samenzijn en reflectie. Cultuureducatie kan daar een belangrijke rol in spelen. Toch bungelt dat thema nu nog vaak onderaan de prioriteitenlijst van scholen. Al voor corona verloren kinderen aan creatief vermogen en dat is er niet beter op geworden. Hoe kan Utrecht beter gebruik maken van de kracht van cultuur?

Kinderen minder creatief

“Bij de instroom in het kleuteronderwijs zien we flinke achterstanden in vaardigheden,” vertelt Carla. “Kinderen kunnen nog niet knippen en plakken, zichzelf aankleden, zijn soms niet zindelijk. Dat komt ook omdat de voorschoolse educatie door de lockdown gesloten was. Het kost veel tijd om die achterstand weg te werken.” “Al voor corona vertelden leerkrachten dat de creativiteit van kinderen afnam, dat is een landelijke trend,” vult Karen aan. “Dat zal in coronatijd alleen maar verder zijn afgenomen.” “Kinderen hebben sinds de start van

DE SPREKERS:

Carla van der Rijt

coördinator Brede School Noordwest

Karen Jong

directeur Cultuur & School Utrecht

Jephta Hermelink

projectleider Creatief Vermogen Utrecht

de pandemie geen of minder toegang gehad tot cultuur en cultuuronderwijs. Deels door de sluitingen van culturele organisaties en scholen, maar ook toen alles weer openging kwam het niet vanzelf op gang”, vertelt Karen verder. “Zeker in het begin was er veel onduidelijkheid over welke maatregelen er precies golden voor het cultuuronderwijs. Wat kan er wel en wat niet? Voor culturele activiteiten die buiten school plaatsvinden zijn scholen bijvoorbeeld afhankelijk van de hulp van ouders en van goed georganiseerd busvervoer. Als je niet weet wat de regels zijn, hoe kun je dat dan veilig door laten gaan?”



“De invloed van cultuur; hoe blij kinderen ervan worden, hoe hun ontwikkeling en vaardigheden erdoor worden gestimuleerd, dat is moeilijk te meten. Dat zorgt er ook voor dat het belang van cultuuronderwijs vaak niet gezien wordt,” stelt Karen. “Terwijl kunst en cultuur een aangetoond positief effect hebben op de gezondheid en ontwikkeling van kinderen. En het speelt een belangrijke rol in het voorkomen van psychische en lichamelijke problemen. Problemen die je na 1,5 jaar corona ook ziet bij Utrechtse kinderen en jongeren. Investeren in cultuuronderwijs is dus juist nu van grote waarde.”

Cultuureducatie voor kansengelijkheid

“Cultuur gaat over het creatief vermogen van kinderen,” legt Jephtha uit. “Dat je open naar de wereld leert kijken, jezelf kunt uiten, het sociale, dat je geprikkeld wordt, dat je leert samenwerken, je verbeeldingskracht ontwikkelt. Nu ligt de focus op het inhalen van taal en rekenen. Cultuur wordt zo het ondergeschoven kindje.”

Karen: “Plezier is ook een belangrijk onderdeel. Je kunt beter presteren als je ook ruimte maakt voor creativiteit, stilstaan en reflectie. Leerlingen zien soms voor het eerst een muziek- of theatervoorstelling. Je ziet dan de verwondering op hun gezichten. Een leerling vertelde dat ze nog nooit eerder iemand in het echt zo mooi had horen zingen. En misschien ben je niet

sterk in taal of rekenen, maar heb je wel talent op andere vlakken. Als je dat ontdekt en daar verder mee kan geeft dat ook zelfvertrouwen. We zien wat dat met kinderen doet.”

“Vergeet ook niet de voorbeeldfunctie van een kunstenaar; kinderen zien bijvoorbeeld iemand die op hen lijkt. Dat is van grote waarde. Wanneer je daar geen toegang tot hebt, effen je het pad voor kansengelijkheid. Corona heeft de al bestaande verschillen tussen sociale groepen zodoende verder vergroot.” Carla: “School is soms de enige gelegenheid om kennis te maken met culturele vakken. Belangrijk is dat kinderen het daarna ook in de wijk kunnen doen. En dat je tijd hebt om de kinderen aan de hand mee te nemen. Als je het hebt over kansengelijkheid; dat gaat niet altijd om geld, maar ook om tijd.”

Goede initiatieven en kansen

Alle drie benadrukken ze dat er natuurlijk ook goede dingen zijn gebeurd in coronatijd. Sommige scholen hebben externen in huis gehaald en daarmee een combinatie gemaakt tussen bijvoorbeeld taal en cultuur, vertelt Carla: “Drama gekoppeld aan woordenschat of wetenschap gekoppeld aan woordenschat, dat soort dingen. Naar die mogelijkheden

werd veel gevraagd. Dan haalden ze daarvoor toch een cultuurdocent in huis. Ook zodat leerkrachten in kleine groepjes konden werken en de andere helft van de groep cultuureducatie met een extra doel aangeboden kreeg.” Maar dan moeten die docenten ook te vinden zijn. “Er is momenteel niet alleen een groot lerarentekort, ook de cultuursector kampt met een tekort aan mensen”, zegt Karen: “Wij zien dat mensen die werkzaam waren in de culturele sector door corona over zijn gestapt naar andere sectoren.”

Jephtha: “Cultuur moet eigenlijk onderdeel zijn van je leven. Daar moeten we nog harder aan trekken de komende jaren. Cultuur gaat ook over omgaan met elkaar. En dat er een kunstenaar van buitenaf de klas in komt en iets nieuws laat zien. De rijkheid van onze cultuur en maatschappij. Als je dat niet ervaart krijg je nog meer ‘hokjesdenken’.”

“Voor corona waren er al veel verschillen tussen scholen als het gaat om de investering in cultuuronderwijs”, vertelt Karen. “Vooral scholen met een groot lerarentekort, die niet of nauwelijks uren voor een interne cultuurcoördinator hebben, lukt het in deze tijd al helemaal niet om met cultuuronderwijs bezig te zijn.” Jephtha: “Bij Creatief Vermogen Utrecht werken scholen en culturele partners intensief samen in een langdurig partnerschap. Ook tijdens de coronacrisis is er tijd genomen voor reflectie en zijn de activiteiten op een andere manier met leerlingen uitgevoerd. Laten we het gesprek over samenwerking voeren en onderzoeken wat leerlingen in deze moeilijke tijd nodig hebben.”

“De invloed van cultuur; hoe blij kinderen ervan worden, hoe hun ontwikkeling en vaardigheden erdoor worden gestimuleerd, dat is moeilijk te meten.”

Karen Jong

Cultuur & School Utrecht



“Mijn motivatie was nul, thuis deed ik niks”

Loïs gaat wekelijks naar een groep van de PPI Jeugdhulp. Ze was minder gemotiveerd om haar best te doen voor school. Hoe heeft zij corona tot nu toe ervaren?

Loïs is snel afgeleid. Langere tijd je hoofd bij een onderwerp houden vindt ze maar lastig. Voor het maken van een planning geldt hetzelfde. Ze ging met de hakken over de sloot naar 3 vwo. En toen legde corona haar school plat. Online onderwijs, dus. “Mijn motivatie was nul, thuis deed ik niks. Daardoor ging ik naar 3 havo.” Ze is niet zo’n ‘thuispersoon’, zegt ze zelf. Daar zijn ze met z’n zessen. Loïs had tijdens de eerste lockdown het gevoel dat ze op elkaars lip zaten. Acrogym viel weg als volwaardige hobby. Noodgedwongen oefenden ze buiten. Krachttraining, handstanden... allemaal oefeningen om maar voldoende afstand te houden terwijl acrogym een contactsport is. Ze heeft best veel vrienden, met wie ze iedere dag in drie groepen naar school fietste.

Maar afspreken was ineens niet meer vanzelfsprekend. Een goede vriendin werd geopereerd aan haar been. Loïs ging wel op bezoek, maar even een arm om haar heen of een knuffel geven was er niet bij. “Ik stak een poos minder goed in mijn vel, voelde me niet happy.”

Geloof is belangrijk voor Loïs. Ze zit op een school die onderdeel is van een evangelisch-christelijke stichting. En ze is lid van de Best Life Church in Utrecht, een moderne, evangelische gemeenschap. “Daar deed ik best veel voor met computervisuals. Maar ook de diensten gingen online, de kinderdiensten kon je via Instagram volgen.” Ook thuis bood het geloof haar troost. “Ik ging meer lezen in de bijbel en bidden, dat deed me goed. In mijn gebeden vroeg ik of corona snel voorbij kon zijn en of er minder mensen aan dood konden gaan. En als mijn familie of vrienden toch corona zouden krijgen, dat het dan niet zo ernstig zou zijn.”

Langzaam krabbelde Loïs op. Eerst ging ze naar huiswerkbegeleiding, daarna naar het PPI. “Niks uitvoeren toen ik online lessen volgde vond ik op het moment zelf chill, maar achteraf niet. Nu ga ik weer met huiswerk aan de slag. En drie dagen voor een toets zeg ik tegen mezelf: ‘Kom op, je móet’.”





Thuisituatie

De situatie vóór corona ten aanzien van problematiek thuis rond bijvoorbeeld armoede en schulden blijkt bepalend voor de veerkracht van gezinnen in coronatijd. Het effect van het meer samenzijn van kinderen en ouders leverde soms ook meer spanning op maar soms ook plezier en ondersteuning bij schoolwerk, concludeert de Taskforce Maatschappelijke Impact van Corona (46). In het bewonerspanel van februari 2021 gaven ouders van thuiswonende jongeren tot 18 jaar antwoord op de volgende vraag: 'Is de sfeer in uw huishouden veranderd sinds de maatregelen om het coronavirus te bestrijden?'. De eerste lockdown (2020) werd door een derde van de ouders (31%) als positief ervaren wat betreft de sfeer in huis. Dat was in de tweede lockdown slechts 18%. In juli 2021 was dit percentage verder gedaald naar 13%. De meeste ouders met schoolgaande kinderen, vooral in de basisschoolleeftijd, meldden dat zij moeite hadden met de combinatie van thuiswerken, de kinderen thuis opvangen en het geven van ondersteuning bij afstandsonderwijs (47). Ongeveer een op de tien ouders merkte meer betrokkenheid bij het schoolwerk van het kind (48).



De meeste ouders met schoolgaande kinderen, vooral in de basisschoolleeftijd, meldden dat zij moeite hadden met de combinatie van thuiswerken, de kinderen thuis opvangen en het geven van ondersteuning bij afstandsonderwijs.



Gesprek met **Mimoun en Oumaysa**

Niet naar oma, maar wel naar neefje

Familie is belangrijk voor het gezin van Mimoun Toufik. Maar corona maakt onderlinge ontmoetingen moeilijk tot onmogelijk. Ook dochter Oumaysa (10) vindt dat helemaal niks.

Een poosje geleden overleed de overgrootmoeder van Oumaysa op 102-jarige leeftijd in Marokko. Onder normale omstandigheden was het gezin zeker afgereisd voor de begrafenis, maar corona maakte dat onmogelijk. “Mijn moeder en een tante kwamen huilend thuis, maar durfden mij het nieuws niet te vertellen. Ik hoorde het van een nicht. Ja, ik was heel graag naar Marokko gegaan, ik vond het moeilijk dat dat niet kon.”

Oumaysa heeft een oudere zus en een jongere broer. Ze zijn allemaal gek op Marokko en gewoonlijk bezoeken ze daar iedere twee jaar familie. Nu is dat al drie jaar geleden. De laatste vakantie ging, noodgedwongen, naar Turkije. “Maar dat was ook al heel ingewikkeld vanwege testen, vertragingen en afstand houden. In het hotel moest je je temperatuur laten meten, groen was goed, rood was fout.”

Corona maakt het leven een stuk moeilijker, zegt Mimoun. “Als de kinderen zich even niet lekker voelen, denk je gelijk het ergste. Twee weken terug was ik zelf ziek en dacht ik: oei, dat zal mij toch niet overkomen? Ik deed een zelftest en ging daarna toch nog naar een testlocatie. Je voelt je anders, hebt sneller pijntjes, misschien omdat je er zoveel aandacht aan geeft.” Mimoun heeft een grote familie. Toen corona dat nog toeliet, kwamen ze met alle kinderen en kleinkinderen iedere week samen bij zijn ouders, die ook in Utrecht wonen. “Nu blijven we staan bij de voordeur of we facetimen. Ik heb het gevoel op slot te zitten. De collega’s op mijn werk zie ik bijna niet meer. En als dat wel kan, hoor je ze vaak zeggen: wat ben je veranderd.”

Voor Oumaysa is het leven saaier geworden, vooral toen ze niet naar buiten kon en de school dicht ging. “Geen leuke uitstapjes maken met de klas, maar slapen, eten en achter de laptop zitten.” Thuis proberen ze wel de saaiheid te doorbreken. Mimoun: “We houden ze flink bezig met spelletjes en sport. Het

helpt niet als je alleen aan ellende blijft denken, je moet doorleven. We leven in onzekerheid, maar ik probeer altijd vrolijk te blijven.”

En gelukkig zijn er ook lichtpuntjes. Oumaysa: “Toen mijn neefje werd geboren, was corona minder en konden we hem gaan bewonderen in Limburg. En mijn oma werd heel somber, maar ze kreeg zoveel aandacht van ons dat ze helemaal blij werd.”





“Veel ouders lopen vast”

Basisschoolleerlingen in Leidsche Rijn tonen veerkracht

In plaats van ‘de staat van de jeugd’, gaat het in dit gesprek als snel meer over ‘de staat van de ouders’. Betrokkenen bij het basisonderwijs in Leidsche Rijn zijn lovend over hoe de kinderen het doen, ondanks de impact van corona. Volgens hen is er vooral winst te behalen door meer te richten op ouders. Want zodra die met de handen in het haar zitten, zie je uiteindelijk ook het effect daarvan op de kinderen.

Wel zorg over achterstand nieuwe leerlingen

Voorop gesteld dat de meeste kinderen tot nu toe verrassend goed de coronaperiode doorkomen, zijn er natuurlijk wel kinderen die het zwaarder hadden, zo stelt Antoinette. Volgens haar waren dat vooral de gezinnen die voor corona al in beeld waren. “De kinderen die al bij ons op school zaten deden het wel goed onder onze begeleiding. Maar met name bij de jongste kinderen die net zijn ingestroomd zien we een verschil ten opzichte van voor de crisis: taalachterstand,

ontwikkelingsachterstand maar ook sociale-emotionele achterstand. We zetten nu vooral in op de aanpak daarvan.”

Boosheid, angst en dwang

Imane zag sociale gedragsproblemen toenemen bij kinderen. “We zien veel aanmeldingen van kinderen met boosheid. Kinderen die elkaar echt slaan, terwijl er voorheen misschien een woordenwisseling was die de juf kon sussen. Ze missen de sociale vaardigheden die ze normaal op school leren en belanden nu in grotere conflicten. We hebben daar ook gesprekken over met de collega’s specialistische jeugdhulpverlening van KOOS; Waar komt dat gedrag vandaan? We willen het niet problematiseren. Is er hulp nodig omdat er iets met het kind is, of komt het door corona?”

KOOS bestaat pas sinds januari 2020 en kan daarom niet vergelijken met de situatie van voor corona. Maar het valt Angélique wel op dat er veel vragen kwamen over somberheid, angst en dwang.

DE SPREKERS:

Antoinette Crawford-Smit

directeur OBS Het Zand

Angélique Goes

teamleider Leidsche Rijn KOOS

Imane El-Hankari

gezinswerker Leidsche Rijn Lokalis
Buurtteams Jeugd & Gezin

Nienke Meeder

programma manager KOOS





“Angst voor prikken of overgeven bijvoorbeeld. Maar er was ook een jongetje van zeven dat in het weekend op de crisisdienst terecht kwam. Hij was dwangmatig zijn handen aan het wassen, in extreme mate. En dan blijkt de moeder ook heel angstig te zijn en dat te hebben overgebracht op het jongetje.”

Bij ouders is de rek eruit

Kinderen staan niet op zichzelf. Ze worden door allerlei factoren beïnvloed. In het gesprek komt meerdere malen de zorg over ouders terug. Ouders die uitvallen tegen leerkrachten bijvoorbeeld, omdat de rek eruit is. Imane: “Ouders zijn soms krachtig en brengen hun kinderen vooruit, maar er zijn ook ouders die even niet meer weten hoe ze het moeten doen thuis en met het werk. Er zijn grote verschillen tussen ouders.”

En het valt Imane ook op welke ouders om hulp vragen: “Dan denk je ‘die hoog opgeleide ouders komen er wel’, maar de aanmeldingen zijn echt 50/50. Hoogopgeleide ouders kunnen in theorie meepraten, maar zitten in de praktijk ook met handen in het haar en vragen specialisten om hulp.” “Het heeft allemaal met veerkracht te maken,” zegt Antoinette. “En veerkracht heeft op zich niets te maken met hoog of laag opgeleid zijn.”

“In de eerste lockdown vroegen we ons nog af of we wel nodig waren. Gezinnen pakten het zo goed op,” vertelt Imane. “Ik weet niet of het echt zo is, maar het lijkt wel of er nu in het najaar van 2021 toch meer zorgmeldingen zijn. Ouders zeggen ‘we zitten thuis zoveel op elkaars lip.’ We krijgen veel meldingen vanuit Veilig Thuis, waar de politie bij betrokken is geweest.” “Wij zien op school alleen zorgmeldingen bij gezinnen die we voor corona al in beeld hadden. Er zijn niet ineens nieuwe gezinnen bijgekomen die voor ons als een verrassing kwamen,” vult Antoinette aan.

Het formele en informele netwerk als steun

De coronacrisis heeft geleid tot betere samenwerking tussen partijen, stellen alle sprekers in dit verhaal. Nienke: “We zoeken met elkaar; wat kan een buurtteam betekenen? Wat kan school doen? Wat kunnen wij als KOOS? Zo zorgen we samen dat we passende zorg inzetten. We brengen liever de steun naar het kind toe, daar waar het kind al is. Zo licht als kan, zo zwaar als nodig.”

Ze pleit voor een grotere inzet op ervaringsdeskundigen en informele zorg. “Dat is belangrijk omdat een ervaringsdeskundige vaak laagdrempeliger is. Dat kan ook heel

hoopvol werken. Bijvoorbeeld; als je een kind hebt met een eetstoornis, kan het heel fijn zijn om iemand te spreken die dat ook heeft meegemaakt. Iemand die kan laten zien dat je er ook weer uit kan komen. En wat daar dan in geholpen heeft. Het inzetten van steungezinnen, meeleefgezinnen, of als dat passend is in het weekend naar een pleeggezin. Je kunt veel dingen benutten die er al zijn in Utrecht.”

“Het heeft allemaal met veerkracht te maken, en veerkracht heeft op zich niets te maken met hoog of laag opgeleid zijn.”

Antoinette Crawford-Smit
OBS Het Zand



Gesprek met **Marre en Leon**



Een schaduwdoekje over alles

Marre (11) gaat niet gebukt onder corona. Goed, er zijn natuurlijk stomme dingen, maar ze slaagt er prima in om de zonnige kanten te blijven zien. Hetzelfde geldt trouwens voor haar vader, die ook bij het gesprek zit.

Neem nou die mondkapjes. Marre heeft af en toe last van benauwdheid en dan is zo'n mondkapje dragen op school best irritant. Maar aan de andere kant: buiten vindt ze zo'n kapje in de winter juist lekker warm, een soort sjaaltje voor haar mond.

En thuis werken voor school tijdens een lockdown? "Dat vind ik niet per se stom. Op school is het leuker vanwege mijn vrienden, maar online vind ik weer leuker dan les in de klas. We werken met iPads en mijn school heeft het allemaal goed geregeld."

Jazzdansen

Dansen is een ander verhaal. Ze houdt superveel van jazzdansen, iets tussen ballet en hiphop in. Toen de dansschool dicht ging moest ze online oefenen. "Ik kon alleen wat danspasjes doen, dat is veel minder leuk."

Ze vindt het erg dat mensen ziek worden en soms doodgaan, maar heeft gelukkig geen vervelende corona-ervaringen van nabij meegemaakt. Het ergste? "Tijdens kerstmis wilden we met onze familie gaan gourmetten, maar een neefje kreeg corona. Dat hebben we opgelost door twee diners te houden in plaats van eentje."

Alles is relatief

Haar vader, Leon, valt haar bij. "Corona zorgt voor een soort schaduwdoekje over alles, maar we zijn gezond en gelukkig. Een aantal dingen kan niet, maar veel kan ook wel. Alles is uiteraard relatief:

wanneer je nu bijvoorbeeld een restaurant hebt, beleef je verschrikkelijke tijden." Hijzelf vond het thuisonderwijs geven tijdens de eerste lockdown wel ingewikkeld. "In combinatie met alle andere zorgtaken en mijn werk was dat soms te veel van het goede. Gelukkig kreeg ik veel medewerking van mijn werkgever, maar af en toe moesten opa en oma bijspringen."

Net als zijn dochter heeft hij oog voor de zonnige kanten. "Wanneer je lesgeven met aandacht kan doen, is het leuk en krijg je mee wat je kinderen leren. Ik vind het sowieso fijn om wat intensiever met elkaar op te trekken."



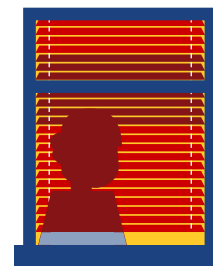
Veiligheid

Het aantal misdrijven in Utrecht daalde in coronatijd in Utrecht (49). Daarentegen steeg de door de politie geregistreerde overlast door jongeren gestegen: van ruim 4.000 meldingen in 2018 naar 6.500 in 2020 (50). Dat is een toename van 71%, die mogelijk mede te maken heeft met het feit dat mensen meer thuis waren en meer overlast ervaarden. Deze registraties zijn deels gebaseerd op meldingen van burgers en deels op eigen bevindingen van de politie.

Huiselijk geweld en kindermishandeling

Het aantal meldingen kindermishandeling is in de periode 2019-2020 met 10% gestegen naar 4.490 in de Veilig Thuis regio Utrecht (51). Een soortgelijke stijging vond ook landelijk plaats. In de avondklokperiode was ook een toename te zien van seksueel geweld: 3% van de jongens en 8% van de meisjes in het onderzoek van Rutgers en Soa Aids Nederland onder bijna 2500 jongeren van 16 tot 24 jaar maakten dit mee (52).

Binnen de opvang en begeleiding na geweld in afhankelijkheidsrelaties werd een duidelijk corona-effect verwacht, omdat de coronamaatregelen mogelijk zouden leiden tot toename van spanningen in gezinnen en relaties. Dit effect is echter niet duidelijk terug te zien in cijfers van instroom en hulpvragen. In de beginperiode van corona was het qua instroom zelfs rustiger dan gewoonlijk, al liep het aantal informatie- en adviesvragen wel op. Dit komt overeen met het landelijk beeld. Inmiddels is de bezetting qua cliënten in opvang en begeleiding weer op niveau van voor corona maar zien we nog steeds geen toename (53).



Het aantal meldingen kindermishandeling is in de periode 2019-2020 met 10% gestegen naar 4.490 in de Veilig Thuis regio Utrecht.



“Jongeren leven in een andere wereld”

Hoe werk je online en offline aan veiligheid?

Een toename van online pesterijen, complottheorieën, meisjes die afspreken met onbekenden, jongens die zich mengen in drugshandel... Corona heeft zeker invloed op het thema veiligheid. Het onderliggende sentiment is dat jongeren zich buiten de maatschappij geplaatst voelen. En dat beeld wordt alleen maar versterkt doordat er weinig positiefs tegenover gesteld kon worden. Een oplossing? Die ligt volgens Hanae en Erik in zichtbaarheid en het opbouwen van een relatie. Zowel offline in de buurthuizen als online waar de jongeren veel tijd doorbrengen.

Gebrek aan sensatie

De energie van Hanae spat dwars door het scherm tijdens het online gesprek. Ze legt in hoog tempo uit waarom jongeren het zat zijn: “Een buurmeisje wordt 18. Dat is een belangrijk moment en dat wil ze vieren. Ze wil uit en drinken. Kijk, ik ben 40, maar ik heb het met mijn vrienden nu nog over die tijd. Ik bouw nog steeds voort op wat ik toen heb meegemaakt. Je hebt het wel over de mooiste momenten van je jeugd. Die kunnen onze jongeren niet beleven door de belemmeringen van corona. Wat doet dat in de toekomst met ze?”

Hanae vertelt dat de jongeren in deze leeftijd nu eenmaal sensatie nodig hebben. Voorheen zat dat in kleine dingen verspreid over de tijd, maar dat valt nu allemaal weg: “Dan had je gewoon een ‘fittie’ op school of zo. Nu zoeken ze het online.” Jongeren zitten niet alleen meer op hun telefoon, maar er wordt ook nog eens minder gemonitord door hun omgeving. En dat heeft allerlei gevolgen. Het aantal heftige online pesterijen met zogenoemde ‘expose-accounts’ nam explosief toe. Dat zijn accounts op social media waar zonder toestemming intieme beelden van anderen worden getoond. Die accounts werden uiteindelijk

DE SPREKERS:

Hanae Haddouche

jongerenwerker Stichting JoU in Overvecht

Erik ten Hove

regiomanager SAVE Jeugdbescherming

“Je hebt het wel over de mooiste momenten van je jeugd. Die kunnen onze jongeren niet beleven door de belemmeringen van corona. Wat doet dat in de toekomst met ze?”

Hanae Haddouche

Stichting JoU



“We hebben ook wel gezien dat een 5-jarig meisje op haar broertje van 3 paste. En met alle beste bedoelingen van die ouder, want die valt ook om; je wilt je baan niet kwijtraken.”

Erik ten Hove

SAVE Jeugdbescherming

wel de kop in gedrukt, maar er zijn meer gevaren. Meiden die van huis weglopen en met onbekenden afspreken bijvoorbeeld. Als ik een appje krijg van een moeder dat haar dochter 's nachts niet thuis is gekomen dan lig ik wakker. Want ik weet dat het foute boel is.”

Er gebeuren online ook activiteiten die strafbaar zijn, vertelt Hanae. En complottheorieën worden volop gedeeld op social media. “De polarisatie heeft daardoor een flinke impuls gekregen.”

Buitengesloten

“Jongeren waren veelal geen fan van hulpverlening of politie en dat is nu nog meer versterkt,” vertelt Erik. “Bij de jeugdreclassering heb je veel jongens van 14 jaar en ouder die echt wel hun leven weer op de rit willen krijgen, maar er zijn gewoon geen stageplekken voor hen. Die waren al schaars, maar nu helemaal. Ze komen niet aan de bak en krijgen daardoor nog meer weerstand tegen het systeem; ‘zie je wel, ze zijn tegen ons. Ik hoor er niet bij’. En de mogelijkheden voor ons om het tegendeel te bewijzen worden steeds minder.”

Gespannen situaties

Wat Erik verder opvalt is dat het aantal meldingen geen piek heeft laten zien, zoals men had verwacht. Maar daar staat tegenover dat de meldingen

die binnenkomen door zijn collega's wel als complexer worden ervaren. “Zodra kinderen in beeld kwamen moest er eigenlijk meteen actie worden ondernomen. Voorheen waren we eerder betrokken bij een situatie en kon je soms nog de-escaleren. Medewerkers voelden zich onthand doordat zij door corona niet direct opvolging konden geven met de juiste zorg. Behandelgroepen waren soms dicht of zaten in quarantaine.” Er deden zich ook corona-gerelateerde situaties voor in gezinnen vertelt Erik. “Je hebt ouders die onregelmatig werken en vanwege hun financiële situatie toch echt in die ploegendiensten moesten meedraaien.” Die druk op ouders heeft invloed gehad op de kinderen. “We hebben ook wel gezien dat een 5-jarig meisje op haar broertje van 3 paste. En met alle beste bedoelingen van die ouder, want die valt ook om; je wilt je baan niet kwijtraken.”

Escalatie voorkomen

“We zien een toename in eenzaamheid, depressiviteit en zelfs suicides en pogingen daartoe bij jongeren,” vertelt Erik. “Ze kunnen moeilijker naar de sportclub, ze kunnen daar niet blijven hangen. De sociale uitlaatklep is een stuk kleiner geworden. En daar maken we ons wel grote zorgen over.” Daarom is hij blij met allerlei initiatieven op sociaal gebied in Utrecht. “Als dat niet geboden wordt



escaleert het en is de kans groter dat ze bij ons terecht komen. Dat maakt de rol van buurthuizen erg belangrijk. Juist dat netwerk weet welke jongere op een kamertje zit en hoe ze die erbij kunnen trekken. Die initiatieven zijn goud waard.” Daar kan Hanae zich helemaal in vinden. Ze heeft zelf een ‘meidenkamer’ in Overvecht die iedere dinsdag open is. En ze zit met die meiden in een chatgroep. “Ik moet dichtbij ze blijven. En ik denk wel dat ze hier steun kunnen vinden. Als ze vastlopen, kunnen ze daar naartoe gaan.”

Niet online? Gemiste kans

Maar de grootste klap valt volgens Hanae online te maken. “De online wereld heeft zoveel impact op de fysieke wereld. We denken als volwassenen dat we er verstand van hebben, maar we weten helemaal niks. Ik zit er dagelijks op en moet ook steeds nieuwe dingen leren. Het gaat gewoon te snel.” Ze benadrukt het belang om kinderen, ouders en leerkrachten goed en op tijd voor te lichten over internet. “Je moet het zo zien dat die enge wereld al in je huis is zonder dat jij het weet. Mogen wij alsjeblieft die basisscholen in om uit te leggen hoe het online zit?”

Maar ook de gemeente Utrecht heeft hier een belangrijke stap in te zetten en moet zich volgens Hanae nog meer zichtbaar maken. “De jongeren zijn online, wij moeten ook online. Leer van die influencers; blijf herhalen. Dus als de gemeente een afdeling heeft die helpt met schulden, laat het elke dag ook online zien: ‘heb je schulden? Kom hier!’ ‘Voel je je niet goed? Hier is de GGZ’. En maak het laagdrempelig: ‘We gaan niks met je gegevens doen.’ Alles valt of staat met een goede relatie. Dat begint met (online) zichtbaarheid. Als je niet op de juiste wijze zichtbaar bent, bouw je geen relatie op en krijg je niemand in beweging.”

“Alles valt of staat met een goede relatie. Dat begint met (online) zichtbaarheid. Als je niet op de juiste wijze zichtbaar bent, bouw je geen relatie op en krijg je niemand in beweging.”

Hanae Haddouche
Stichting JoU





“Hoe meer regelgeving, hoe meer agressie”

Wat heeft de jeugd in Kanaleneiland nodig?

Toen corona net uitbrak heerste er grote eensgezindheid. Ook in Kanaleneiland; we moesten allemaal iets inleveren om er samen doorheen te komen. Maar naarmate de crisis voortduurt worden de verschillen in meningen steeds groter. Met alle gevolgen van dien. De jeugd zoekt soms een eigen weg, niet altijd zonder gevaar voor henzelf en de mensen om hen heen. Hoe groot die impact ook is, misschien zit de oplossing juist in de kleine dingen.

Boosheid en frustratie

“We zijn allemaal gewend aan een bepaalde manier van leven. Wanneer dat verandert kan niet iedereen alleen maar accepteren en meedoen.” Hasan vertelt over wat hij heeft ervaren in Kanaleneiland. “We hebben gezien hoe het bij jonge gezinnen kon gaan: van negatief denken, naar piekeren en vervolgens naar waanstoeën.”

Dat we nu nog in een periode zitten waarin de situatie steeds kan veranderen,

baart hem zorgen. “De meeste jongeren hier zijn niet gevaccineerd. Ze hebben ook heel lang gehoord dat zij geen gevaar liepen. Nu met die QR-codes worden ze verder beperkt in hun mogelijkheden. Je komt ergens niet meer binnen of alleen onder voorwaarden. Mijn grootste zorg is dat ze zich steeds minder betrokken voelen bij de maatschappij. De polarisatie en het geloof in complottheorieën neemt toe.”

“Ik zie dat ook,” vertelt Puck. Ze begeleidt jongeren tussen de 18 en 23 jaar die geen startkwalificatie hebben en momenteel niet op school staan ingeschreven of een duurzaam inkomen hebben. Het programma ‘Focus’ waar ze voor werkt is onderdeel van de gemeente. “De frustratie groeit door het gevoel van jongeren dat hen veel afgenomen wordt.”

DE SPREKERS:

Hasan Genç

regisseur Kanaleneiland
Stichting JoU

Puck Gras

leerlingzaken programma ‘Focus’
in Kanaleneiland

Titus Schlatmann

pastor Kanaleneiland buurtpastoraat

*“De frustratie
groeit door
het gevoel van
jongeren dat hen
veel afgenomen
wordt.”*

Puck Gras

leerlingzaken Focus





“Ik heb voor het eerst te maken gehad met verbale agressie in mijn richting, vanwege mijn link met de overheid. Dat is jammer, want we zijn er juist voor de jongeren. Maar het is lastig om ze te bereiken. Er is soms weinig motivatie. Ze hebben een negatiever beeld van de overheid.”

Toch gaat de grootste zorg voor Puck niet hierover, maar juist over de groep die zich heeft teruggetrokken. “Het klinkt raar, maar ik heb liever dat ze gefrustreerd en boos zijn. Dan heb ik wel contact. Er is ook een groep waar geen contact mee te krijgen is. Dat is echt lastig.”

Van worstelende scholier naar ZZP'er

Puck heeft ook als leerplichtambtenaar veel gezien bij jongeren. “In het begin kregen we meer aanmeldingen van jongeren die uitvielen op school. Toen ik in het begin één van de jongens sprak voor wie uitval dreigde, zag ik via de camera ineens hoe het er bij hem thuis aan toe ging. Dat was bijna schrijnend om te zien. Ik zag een vol huis, rennende kinderen, de verbinding haperde. Toen dacht ik: ‘Tja, ik zie nu ook meteen waarom het je niet lukt om vanuit huis te leren.’ Hij was zo gemotiveerd om zijn schoolwerk online te doen, maar

het lukte niet. In het begin was het zo zoeken voor iedereen. Later zijn er wel plekken gekomen voor deze jongeren.” Wat Puck nu vooral ziet is dat er opvallend veel jongeren kiezen voor een carrière als ZZP'er. “Ze nemen het heft in eigen handen; ‘ik ga nu zelf wel kiezen wat ik wel of niet kan.’ Op zich een mooi gegeven want ze zijn gemotiveerd en weten van aanpakken. Maar er zijn ook risico's aan verbonden. We zijn nu druk bezig met het verspreiden van folders met informatie over ZZP'en en wat de belastingdienst bijvoorbeeld van je vraagt. Daar weten ze vaak nog te weinig over.”

Een achterstand in aandacht

“Ik loop veel op straat in Kanaleneiland en spreek daar kinderen van alle leeftijden en ouders.” Pastor Titus ziet vooral dat er behoefte is aan meer aandacht: “Ik heb de indruk dat door corona de stress is toegenomen. Ik zie ouders met kleine bedrijfjes die er heel hard aan moeten trekken. Dat is overleven. Ze zijn veel van huis en kwetsbaar. Als ouders overbelast zijn, komen kinderen daardoor tekort. En dat zit 'm vooral in aandacht.” “Om een voorbeeld te geven van de impact: ik spreek kinderen die in groep 8 hun eindmusical hebben gemist. Dat lijkt misschien iets kleins, maar

dat zijn hele belangrijke momenten voor kinderen. Het is een afscheid waar een ritueel bij hoort. Dus die kinderen zijn daar op een bepaalde manier over in de rouw. Maar ik sprak ook een meisje van 17 die eindexamen had gedaan, maar geen eindexamenstunt had meegemaakt. Niets leuks, niets wat dat moment markeert. Die ervaren precies hetzelfde: verdriet.”

Kleine initiatieven maken het grote verschil

“Jongeren werden wel heel creatief in het bedenken van oplossingen. Ze kwamen samen in portiekjes waar ze droog buiten konden staan.” Hasan: “Met de avondklok ging dat nog verder. Ze kwamen erachter dat zwervers wel op straat mochten zijn. Er was iemand zo creatief dat hij zich had uitgeschreven bij zijn ouders zodat hij op straat mocht zijn.”

“Maar net als het verhaal over het gemis van zo'n eindmusical; het zijn wel aandachtspunten,” gaat Hasan verder. “Wat we als jongerenwerkers doen is vooral gericht op samenzijn; sporten, zingeving, muziek maken, studie, praten over de toekomst. Daar heb je ruimtes voor nodig, communicatie, een relatie, vertrouwen. Het wordt allemaal een beetje afgepakt op deze manier.

Jongeren voelen zich daarin slachtoffer. Ook nu moeten we ineens allerlei aanbod gaan schrappen.”

“Je kunt wel allerlei regels maken en dingen sluiten, maar wat maak je ermee kapot? Wat zijn de alternatieven?” vraagt Hasan zich af. Puck is het roerend met hem eens: “We moeten leuke dingen organiseren voor de jeugd. Niet steeds meer afnemen. Kijken naar alternatieven, dat mis ik soms.”

Pastor Titus heeft er ook een idee bij: “Ik heb veel verwachting van kleine lokale initiatieven, omdat dit de partners zijn in aandacht voor de jongeren. Bijvoorbeeld een weggeefwinkel in een garage, die wordt gerund door een aantal vrouwen. Het is klein, maar het doet ertoe. Het wordt steeds meer ontdekt als overlegplek. Jongeren komen er. Het is heel nabij. Juist ook die introverte groep wordt hier eerder gezien. Het voelt daar wat veiliger. Er is gelijkwaardigheid. Verder wil ik echt een pleidooi houden voor meer souplesse en clementie richting jongeren. Anders roep je juist meer agressie op.”

Ondersteuning en zorg

Samenvatting

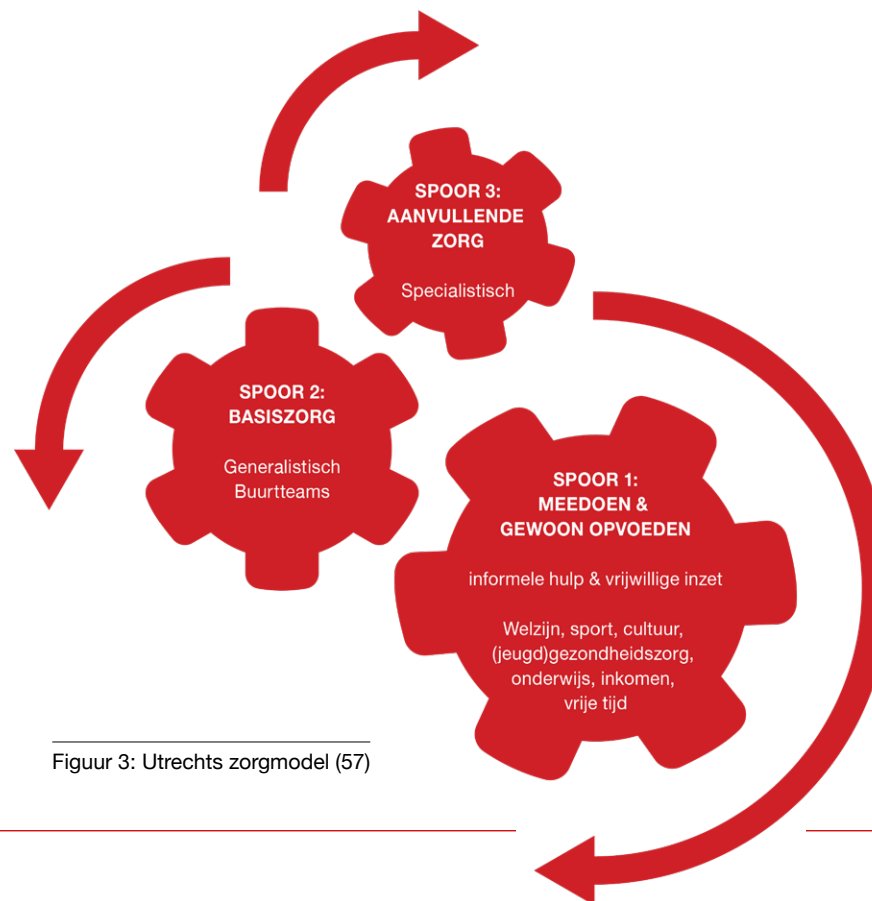
De sociale basis is van groot belang voor het welbevinden van kinderen en jongeren. Jongerenwerkers, sociaal makelaars, buurtsportcoaches en vrijwilligers ondersteunen op een gelijkwaardige manier. Professionals uit de sociale basis zijn erg goed geïntegreerd in de wijken en weten goed wat er speelt. Vrijwillige maatjes bieden ondersteuning op maat en maken het verschil door onverdeelde aandacht te geven. In coronatijd zijn zij onmisbaar geweest voor het ondersteunen van kinderen en jongeren. De eerste- en tweedelijnszorg zoals de buurtteams, aanvullende jeugdhulp en de GGZ kampen vaker met wachtlijsten. Professionals uit de jeugdhulp geven bovendien aan dat sinds de coronacrisis vaker langdurige ondersteuning nodig is door ingewikkeldere zorgvragen. Met name de buurtteams merken dat er nog een grote drempel is voor ouders om aan te kloppen voor ondersteuning. Zij werkten in coronatijd vaker samen met scholen en vrijwilligers om gezinnen op een laagdrempelige manier te koppelen aan de juiste ondersteuning. Ook jeugdhulpprofessionals roepen op om beter te kijken of kinderen en jongeren gebaat zijn bij laagdrempelige hulp en aandacht of echt een specialistische behandeling nodig hebben.

Sociale basis

Het Utrechtse zorgmodel bestaat uit drie sporen: sociale basis, basiszorg en aanvullende zorg. De sociale basis bleef tijdens de coronacrisis ondersteunen waar dat kon. In het begin van de coronacrisis sloten de buurthuizen. Sociaal makelaars, jongerenwerkers, buurtsportcoaches, beweegmakelaars en anderen zetten zich in om te zorgen dat zoveel mogelijk activiteiten en ontmoetingsmomenten door bleven gaan. Professionals werkend in de sociale basis geven in de interviews aan dat de samenwerking tussen de sociale basis en jeugdhulp organisaties verbeterde in coronatijd en willen dit graag vasthouden.

Tijdens de coronacrisis ontstond ook veel vraag naar en aanbod van vrijwilligersactiviteiten. Om activiteiten rond de hulp aan kinderen bij schoolwerk te coördineren is het Stadsnetwerk Gelijke Kansen opgericht. Dit is een samenwerking tussen de Gemeente Utrecht, de Vrijwilligerscentrale Utrecht, de samenwerkingsverbanden PO en VO, maatschappelijke- en vrijwilligersorganisaties, de Bibliotheek Utrecht, de basis-, middelbare-, hogescholen en de Universiteit Utrecht. De samenwerking wordt gecoördineerd door Taal Doet Meer. Door thuisonderwijs is des te duidelijker geworden hoe verschillend de kansen zijn die kinderen krijgen om te leren en zich te ontwikkelen (54). Het Stadsnetwerk zet veel in op taal- en huiswerkmaatjes en overige projecten gericht op bijvoorbeeld leesplezier. Tijdens de eerste lockdown in 2020 zijn door het Stadsnetwerk 800 gezinnen bereikt die extra ondersteuning bij thuisonderwijs konden gebruiken (55).





Figuur 3: Utrechts zorgmodel (57)

Het Utrechts zorgmodel is opgebouwd uit drie 'sporen'.

Het eerste spoor is de sociale basis.

De sociale basis bestaat uit wat bewoners met en voor elkaar doen en de relatie met de meer professionele georganiseerde voorzieningen. Deze basisvoorzieningen raken aan alle aspecten van het dagelijks leven: ontmoeting, onderwijs, opvoeding, werk, gezondheid, wonen, bewegen, cultuur en veiligheid. De sociale basisvoorzieningen zijn laagdrempelig, in de hele stad aanwezig en voor iedereen bereikbaar.

Het tweede spoor is de basiszorg.

In Utrecht ondersteunen de buurtteams, in samenwerking met o.a. huisartsen, gezinnen of inwoners die extra ondersteuning nodig hebben. De buurtteams zitten in de hele stad en kunnen inwoners op een laagdrempelige manier met veel verschillende vragen helpen. Wanneer specialistische of intensieve hulp nodig is, kunnen de buurtteams doorverwijzen naar de aanvullende zorg.

Het derde spoor is de aanvullende zorg.

Deze is bedoeld voor inwoners voor wie de basiszorg niet genoeg ondersteuning biedt. Voor deze vorm van zorg is een verwijzing nodig van een zorgverlener uit het eerste spoor. Onder de aanvullende zorg valt bijvoorbeeld de specialistische jeugdhulp (56).

Informele zorg: “Minder drempels, meer verbinding”

Hulp vragen kan moeilijk zijn. Maar in een periode waarin de stress binnen gezinnen op alle fronten is verhoogd, is hulp vragen vaak wel noodzakelijk. En dan is het soms makkelijker om die hulp te vragen aan een goede buur of maatje. De Utrechtse organisaties die zich richten op informele zorg zien de impact van corona op gezinnen van dichtbij. En hoewel dat geen rooskleurig plaatje geeft, is er toch vooral hoop en optimisme. Want ze zien ook veel potentie voor een sterkere maatschappij.

Meer stress en ongelijkheid

“Er was eerst vooral paniek.” Lineke schetst een beeld van het begin van de coronacrisis. “Een docent vertelde me; ‘dan zaten wij klaar met onze zorgvuldig samengestelde lespakketjes voor thuis en dan staat er een jonge moeder tegenover je die nog maar net in Nederland is. Hoe kan zij haar kind goed begeleiden bij het thuisonderwijs?’ Ouders hadden soms zelf al moeite met de taal. De verschillen die er al waren zijn vergroot. Gezinnen die het al moeilijk hadden hebben nog meer achterstand. Op gebied van taal, maar ook op gebied van welzijn.”

“Voor onze doelgroep heeft corona heel veel effect gehad,” vertelt Caroline van Stichting Al Amal. Deze stichting helpt mensen met een migratieachtergrond die moeite hebben om aansluiting te vinden in de maatschappij. “Deze gezinnen leven vaak in kleine huurhuizen waarin je dan ineens met z’n allen thuis zit. Geen middelen voor thuisonderwijs, geen wifi en dan was er ook nog angst voor het virus. En er waren ook echt sterfgevallen. Bijvoorbeeld een moeder die is overleden. Daarnaast zagen we ook een toename van huiselijk geweld en eenzaamheid. De impact was groot.”

“Het gaat vooral om aandacht, om echt gezien worden. Je moet er denk ik ook niet altijd nog meer professionals op zetten, maar juist ‘gewone mensen’.”

Irene Domburg
NIZU en Handje Helpen

DE SPREKERS:

Lineke Maat
voormalig directeur
Stichting Taal Doet Meer

Caroline Sarolea
Stichting Al-Amal

Irene Domburg
voorzitter NIZU en
directeur Handje Helpen





“De verschillen die er al waren zijn vergroot. Gezinnen die het al moeilijk hadden hebben nog meer achterstand. Op gebied van taal, maar ook op gebied van welzijn.”

Lineke Maat

Taal Doet Meer

Waar de jongere kinderen te weinig buiten kwamen, gingen jongeren wel de straat op merkte Caroline. “Sommigen raakten hun bijbaantje kwijt en verveelden zich. Zij hielden zich buitenshuis ook niet altijd aan de regels. Dat was slecht voor de cohesie in de maatschappij maar ook binnen het gezin. Dan krijg je echt een scheidslijn. De echte paniek is nu wel minder, maar het heeft wel een hele grote wond geslagen en die is nog niet genezen. Geestelijk welzijn, bij jong en oud, is nu het grootste issue. Er is nog veel verborgen leed.”

Gelijkwaardigheid en gezien worden

Ondanks dit donkere beeld zitten Irene, Lineke en Caroline toch met een positief gevoel met elkaar aan tafel. Ze zijn het erover eens dat aandacht voor het sociale welzijn van de jeugd en hun ouders het belangrijkste is. Pas wanneer je je goed voelt, kun je weer nieuwe dingen leren. En daar kan informele zorg een belangrijke rol in spelen. Irene vertelt over de lessen die nu al zijn geleerd: “We zijn echt blij met de stappen die we hebben gezet. Zeker wanneer je ziet dat die ene vrijwilliger het verschil kan maken. We leren vrijwilligers om echt aan te sluiten bij de ander, om juist niet met hun eigen plannetje te komen. Gelijkwaardigheid is essentieel. En dat kan een hulpverlener niet altijd bieden. Die heeft per definitie een status en

een plan van aanpak. Het gaat vooral om aandacht, om echt gezien worden. Je moet er denk ik ook niet altijd nog meer professionals op zetten, maar juist ‘gewone mensen’.”

Caroline vult aan: “Je moet iemand onbevooroordeeld benaderen. Dat geeft de ander zelfvertrouwen. Die voelt zich dan gehoord en durft daardoor ook meer te vertellen.” “Dat kun je dus ook op een leuke manier met kinderen doen,” vertelt Lineke. “Eerst aansluiting zoeken door met ze te knutselen, muziek te maken of iets anders wat hen aanspreekt. Dan maak je een connectie en kun je iets bereiken.”

Lineke vertelt over vrijwilliger Els die na de start van de coronacrisis een meisje met een Chinese achtergrond uit groep 7 helpt met taal. Dat bevalt zo goed dat de ouders ook voor haar twee zusjes de hulp van Els inschakelen. De bijeenkomsten worden nog gezelliger en de band wordt sterker. En wanneer twee van de meiden voor een lastige keuze staan om een middelbare school te kiezen terwijl er geen open dagen zijn, speelt Els ook daar een belangrijke rol in. Samen met het gezin heeft ze de verschillende mogelijkheden bekeken en besproken. Zo is de impact uiteindelijk veel groter dan alleen hulp met taal.

De kloof in de maatschappij dichten

Maar waar vind je al die vrijwilligers? Volgens Lineke is de vraag veel groter dan het aanbod. “De groep vrijwilligers die zich langdurig in wil zetten is een kleinere groep. Maar wanneer we goed inzetten op werving vinden we echt wel voldoende mensen. De groep die iets wil doen is er wel, maar dan moeten mensen ons wel weten te vinden.”

Irene weet wel waar ze op in zou zetten: “Kijk eens naar de vervolgoopleidingen. We hebben tienduizenden studenten in Utrecht. Als die zich allemaal binnen hun studieprogramma in zouden zetten op sociaal-maatschappelijk vlak, dan is de impact enorm. En dat werkt twee kanten op, want het heeft ook iets te bieden voor die andere kant. Je groeit vaak op in je eigen bubbel en hebt dan geen idee hoe het er bij een ander thuis aan toe gaat. Het is goed om eens om je heen te kijken.”

Irene, Lineke en Caroline zijn het erover eens dat iedereen elkaar nog beter weet te vinden door deze crisis maar dat er ook nog veel potentie is. De vraag is vooral hoe je dat handen en voeten geeft. Caroline: “We hebben ook voor corona al aansluiting gezocht bij scholen. Bijvoorbeeld bij de ouderraden. Dat werkte heel goed. Maar zodra zo’n project weer stopt, zakt het weer in. Dat komt ook door de waan van de dag.”

“Er is heel veel goede wil, maar het is complex om te organiseren,” vertelt Lineke. “Hoe maak je het structureel? Daar zitten we nu middenin en daar kan ook de gemeente een rol in spelen.

In de praktijk is het anders dan op papier. Een besluit nemen is niet genoeg. Het is zo belangrijk omdat we met elkaar niet alleen achterstanden willen wegwerken, maar vooral willen werken aan verbinding in de hele samenleving en een duurzame samenwerking daarin.”



“Neem de relatieve rust niet voor lief”

De dynamiek van de jeugd in Rivierenwijk en Dichterswijk



Eigenlijk gaat het best goed met de jeugd in deze wijken, gezien de omstandigheden die corona met zich meebrengt. Basisschoolleerlingen moeten weer wennen aan school en lesstof inhalen, maar volgens Heleen, leerplichtambtenaar, was iedereen over het algemeen blij dat de scholen weer open mochten.

Voor de jongeren is het soms wel wat lastiger en groeit de frustratie. Met name voor 15-plussers mogen er wel wat meer mogelijkheden komen, stelt een van de jongerenwerkers. Juist omdat de jongeren zelf zo constructief meedenken in oplossingen. Maar dan moeten ze wel gezien en gehoord worden.

Terug naar school

“Kinderen in de basisschoolleeftijd waarbij wij betrokken zijn, hebben vooral moeite om weer volledig aanwezig te zijn op school,” vertelt Heleen. “Het is ook een grote overgang van thuis naar school met al het omschakelen dat steeds nodig is. Er kwam ook een nieuw soort thuiszitter bij; kinderen die vanwege risico of angst voor het virus niet naar school

DE SPREKERS:

Heleen van der Vleuten

leerplichtambtenaar PO Rivieren en Dichterswijk

Michael Overbeek Bloem

jongerenwerker Rivieren- en Dichterswijk Stichting JoU

Sylvia van Woudenberg

beleidsmaker Stichting JoU

kwamen. Dat is nu gelukkig een stuk minder, maar met nieuwe aanscherpingen en oplopende cijfers kan dat weer veranderen.”

“Ik hoor van scholen dat ze vooral bezig zijn met het inhalen van achterstanden. Er wordt ook gewerkt aan de klasdynamiek en wat er van je wordt verwacht qua gedrag binnen een school. Ik begrijp dat het in sommige klassen ook weer even bijsturen is. Vanuit leerplicht hebben we geen zicht op deze achterstand, maar hoor je wel verschillende ervaringen die er zijn geweest over het thuisonderwijs. De ene leerling vond het ingewikkeld, de ander gedijde er beter bij. En ondanks dat het soms nog spannend kan zijn, is men vooral heel blij dat de scholen weer open zijn. En ik ook!”



Overlast en depressieve gevoelens

“Rivierenwijk en Dichterswijk zijn relatief rustig,” vertelt Michael, “Er zijn wel wat overlastmeldingen, maar dat heeft meerdere oorzaken. Het is dichtbevolkt, er zijn veel smalle straatjes en op de twee pleinen komen ook veel kleinere kinderen voor wie de jongeren soms intimiderend overkomen. Dat voelen die jongeren ook; ze geven aan dat ze eigenlijk nergens echt kunnen staan. Dat geeft in coronatijd, wanneer er veel gesloten is, wel een spanningsveld. De jongeren hebben al een aantal keer aangegeven dat ze in gesprek willen gaan met degenen die de overlast melden. Maar die geven niet thuis.”

Michael ziet een toename van frustratie en depressieve gevoelens bij de groep jongeren die hij kent. En hij wil voor hen opkomen, want ze doen juist hun best om goede rolmodellen te zijn en mee te denken in het beperken van overlast. “In de zomer hebben ze een training gevolgd en aan de buurt en de wethouder hun ideeën gepresenteerd voor de buurt. Waar ik trots op ben is dat ze echt rekening hebben gehouden met de infrastructuur van de wijk en de bewoners. Ze cijferden zichzelf weg; ‘wij gaan dan wel daar in dat hoekje staan’. Ze kwamen met concrete dingen en tekeningen. Maar er zit nog steeds geen beweging in vanuit de gemeente.

En het is juist zo belangrijk om hen wel alternatieven te bieden in deze tijd van beperkingen,” stelt Michael. “Kijk, die jongens hebben ook een houdbaarheidsdatum qua ‘rekening houden met’. Dus we hebben ook meegemaakt dat er daarna weer een periode komt van expres overlast veroorzaken. Zo van; ‘we zullen eens bevestigen wat jullie van ons denken.’ Er moet wel een keer iets tegenover staan.”

Inzetten op contact

Michael en zijn collega’s proberen zoveel mogelijk binnen de maatregelen te organiseren voor de jongeren. Ze doen alles om met de jongeren in contact te blijven. Want alleen dan kun je echt iets bereiken. Daarom is er ook samenwerking tussen jongerenwerk en scholen. Inzetten op contact in de wijk is ook iets waar Sylvia de waarde van ziet.

“Dat zag je al toen het Rode Kruis voedselbonnen had. Omdat wij er zo dicht op zitten weten we ook wie zo’n bon nodig heeft. Het is nu zoeken hoe je dat contact met die groep structureel maakt. Er is vaak sprake van schaamte of schuldgevoel. Hoe zorg je ervoor dat ze toch bij een buurtteam komen? Dat contact begint dan soms toch ook gewoon in de speeltuin met moeder en kind.”

Sylvia zag ook hoe de samenwerking in de wijk versterkt en verdiept werd in coronatijd. “Professionals gingen veel meer met elkaar overleggen hoe ze de kinderen konden vinden. Dat gebeurde op nog meer lagen dan voorheen. En nu is het zoeken hoe we dat vasthouden. Ik zou graag zien dat dat nog structureler en makkelijker gemaakt wordt.”

“De jongeren hebben al een aantal keer aangegeven dat ze in gesprek willen gaan met degenen die de overlast melden. Maar die geven niet thuis.”

Michael Overbeek Bloem

jongerenwerker Rivieren- en Dichterswijk Stichting JoU



Basiszorg: de buurtteams

Aan het begin van de eerste lockdown nam het aantal aanvragen bij de buurtteams eerst af. Vanaf maart 2020 waren er 1.400 aanmeldingen minder (2.727 t.o.v. 4.164 in 2019). Dat is een daling van ruim 30%. In de tweede helft van 2020 nam dit aantal weer toe, waarschijnlijk was dit een uitgestelde vraag uit de lockdownperiode. Onder meer de herstart van het fysieke onderwijs activeerde de vraag naar basiszorg. Eind 2020 was het aantal ondersteunde hulpvragen hoger, maar trajecten werden gemiddeld genomen ook langer. Gevolg was een groter aantal wachtenden op de wachtlijst. In 2020 werden 17% minder trajecten afgesloten dan in 2019 (4.083 t.o.v. 4.908). Redenen om langer te wachten met afsluiten zijn: een verwachte verzwaring van problematiek en niet kunnen overzien van de gezinssituatie door digitale ondersteuning.

De buurtteams zien dat corona de aard en ernst van de vraag van kinderen, jongeren en ouders verandert, er zijn o.a. meer stress en spanningen in gezinnen. Genoemd worden mentale klachten bij kinderen en jongeren, geringere fysieke fitheid, verminderde motivatie voor school, verlies van (bij)baantjes en financiële zorgen. Bij een aantal gezinnen is de spanning in huis toegenomen, wat soms resulteert in onveiligheid. Het aantal jongeren dat zich meldt met mentale klachten is gegroeid en in vergelijking met vorige jaren zagen de buurtteams vooral ook complexere vraagstukken bij gezinnen 'stapelen' (58).

De buurtteams die verbonden zijn aan het onderwijs (VO, mbo) vormen een aparte groep. Door de periode van sluiting van de scholen liggen de aanmeldcijfers bij deze teams tot en met augustus 2021 zo'n 50% onder de verwachting. Eén van de aannames was dat met het opnieuw starten van de mbo-scholen vanaf 1 september, de aanmeldingen via het buurtteam mbo zouden toenemen, ook omdat het mbo-team sinds de zomer op extra locaties werkzaam is. Na de zomer waren er inderdaad weer meer aanmeldingen door mbo-studenten. Het bereik onder de mbo'ers boven de 18 (59) is toegenomen bij de buurtteams (60).

De buurtteams met het hoogste aantal wachtenden zijn onder de loep genomen (Noordoost, Vleuterweide, Leidsche Rijn Centrum, Leidsche Rijn Terwijde en West). Daarvan zijn weer de 30 langst wachtende gezinnen bekeken. De vragen van die gezinnen zijn divers. Wat opvalt is dat bij de helft van de gezinnen op het moment van aanvragen al een andere vorm van ondersteuning betrokken is. Veel aanmeldingen gaan over het gedrag van het kind. Hierbij valt te denken aan concentratieproblemen, boze buien, paniekaanvallen, grensoverschrijdend gedrag, of er speelt iets als hoogbegaafdheid. Ouders zoeken hierbij vooral handvatten hoe ze om moeten gaan met gedrag van hun kind of hoe ze structuur aan kunnen brengen in hun dagen met de kinderen (61).

De buurtteams zien dat corona de aard en ernst van de vraag van kinderen, jongeren en ouders verandert, er is o.a. meer stress en spanningen in gezinnen.

Samenwerkingsverbanden: “Hoe langer deze crisis duurt, hoe meer aandacht nodig is voor samenwerking die zich richt op de leefwereld van kinderen.”



De Staat van de Utrechtse jeugd

Voor corona werd er al veel samengewerkt in Utrecht op het gebied van jeugd en onderwijs. Maar ook hier heeft de crisis veranderingen gebracht. En dat levert weer nieuwe inzichten op wat betreft die samenwerking. Zeker nu de crisis in golfbewegingen voortduurt, blijkt hoe belangrijk het is om met name kinderen en gezinnen die extra ondersteuning nodig hebben duurzaam te ondersteunen. En daarbij is een integrale aanpak onmisbaar.

Een Q&A hierover met Jetta Spaanenburg en Harriët Smit.

Welke invloed heeft de corona-periode gehad op de samenwerking tussen alle betrokken partijen?

Jetta: “We hebben als basis de Utrechtse kernpartneraanpak, die staat al jaren. Daarin kijken we vooral naar wat een kind op school en thuis nodig heeft. We denken dus niet in beperkingen en diagnostiek. Verschillende kernpartners denken dan mee met de school; zoals leerplicht, jeugdgezondheidszorg, het buurtteam en collega’s van de samenwerkingsverbanden. De coronapandemie was eigenlijk de lakmoesproef voor die samenwerking. En ik denk dat we kunnen zeggen dat die kernpartneraanpak staat. We werken sinds de eerste lockdown nog

DE SPREKERS:

Jetta Spaanenburg

directeur-bestuurder

Samenwerkingsverband Utrecht Primair Onderwijs

Harriët Smit

voormalig programmaleider passend onderwijs Samenwerkingsverband Sterk VO

intensiever samen op alle niveaus. En we toetsen in een wekelijks overleg met heel veel partners of we inderdaad gewoon doen wat nodig is.”

Harriët: “Wat het ons nog meer heeft opgeleverd is daadkracht en doelgerichtheid. Corona maakte dat we nog meer in de ‘doe-stand’ kwamen; we doen wat nu meteen nodig is. Je met elkaar verantwoordelijk voelen voor de jeugd in Utrecht in de meest brede zin van het woord. Dat is nog meer in een ‘flow’ gekomen. We hebben op een nog natuurlijkere manier gezocht naar die verbinding rondom jeugd. En dat vind ik echt heel mooi.”



Hoe doe je dat, overleggen en samenwerken met zoveel verschillende mensen uit meerdere hoeken?

Jetta: “Een mooi voorbeeld is ons actiebestuur ‘Met Andere Ogen’. Een keer in de maand komen meer dan twintig collega’s online samen om een vraagstuk uit de praktijk te bespreken. Zo was er een collega vanuit het speciaal basisonderwijs die kinderen met een zeer complexe ondersteuningsbehoefte op verschillende gebieden, verder wilde helpen. En dan zie je dat iedereen echt denkt ‘hoe kunnen we dit doen?’ in plaats van ‘moeten we dit wel doen?’.”

Harriët: “De kracht van deze groep is ook gelijkwaardigheid. Er is een combinatie van bestuurders en operationele medewerkers, maar die worden allemaal ‘lopers’ die in actie komen. We leren ook elkaars wereld steeds beter te begrijpen door deze samenwerking. Een maandelijkse meeting rondom een vraagstuk lijkt iets kleins, maar het heeft grote effecten, ook door de concrete actie die eruit volgt.”

Dat klinkt hartstikke goed. Helemaal geen uitdagingen?

Jetta: “Jawel hoor, als ik kijk vanuit het perspectief van de scholen; daar vind ik het wat ingewikkelder. Daar staan ook andere dingen op de voorgrond. Daar heb je wel een spagaat tussen wat er nodig is voor het kind en wat er op school nog allemaal meer nodig is. Kijk alleen al naar het lerarentekort.”

Harriët: “De laatste onderzoeken naar sociaal welbevinden laten zien dat de gezinnen die al kwetsbaar waren nog kwetsbaarder zijn geworden. De verhalen van professionals in Utrecht die we hier lezen in de Staat van de Utrechtse jeugd bevestigen dit. Een deel van de kinderen heeft veel structuur, veiligheid en geborgenheid gemist. Dat vraagt veel van scholen. Je hebt geld voor de korte termijn, maar je moet voor lange termijn oplossingen bedenken. Dat vraagt denktijd van de juiste mensen en die moeten daarvoor ook rust hebben. Maar ondertussen is er ook druk om bijvoorbeeld in kaart te brengen wat de leerachterstanden zijn en snel tot plannen te komen. En dat rijmt weer niet met de rust die de school en de kinderen nodig hebben.”

Waar zou volgens jullie de focus op moeten liggen de komende tijd?

Harriët: “De kansengelijkheid lijkt toe te nemen. Dat is voor Utrecht een enorme zorg. Hoe kunnen we daar nog beter bruggen in slaan?”

Jetta: “En dat we dan niet allerlei nieuwe dingen gaan organiseren. Dat we niet versnipperen maar juist doorbouwen op die bestaande infrastructuur. En een integrale aanpak met die samenwerking: wat kun je extra doen op school, maar ook buiten school, in de buurt of in de wijk?”

Harriët: “Voor Utrecht zou het helpend zijn om nog meer te investeren in de leefwereld van kinderen. Dan kunnen we nog meer doen aan betere condities voor jongeren om gezond en veilig op te groeien. En het integrale denken over de jeugd in Utrecht versterken. Die jongere is niet in hokjes op te delen, die ontwikkelt zich op allerlei manieren. Daar moeten we bij aansluiten. En van daaruit denken en organiseren.”

Jetta: “Daar ben ik het mee eens. Je hebt ook een minder versnipperd budget nodig. Als een kind die ochtend niet heeft ontbeten en de avond ervoor

ook niet heeft gegeten, kan het geen bijvoeglijke naamwoorden leren. Het gaat om de bestaanszekerheid voor een kind, pas daarna kun je werken aan goed onderwijs. En dat onderwijs is weer de basis voor de volgende stappen in je leven. Dus wat betekent het voor de hele samenleving en de kosten die daarbij komen kijken wanneer je dit integraal aanpakt? Het moment is gekomen om dat geschotte denken nu echt te doorbreken.”

Harriët: “Versterken van de leefwereld van kinderen moet overal het uitgangspunt zijn.”

Aanvullende zorg

De inspectie Gezondheidszorg en Jeugd uit grote zorg over de jeugd-GGZ, gebaseerd op landelijke signalen over toenemende zorgvraag door corona. Het gaat vooral over jeugdigen met eetstoornissen en suïcidaliteit. De Inspectie constateerde op basis van onderzoek in zes regio's dat bestaande knelpunten in hulp aan jeugdigen met psychische problemen onder invloed van de coronacrisis zijn vergroot en verscherpt en dat dit effect heeft op wachttijden in met name de specialistische Jeugd-GGZ (62). De toename van crisiszaken en zware/complexere hulpvragen was hier debet aan.

In Utrecht lijkt het aantal meldingen voor de jeugdzorg tijdens de coronacrisis lager te liggen dan voor de crisis. Wel lijkt de complexiteit van cases in de specialistische jeugdhulp toegenomen. KOOS en Spoor030 zagen in 2020 een afname van het bereik, met name in het derde kwartaal. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk geen inhoudelijke maar een administratieve. Bij de overgang naar de nieuwe partijen KOOS en Spoor030 begin 2021 is een groot aantal cliënten administratief afgerond. Hun traject was in feite al veel eerder afgerond, en dit vertekent het beeld.

Van de Utrechtse jeugd ontving 12.865 jeugdzorg in 2020; nagenoeg in alle gevallen ging het om ambulante jeugdhulp. 265 kinderen en jongeren verbleven in de pleegzorg. Er heeft een lichte stijging van ambulante jeugdhulp plaatsgevonden en een daling van kinderen en jongeren in pleegzorg (63).

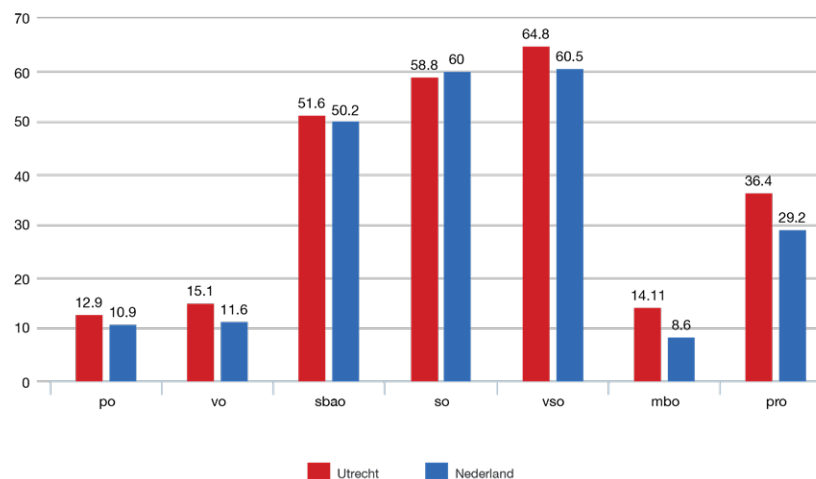
In het laatste kwartaal van 2020 zagen we in de aanvullende jeugdzorg een toename van specifieke zorgvragen rond angst en depressie. Tegelijkertijd hadden de organisaties te maken met uitval van personeel door ziekte, quarantaine en thuisonderwijs. Dit leverde weer langere wachttijden op.

Het aantal meldingen bij de aanvullende jeugdhulp (KOOS en Spoor030 gecombineerd) bleef met name in maart en april 2021 achter bij de verwachting. In totaal waren er ongeveer 200 minder meldingen dan verwacht. Vanaf eind mei nam het aantal meldingen weer wat toe. In juni 2021 was de instroom hoger dan in de jaren daarvoor.

De Taskforce Maatschappelijke Effecten corona concludeert in mei 2021 (64): “Gegevens van zorgpartners tonen eind 2020 op sommige plekken een verdubbeling van het aantal meldingen voor specialistische jeugdhulp. Het gaat meer om jongeren dan om kinderen. Hulpverleners constateren vaker stevige problematiek zoals depressie, angst, (game)verslaving en schoolverzuim. Ook bij jongeren/gezinnen die al in zorg waren wordt problematiek zwaarder”.

Het grootste aandeel kinderen dat gebruik maakt van jeugdzorg volgt speciaal onderwijs. In Utrecht ligt dat gebruik iets hoger dan het Nederlands percentage.

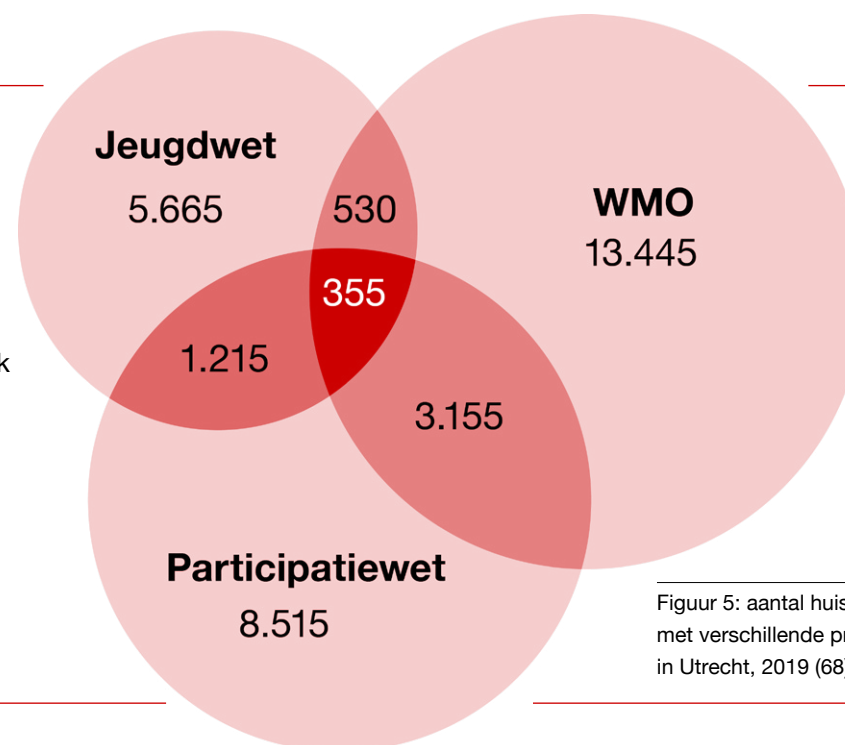
% jeugdigen dat gebruik maakt van jeugdzorg



Figuur 4: % Jeugdigen dat gebruik maakt van Jeugdzorg in Utrecht en Nederland (65)

Over de hele stad zien KOOS en Spoor030 onder de wachtenden een relatief groot aantal jongeren met klachten rond somberheid, paniek, angst- en dwangklachten. Dit heeft voor een groot deel te maken met de impact van corona. Daarnaast zien zij onder de aanmeldingen verschillen tussen wijken. Zo valt in Zuidwest en Overvecht het relatief hoge aantal vragen rond ontwikkelingsachterstanden op. Omdat dit vaak jonge kinderen betreft, komen deze niet op de wachtlijst, maar worden deze vragen met spoed opgepakt. Op de wachtlijsten valt verder het grote aandeel van vragen rond diagnostiek/onderzoek. Dit is weliswaar een stedelijk beeld, maar valt met name op in Oost, de Binnenstad en in Leidsche Rijn. Daarnaast valt op dat er in Leidsche Rijn, Vleuten en De Meern relatief veel vraagstukken rond complexe scheidingen op de wachtlijst staan. De gezinnen waar hierbij veiligheidsvraagstukken spelen, worden direct opgepakt (66).

In 2019 maakten zo'n 33.000 huishoudens gebruik van een voorziening vanuit de Jeugdwet (jeugdhulp, jeugdbescherming of jeugdreclassering), WMO of participatiewet. In 355 gezinnen werd van alle drie soorten voorzieningen binnen het sociaal domein gebruik gemaakt. Bij bijna 30% van de gezinnen met jeugdhulp werd ook gebruik gemaakt van een andere voorziening (67). Hieruit wordt duidelijk dat een deel van de gezinnen die gebruik maakten van voorzieningen, te maken had met wat wij gestapelde problematiek noemen.



Figuur 5: aantal huishoudens met verschillende problematiek in Utrecht, 2019 (68)

Gesprek met **Luke, Demir en Julinho**

Corona beïnvloedt vrijetijdsactiviteiten

Luke, Demir en Julinho ontmoeten elkaar wekelijks bij PPI Jeugdhulp in een groep. Ze zijn om uiteenlopende redenen minder gemotiveerd om hun best te doen voor school. Hoe hebben zij corona tot nu toe ervaren?

Gezelligheid, geld verdienen. Julinho (15 jaar, 3 vmbo) vond zijn bijbaantje als afwasser in een restaurant heerlijk. “Maar toen moest de horeca dicht. Eerst om 20:00 uur en nu zelfs om 17:00 uur. Het is jammer van mijn bijbaantje, ik kan nu helemaal niks.”

Hij is een nuchtere jongen. Waarom hij naar het PPI komt? Niet vanwege motivatieproblemen. Lachend: “Omdat de koekjes gratis zijn.” En heeft hij veel last gehad van corona? Mwah. Hij bleef z’n vrienden wel ontmoeten, en nee, ze hielden ‘waarschijnlijk’ niet altijd genoeg afstand. En hij kon niet meer naar taekwondo, dat was balen. Maar verder? “Ach, je kan er toch niks aan veranderen.”

Ook Luke (14 jaar, 3 vmbo) lijkt niet erg onder de indruk van alle gevolgen en de beperkingen door corona. School vond hij soms lastig, met het online onderwijs was altijd wel wat mis. “Maar ik heb gelukkig alleen moeite met wiskunde. Ik heb helemaal niks gedaan thuis, mijn vader zat me niet genoeg achter de votten.” Hij heeft wel een oplossing voor corona: “Doe Nederland drie weken lang helemaal op slot. Daar is niemand blij mee, maar met het virus ook niet. En als we virusvrij zijn, moet de economie weer snel worden opgebouwd. Het is heel erg dat mensen doodgaan, maar dat is niet het enige probleem.”

Demir (13 jaar, 2 mavo) merkte in groep 8 van de basisschool niet veel van corona, maar dat veranderde in de brugklas. Daar kreeg hij het moeilijk omdat hij, net als de anderen, tijdens de periode dat de scholen dicht waren nauwelijks iets deed. En na schooltijd ging de lol er ook wel vanaf: afstand houden tijdens de voetbaltraining vond hij bloedirritant. En thuis kibbelde hij vaker met zijn moeder en zus omdat iedereen sneller geïrriteerd raakte. Het vervelendste moment? “Mijn oom zit in een verpleeghuis, we mochten alleen door een raampje naar hem kijken. Dat maakte me verdrietig.” Leuke momenten waren er gelukkig ook. “Bij een bezoek aan de Efteling hoefde je niet zo lang te wachten bij de attracties, want er werd opgelet dat niemand kon voordringen.”

Luke, kan zich geen leuk moment herinneren. Julinho wel. “Dat het wc-papier op was...Grapje.”



“Meer aandacht voor aandacht graag”

De impact van corona vanuit het oogpunt van de Specifieke Jeugdhulp Projecten (SJP)



Een deel van de jeugd heeft te kampen met angst, depressie of moeite om weer aan te haken op school na de lockdowns. En de toename van het gebruik van social media heeft ook flinke impact op hun wereld en welzijn. Maar spreek niet van een ‘verloren generatie’, zeggen de professionals van Stichting SJP, Specifieke Jeugdhulp Projecten. Want er is ook veel veerkracht. Jongeren kunnen daar wel wat hulp bij gebruiken. En daarvoor moeten we terug naar de basis.

Effect op het welzijn

“Het was heel dubbel,” vertelt Anne over de jongere kinderen. “Er zijn kinderen die door zo’n lockdownperiode een soort rust kregen. Voor hen was het best positief voor hun ontwikkeling. Maar je zag ook dat kinderen die al op het randje zaten, er toch afvielen en hulp nodig hadden.” Bij de wat oudere kinderen gebeurden weer andere dingen, vertelt Berit: “Jongeren die meer zijn gaan eten en het cannabisgebruik nam toe. Ik denk dat dat samenhangt met depressieve gevoelens

of gevoelens van eenzaamheid, omdat er minder sociaal contact is.”

“Bij PPI komen natuurlijk niet de doorsnee leerlingen, dus dat geeft ook geen doorsnee beeld,” legt Erik uit. “Maar je ziet wel dat corona-effect heeft op het welzijn. Een collega van mij die er al heel lang werkt zei; ‘ik heb nog nooit zoveel leerlingen gehad die somber zijn en depressieve klachten hebben. Ook angststoornissen, moeite om naar school te gaan of moeite om sport en vrijetijdsbesteding weer op te pakken komen voor.’”

Maar Erik benadrukt ook: “De term ‘achterstand’ moet gewist worden.” Wanneer je het hebt over de impact van corona gaat het al snel over wat er niet goed gaat. En dat kan een valkuil zijn, vindt ook Annemarije: “Wat ik echt storend vond met name in die eerste coronaperiode was dat iedereen sprak over een ‘verloren generatie’. Door dat te blijven roepen creëer je een ‘self fulfilling prophecy’, dan krijg je dus juist wat je verwacht. Terwijl de jeugd ook heel veerkrachtig en creatief is. Laten we ook vertrouwen hebben.”

DE SPREKERS:

Annemarije Bousema

directeur Stichting Specifieke Jeugdhulp Projecten (SJP).

Berit van Berckel

hulpverlener Pretty Woman

Erik Spelbos

groepshulpverlener PPI jeugdhulp

Anne Wassing

coördinator Home-Start

Verdwalen in de online wereld

De dingen die hierboven benoemd zijn, zijn niet nieuw, stellen de sprekers. Wat er al was, is verergerd. Dat geldt ook voor de ontwikkelingen in de online wereld. “Ik maak me wel zorgen over dat digitale stukje. Dat is zo groot geworden. Jongeren verdwalen soms ook gewoon online,” vertelt Erik. Anne vult hem aan: “Wanneer ben je nog aan het googelen voor je werkstuk en wanneer ben je alweer met andere dingen bezig? Die grens was al vaag, maar werd nu



helemaal losgelaten omdat er geen toezicht meer was.” Berit: “Een jongere in onze groep had een schermtijd van 17 uur per dag. Sowieso ligt de gemiddelde schermtijd van jongeren in Nederland al op 8 tot 9 uur per dag.”

“In de coronaperiode waren jongeren zoveel online, dat doet ook iets met je identiteitsvorming,” vertelt Berit. “Op een schoolplein is er geen interactie meer tussen leerlingen. Dat verschuift allemaal naar online. Die likes zijn nog belangrijker geworden. En wat gaan ze doen om wel gezien te worden? Als je het hebt over foto’s versturen, sexting, dan zie je in de coronaperiode vooral ook een stijging in shame-texting, waar ze aan de schandpaal genageld worden.”

“Ik denk dat we de invloed van social media op de ontwikkeling en het brein van jongeren collectief aan het onderschatten zijn,” stelt Annemarije. “Het wordt vooral gezien als ‘ze zitten de hele dag op hun telefoon’, maar ze zijn op een andere manier met hun leeftijdsgenoten bezig. Gamen is ook een sociaal ding. Het is een andere ontmoetingsplek en daar is niets mis mee, maar het is wel iets om aandacht voor te hebben. In Utrecht zouden we dat gesprek meer moeten voeren met ouders en kinderen. Wat mij betreft al vanaf groep 6.”

Investeren in informele zorg

“We hebben nu, in het najaar van 2021, ergens het gevoel ‘we zijn weer bij’, maar dat zijn we natuurlijk niet,” vertelt Anne. “Ik sprak laatst met een moeder die een eigen bedrijf heeft. Die heeft veel stress gehad door alle wisselende omstandigheden. Nu is er weer onduidelijkheid. Het heeft veel invloed op haar gemoedstoestand en dat heeft weer invloed op haar kinderen. Ze is snel boos; ‘ze luisteren niet!’ Dat klopt; door haar overbelasting kan ze nu ook niet goed communiceren.”

Ouders die overbelast zijn, de Nederlandse taal niet goed spreken, de invloed van armoede, de wachtlijsten bij de GGZ... Het komt allemaal voorbij in het gesprek. Annemarije: “Je hoort overal; ‘corona heeft aangetoond wat er stuk is in onze samenleving’. Dat is wel waar. Wat er nu allemaal genoemd is, heeft niet eens zo ontzettend veel met corona te maken. Alleen het werd ineens zo ontzettend pijnlijk duidelijk.”

En juist daarom pleiten deze professionals voor het investeren in de basis: aandacht voor de jongeren en het versterken van hun sociale basis. Erik: “Naast de leerling gaan staan en luisteren. Samen optrekken om te herstellen. Aansluiten waar ze nu zijn en daaromheen kijken wat er nodig is. Op alle vlakken.”

Annemarije: “We blijven maar pompen in aanvullende zorg, maar hoe kunnen we die sociale basis voor kinderen en ouders versterken? Preventief werken? Ervoor zorgen dat die ondersteuning niet eng is?” Anne ziet een oplossing in het investeren in de informele zorg: “Het gaat heel erg om aandacht. Die kun je via informele zorg heel goed en op een goedkope manier neerzetten. Je hebt zoveel leuke dingen in Utrecht. Daar kun je zoveel mee bereiken. Het is een investering die heel veel gaat opleveren.”

“Wat er nu allemaal genoemd is, heeft niet eens zo ontzettend veel met corona te maken. Alleen het werd ineens zo ontzettend pijnlijk duidelijk.”

Annemarije Bousema
SJP

De Utrechtse jeugd, hoe ging het vóór corona?

Samenvatting

Utrecht stond er voor de coronacrisis gemiddeld relatief goed voor. In veel aspecten kwam de gemeente relatief overeen met het landelijk gemiddelde en week vaak gunstig af van de gemiddelden van de andere drie grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag).

De gemeente kent een relatief hoge welvaart en jonge bevolking. Het merendeel van de Utrechters was in 2019 gelukkig en tevreden met zijn of haar leven. Er was een relatief lage werkloosheid. De Utrechtse jeugd was voor corona opmerkelijk gezond ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde.

Gemeentelijke gemiddelden verbergen echter grote wijk- en buurtverschillen in de stad, met name op het gebied van schooladviezen, sociaal economische positie van de ouders, meedoen en gezondheid. Deze factoren beïnvloeden elkaar, waardoor in een aantal gezinnen sprake is van gestapelde problematiek.

Voordat de coronacrisis begon, stond Utrecht er als vierde grote stad van Nederland relatief goed voor. Uit de peilingen van 2019 kwam onder andere naar voren dat veel Utrechtse jongeren zich meer dan gemiddeld gelukkig voelden (87%). Dit hoofdstuk geeft een overzicht van een aantal kerngegevens van de gemeente en haar inwoners tot circa 25 jaar. We zoomen in op vier domeinen, namelijk: onderwijs en meedoen, gezondheid en welbevinden, ondersteuning en zorg en leefomgeving. Ondanks dat Utrecht er gemiddeld goed voor stond voor de coronacrisis, zien we dat er onder de gemiddelde cijfers grote verschillen schuilen en dat veel problematiek al voor corona bekend was.





Algemeen

Voor de pandemie is Utrecht een stad met een relatief hoge welvaart, een gunstige economische structuur en een jonge en veerkrachtige bevolking. In vergelijking met de regio's Amsterdam, Den Haag en Rotterdam had de grootstedelijke regio Utrecht de hoogste brede welvaart. De centrale ligging, een breed aanbod aan (culturele) voorzieningen, de vele sociale initiatieven en sectoren die bijdragen aan een duurzame economie zorgden ervoor dat Utrecht een goede uitgangspositie had (69).

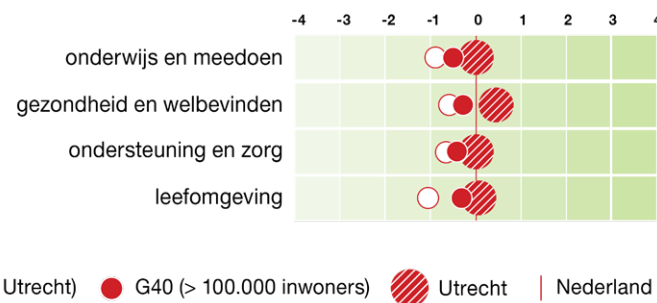
Uit de Utrecht Monitor blijkt dat het met veruit de meeste inwoners goed ging. Uit de peilingen van 2019 komt naar voren dat veel Utrechtse jongeren (87%) zich gelukkig voelden, dat was hoger dan gemiddeld in Nederland (83,7%) (70).

In 2018 heeft bijna de helft van de volwassen Utrechtse bevolking een hbo- of wo-opleiding (Nederland 28%). Binnen de stad waren grote verschillen: in Overvecht was het percentage 25%, terwijl dat in Noordoost 65% was. Maar ook binnen wijken bestonden grote variaties tussen buurten.

Utrecht is een jonge stad met relatief veel studenten. De ongeveer 70.000 kinderen en jongeren tot 18 jaar vormen samen zo'n 20% van de Utrechtse bevolking van 2021. Daarnaast wonen er in Utrecht ruim 52.000 jongvolwassenen in de leeftijd van 18 t/m 25 jaar, veel daarvan in Oost. Utrecht groeit: naar verwachting wonen er in 2040 rond de 92.000 kinderen en jongeren t/m 18 jaar in de stad (71). De laatste jaren is het aantal jongeren in de leeftijd van 12-17 jaar met 6.500 toegenomen. Tussen de verschillende wijken in Utrecht zien we grote verschillen. De meeste jeugdigen wonen in de wijk Vleuten-De Meern (1 op de 5), gevolgd door Leidsche Rijn. De binnenstad is de wijk met de minste jeugd; slechts 6% is onder de 18 jaar (72).

Vergelijking met andere Nederlandse gemeenten

Kijkend naar de globale indruk van verschillende indicatoren, zien we dat de Utrechtse jeugd er vóór corona ten opzichte van de meeste andere gemeenten in Nederland relatief goed voor stond wat betreft gezondheid en welbevinden, en dat dat minder is ten aanzien van onderwijs en meedoen, ondersteuning en zorg, en leefomgeving. Utrecht scoorde op deze domeinen wel beter dan de meeste andere grote (G3) en middelgrote steden (G40).



Onderwijs en meedoen

In 2020 gingen ruim 30.000 kinderen naar het basisonderwijs, 17.786 naar het voortgezet onderwijs en 5.707 naar het middelbaar beroepsonderwijs. Er gingen 672 leerlingen naar het speciaal basisonderwijs en 1.285 Utrechtse leerlingen gingen naar het (voortgezet) speciaal onderwijs (73). In Utrecht volgden ruim 48.000 mbo-, 38.000 hbo- en 35.000 wo-studenten onderwijs (74) (75).

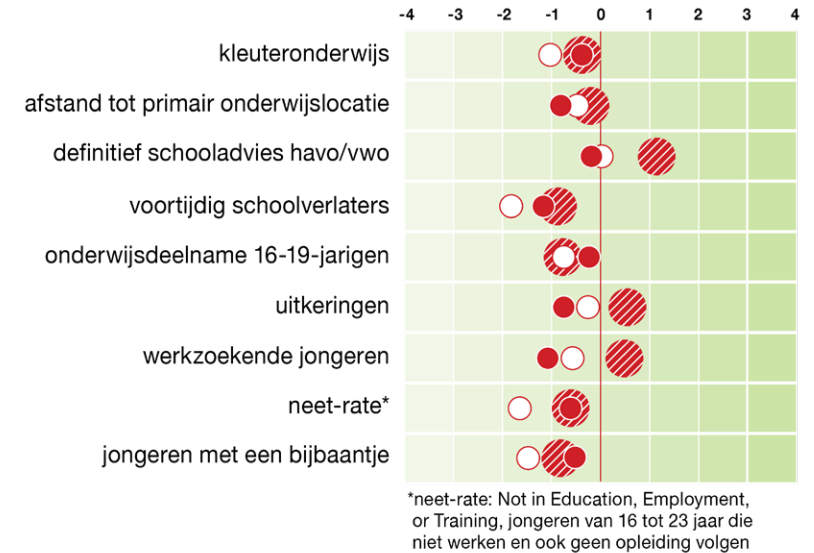
Het jonge kind

Veel ouders van jonge kinderen maakten gebruik van kinderopvang. Daarin bestond tussen wijken grote verschillen: in Overvecht ging 28% van de 0- tot 4-jarigen naar de kinderopvang, in de wijk Noordoost was dat nagenoeg 100%.

In 2019 kreeg 1 op de 5 Utrechtse kinderen tot 4 jaar een advies voor voorschoolse educatie (VE). Dat percentage was sinds 2017 licht aan het dalen. Het percentage kinderen met een advies voor VE lag hoger in Overvecht en Zuidwest (76). In 2019 ging 82% van de kinderen met een advies daadwerkelijk naar een VE-locatie (77).

Met 4 jaar kun je naar de basisschool, vanaf 5 jaar ben je leerplichtig. De deelname van kleuters van 4 en 5 jaar aan onderwijs bleef in Utrecht iets achter bij het landelijk gemiddelde en is sinds 2015 in de periode tot aan de coronacrisis ook licht gedaald naar 92.3%.

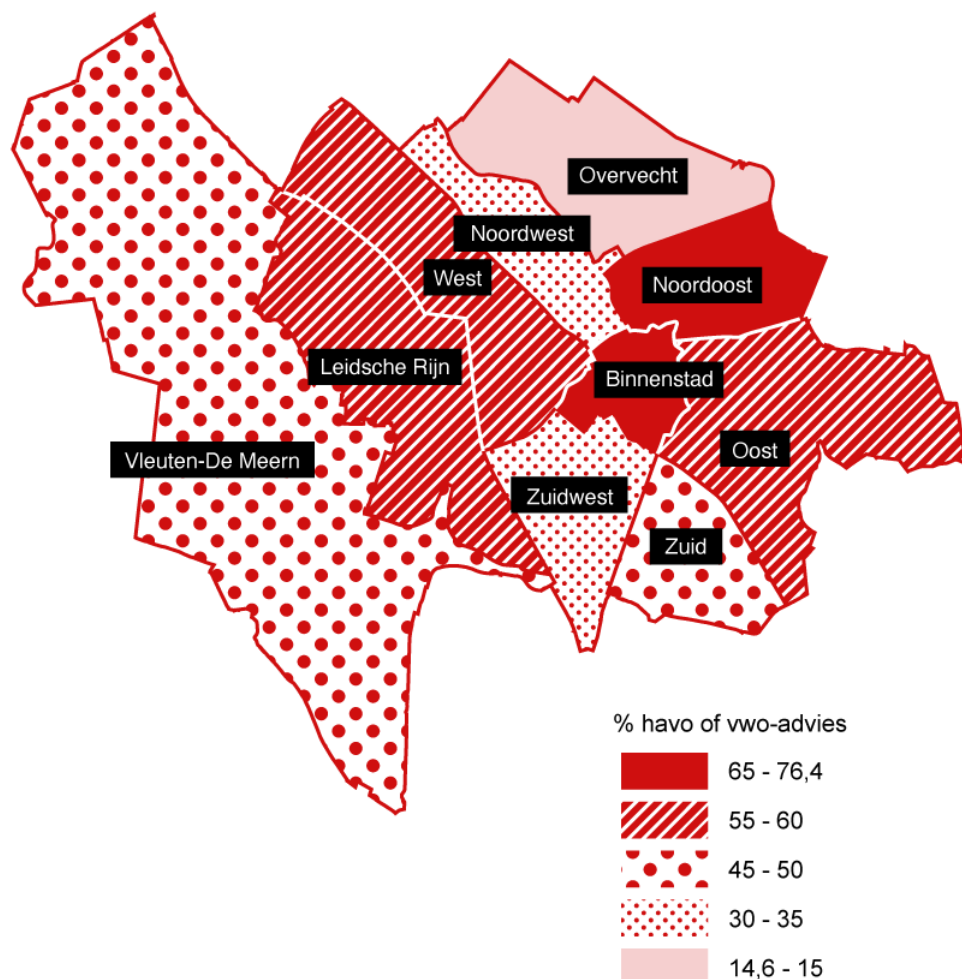
Vergelijking met andere Nederlandse gemeenten



○ G4 (zonder Utrecht) ● G40 (> 100.000 inwoners)  Utrecht | Nederland

De meest in het oog springende gegevens:

- Wat betreft onderwijsdeelname lag Utrecht achter op de meeste andere gemeenten en vergelijkbaar met de G40 en G3.
- In Utrecht werden relatief meer havo/vwo-schooladviezen gegeven.
- Minder Utrechtse jongvolwassenen dan in de meeste andere Nederlandse gemeenten ontvingen een uitkering of zochten werk.



Figuur 6: % kinderen groep 8 dat havo of vwo-advies krijgt per wijk, 2019. (82)

Primair onderwijs en voortgezet onderwijs

Utrechtse leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs kregen aanmerkelijk vaker een havo/vwo-advies dan leerlingen in de meeste andere Nederlandse gemeenten (78). Dit varieerde wel tussen wijken en buurten. Uit het overzicht blijkt dat havo/vwo-schooladviezen vooral gegeven werden in de Binnenstad en Noordoost en minder in Overvecht en Zuidwest.

De Jeugdmonitor Utrecht liet zien dat 68% van de kinderen uit groep 7 en 8 in Utrecht graag naar school gaat. 16% van de kinderen had echter geen goede relatie met de leerkracht. 14% van de kinderen werd wel eens gepest op de basisschool (79). Op het voortgezet onderwijs was dat 8% en dat is minder dan in de meeste andere gemeenten in Nederland (80). Op het VO vond slechts de helft van de jongeren het leuk op school (81).

Jongeren en jongvolwassenen

In Utrecht zochten relatief weinig jongeren van 15 tot 23 jaar werk of kregen een uitkering, waarschijnlijk omdat ze studeerden. In 2019 stonden zo'n 750 jongeren ingeschreven bij het UWV. Het aantal jongeren met een bijbaantje steeg in de periode 2015-2019, maar bleef onder het landelijk gemiddelde (83). Uit de Utrechtse inwonersenquête van 2019 kwam naar voren dat de groep 16- tot en met 26-jarigen minder vaak (35%) dan andere leeftijdsgroepen vrijwilligerswerk deed (84).

De onderwijsdeelname van Utrechtse 16 tot 19-jarigen was met 86% in 2019/2020 lager dan die van jongeren in de meeste andere Nederlandse gemeenten (in Nederland: 88%). Wat betreft het aantal neet-jongeren (*Not in Education, Employment, or Training*, jongeren van 16 tot 23 jaar die niet werken en ook geen opleiding volgen) zaten er in Utrecht nagenoeg evenveel jongeren thuis zonder werk of opleiding (331 in 2019, 6,8%) als in de meeste andere gemeenten in Nederland (6,9%). Toch was dat aanmerkelijk minder dan de drie andere grote steden (gemiddeld 10%). Het Utrechtse percentage neet-jongeren was voor 2019 aan het dalen (85).

In Utrecht verlieten 100 jongeren in 2019/2020 het onderwijs zonder startkwalificatie (een diploma op havo-, vwo-, mbo-niveau 2 of hoger). Dit percentage (2,1%) was nagenoeg gelijk aan dat van Nederland (2,0%), maar lager dan in de andere drie grote steden (2,7%) (86).

De meeste mbo'ers volgden de sector Zorg, Welzijn en Sport (in 2019 ruim 15.000), en dit aantal groeide gestaag sinds 2016 (87). Daarop volgt de sector Voedsel, Groen en Gastvrijheid (zo'n 7.500), waar juist een daling te zien is.

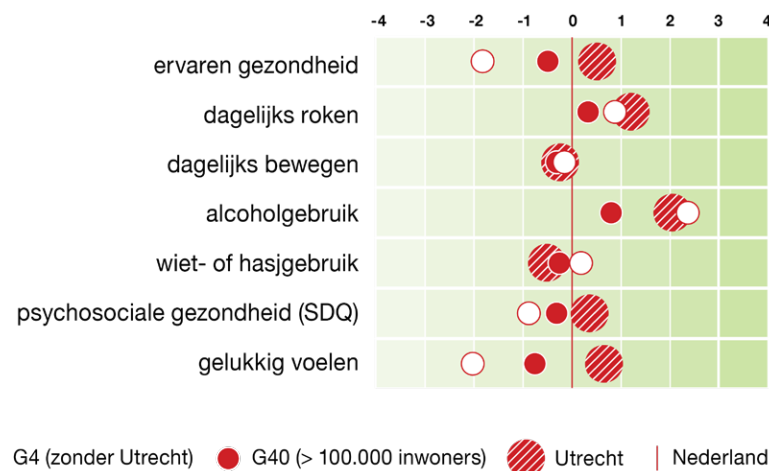


Gezondheid en welbevinden

Vergelijking met andere Nederlandse gemeenten

De meest in het oog springende gegevens:

- Over het algemeen scoort Utrecht hier positief ten opzichte van de meeste andere Nederlandse gemeenten.
- Er wordt relatief minder gerookt (sigaretten) en gedronken door de Utrechtse schoolgaande jeugd.
- Utrecht scoort het laagste als het gaat om wietgebruik onder jongeren.
- Het mentaal welbevinden is in Utrecht positiever dan in andere (middel) grote gemeenten.



Lichamelijke gezondheid en leefstijl

Hoe stond het met beweging, voeding en middelengebruik? Utrechtse jongeren waren over het algemeen tevreden over hun gezondheid: in 2019 beoordeelde 87% van de jongeren uit het tweede en vierde leerjaar van het voortgezet onderwijs hun gezondheid als 'goed' of 'zeer goed'. Dat lag hoger dan in de andere drie grote steden en hoger dan in de andere middelgrote steden in Nederland. Daarbij valt op dat het percentage lager lag in Overvecht (81%) en het hoogst in Noordoost (91%). Overvecht was de wijk waar jongeren het vaakst thuis zijn gebleven door ziekte (58%). In West en Vleuten-De Meern lagen deze percentages in 2019 op respectievelijk 35 en 37% (88). Het percentage van 11-jarigen met overgewicht is redelijk stabiel (zo'n 14%) nadat het in 2005 nog op 21% lag. Er zijn wel opmerkelijke verschillen tussen kinderen van verschillende etnische achtergrond: onder kinderen met een Marokkaanse achtergrond lag dit percentage op 34% en bij kinderen met een Turkse achtergrond op 43% (89).

In de week voorafgaand aan het onderzoek in 2019 gaf 1 op de 13 jongeren (7,7%) aan dronken of aangeschoten te zijn geweest, terwijl het Nederlandse gemiddelde lag op 13% (90). Het alcoholgebruik onder jongeren stabiliseerde sinds 2015 in Nederland en dus ook in Utrecht na een gestage afname sinds eind vorige eeuw (91). Vmbo- en havo-leerlingen experimenteerden in Utrecht vaker met roken. Er wordt bij kinderen wel steeds minder vaak in huis gerookt: 10% in 2012 naar 6% in 2019. Wietgebruik onder jongeren lag weer iets hoger in Utrecht: 1 op de 20 jongeren gebruikte dit de laatste vier weken voor het onderzoek, tegenover 1 op de 25 landelijk (92).

Van de kinderen uit groep zeven en acht van het basisonderwijs in Utrecht heeft 13% in de afgelopen week veel lichamelijke klachten (last van hoofdpijn, buikpijn, vermoeidheid en slecht slapen). Tussen 2015 en 2019 is het percentage kinderen dat aangeeft zich vaak moe te voelen toegenomen van 12% naar 18% (93).



Mentaal welbevinden

De SDQ (Strenghts and Difficulties Questionnaire) is een vragenlijst die de aanwezigheid van psychosociale problemen, sterke kanten van het kind en de invloed van psychosociale problemen op het dagelijks functioneren bevraagt. De lijst is gevalideerd en wordt standaard afgenomen bij de jeugdgezondheidsenquêtes die vierjaarlijks door de GGD worden uitgevoerd op middelbare scholen. Er bestaan deelscores voor Emotionele problemen, Gedragsproblemen, Hyperactiviteit/aandachtstekort, Problemen met leeftijdsgenoten en Prosociaal gedrag.

In Utrecht scoorde 23% van de kinderen in klas 2 en 4 van het VO in het grensgebied of had een afwijkende score op de totaalscore van de SDQ. In Nederland was dat 24%. 11% van de Utrechtse jongeren scoorde afwijkend en heeft een verhoogd risico op psychosociale problemen. Van de kinderen in groep 7 en 8 van het basisonderwijs had 12% in 2019 een verhoogd risico op psychosociale problemen. 87% van de jeugd op het VO gaf aan zich meestal (zeer) gelukkig te voelen in 2019. Dat was 84% in Nederland (94).



87% van de jeugd op het VO
gaf aan zich meestal (zeer)
gelukkig te voelen in 2019

Leefomgeving

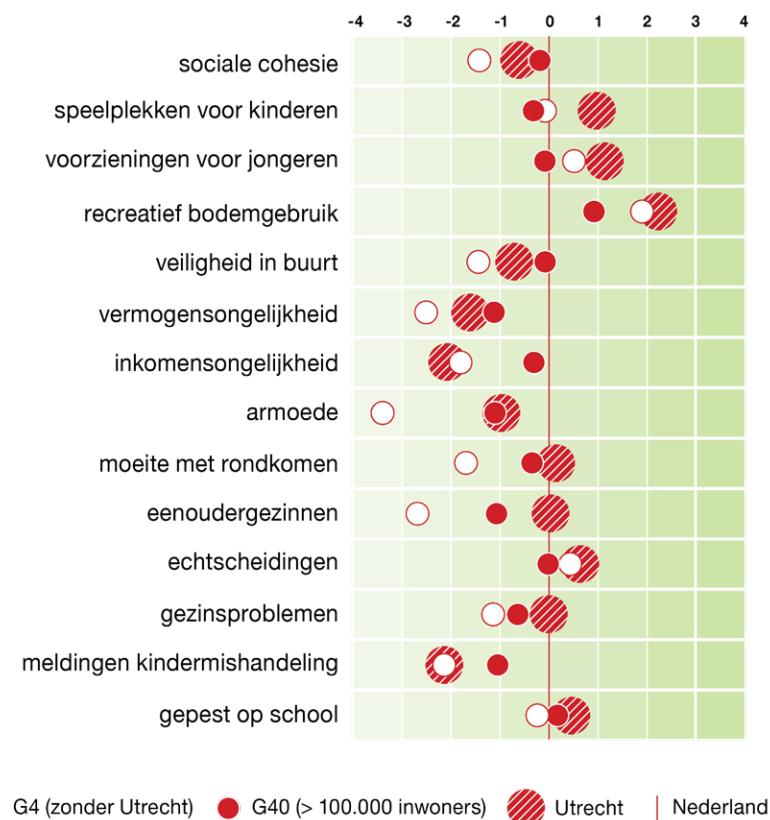
Kinderen in Kanaleneiland spelen het meeste buiten

De aanwezigheid van (speel)voorzieningen voor de jeugd en een passende inrichting van de openbare ruimte bevorderen het veilig en gezond spelen. Deze aspecten helpen bij het creëren van een sterke basis voor kinderen. Het aantal speelvoorzieningen gericht op kinderen in de basisschoolleeftijd is relatief goed in Utrecht. De waardering voor voorzieningen door de jeugd is toegenomen de laatste jaren en ligt hoger dan in de meeste andere Nederlandse gemeenten en steden (95). Van de Utrechtse 10- tot 12-jarigen speelde gemiddeld 48% minimaal één uur per dag buiten. Kinderen in Kanaleneiland spelen het meest buiten (57%) en in Leidsche Rijn (40%) is dit minder. Kinderen uit Noordwest vinden vaker dan gemiddeld dat er niet genoeg speelplekken in de buurt zijn. In de wijken West, Noordoost en Zuid zijn kinderen hier juist vaker dan gemiddeld positief over.

Bijna 12% van de gezinnen met kinderen leeft onder de armoedegrens

Net als in de rest van Nederland daalde in Utrecht het aantal kinderen dat leeft in een gezin met een laag inkomen. In 2019 woonden in Utrecht zo'n 8.400 jeugdigen (11,7%) in een gezin dat leeft onder de armoedegrens (een jaarinkomen onder de 125% van het wettelijk sociaal minimum (96). Zo'n 4% van de Utrechtse jongeren in klas 2 en 4 van het VO gaf aan dat er thuis moeite was met rondkomen, iets minder dan gemiddeld in andere Nederlandse gemeenten (97). Jongeren in deze omstandigheden voelen zich gemiddeld vaker gestrest en hebben gemiddeld een minder gunstige gezondheid. Ruim 2000 gezinnen met kinderen in Utrecht kenden zowel sociaal-economische problemen als psychosociale problemen bij één of beide ouders (98). Toch is de directe opvoedomgeving van alle kinderen in Utrecht gemiddeld gunstiger dan in veel andere gemeenten. Van de kinderen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs in Utrecht woonde 84% thuis bij beide ouders. 14% van de kinderen in Utrecht woonde in een éénoudergezin (99). Dat is iets lager dan het Nederlands gemiddelde (16%), maar fors lager dan in de drie andere grote steden (25%) (100). Het aantal kinderen dat in een jaar te maken kreeg met echtscheiding (528 in 2019, 1,1%) lag in Utrecht onder het Nederlandse gemiddelde (1,3%) (101).

Vergelijking met andere Nederlandse gemeenten



De meest in het oog springende gegevens:

- Wat betreft voorzieningen voor kinderen en jongeren staat Utrecht er gunstiger voor dan de meeste andere gemeenten.
- Utrecht kent een grotere inkomens- en vermogensongelijkheid en, net als in andere steden, meer kinderen die opgroeien in armoede.
- Wat betreft gezinssituatie (eenoudergezinnen, echtscheiding en problematiek) zit Utrecht rond het Nederlands gemiddelde en scoort het gunstiger dan de andere (middel)grote steden.
- Het aantal meldingen kindermishandeling is hoger in Utrecht, evenals in de G3.



Veiligheid

Een op de zeven 10- tot 12-jarigen wordt wel eens gepest op school. 18% voelt zich wel eens onveilig rondom of op school, en 17% onderweg naar school. Op het VO geeft 8% aan in de afgelopen drie maanden te zijn gepest op school (102).

De ervaren veiligheid van inwoners in de eigen buurt was in Utrecht lager dan landelijk, maar hoger dan in de drie grote steden (103). 40% van de jongeren uit klas 2 en 4 van het voortgezet onderwijs in Utrecht voelde zich in 2019 wel eens onveilig. Jongeren uit de wijken Noordoost en Oost voelden zich vaker wel eens onveilig (104).

Bijna 19% van de inwoners die deelnamen aan de inwonersenquête van 2019 gaf aan vaak overlast in de buurt te hebben van jongeren op straat. Er werden in dat jaar ruim 3.700 gevallen van jongerenoverlast door de politie geregistreerd (105).

Zo'n 1000 jongeren tot 25 jaar waren in 2018 geregistreerd of aangehouden als verdachte van een misdrijf (106). Zo'n 150 jongeren van 12 t/m 22 jaar werden in 2019 verdacht van een drugs-, geweld-, HIC (woninginbraak, overvallen, straatroof en geweld) - of zedenmisdrijf of drie maal als verdachte van een misdrijf geregistreerd waarvan minimaal 1 keer afgelopen jaar (de criteria om op de zogeheten 'blue list' van de politie te komen (107).

De drugsgelateerde jeugdcriminaliteit (onder minderjarigen) blijft vooralsnog beperkt tot 12 jongeren die zich in 2019 bezighielden met handel in hard- of softdrugs en 5 jongeren die in het bezit waren van hard- of softdrugs.

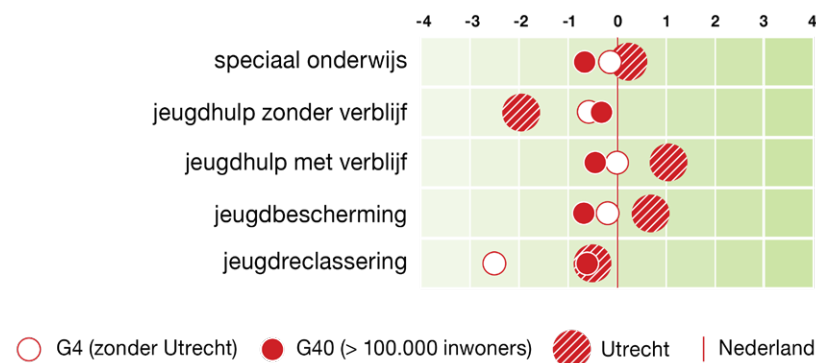
Er werden in 2019 in de Veilig Thuis regio Utrecht ruim 4.000 meldingen van kindermishandeling gedaan. In de meeste gevallen leidde dit ook tot de start van een adviestraject.

Ondersteuning en zorg

Vergelijking met andere Nederlandse gemeenten

De meest in het oog springende gegevens:

- Relatief minder jongeren maken in Utrecht gebruik van jeugdhulp met verblijf
- Relatief meer jeugdigen maken gebruik van jeugdhulp zonder verblijf
- Ook wat jeugdreclassering betreft loopt Utrecht niet in de pas met de andere grote steden.



Utrecht kiest ervoor laagdrempelige, generalistische hulp of ondersteuning in te zetten via met name de buurtteams. Daardoor ontvingen relatief veel kinderen ondersteuning en zorg in Utrecht. Zo ontving in Utrecht in 2019 13% een vorm van ambulante jeugdhulp (46). Dat is aanmerkelijk meer dan het Nederlands percentage (9%) en ook meer dan het percentage in de andere drie grote steden (10%). Door het organiseren van hulpvormen dichtbij de thuissituatie is de inzet van zorg in een stelling of kliniek veel lager in vergelijking tot andere steden in Nederland. In met name Noordwest en Zuidwest lag het jeugdhulpgebruik hoger dan verwacht mag worden op grond van sociaal-demografische kenmerken van de wijk (108). In Utrecht hadden minder jeugdigen te maken met een jeugdbeschermingsmaatregel (625 in Utrecht in 2020) en het percentage nam meer af dan in de rest van Nederland (109).

Bronnen en noten

- 1 Gemeente Utrecht. Raadsbrief Halfjaarlijkse voortgangsrapportage Voorschoolse Educatie. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 2 Onderwijs, Inspectie van het. Onderwijs op afstand tijdens COVID-19: Tweede meting (22 juni – 3 juli 2020). www.onderwijsinspectie.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 2 2022.] <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/corona-onderzoeken/covid-19-monitor/tweede-meting>.
- 3 Monitor Aansluiting Onderwijs Jeugdhulp. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://monitoraoj.nl>.
- 4 Nederlands Jeugdinstituut. Effect van corona op jeugd, gezin en jeugdveld een literatuuroverzicht. Utrecht : NJi, 2021.
- 5 Smeets, E. Monitor hybride onderwijs. Tweede rapportage over het primair onderwijs. Nijmegen : KBA, 2021.
- 6 Onderwijs, Inspectie van het. Onderwijs op afstand tijdens COVID-19: Tweede meting (22 juni – 3 juli 2020). www.onderwijsinspectie.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 2 2022.] <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/corona-onderzoeken/covid-19-monitor/tweede-meting>.
- 7 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Kamerbrief eindtoetsing en schooladviezen. Den Haag : sn, 10 12 2020.
- 8 Schuurman, T. M., Henrichs, L. F., Schuurman, N. K., Polderdijk, S., & Hornstra, L. Lessen uit de lockdown. Didactief Online. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://didactiefonline.nl/artikel/lessen-uit-de-lockdown>.
- 9 Schuurman, T. M., Henrichs, L. F., Schuurman, N. K., Polderdijk, S., & Hornstra, L. Lessen uit de lockdown. Didactief Online. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://didactiefonline.nl/artikel/lessen-uit-de-lockdown>.
- 10 Henrichs, L.F., Van Tartwijk, J., Polderdijk, S., & Korevaar, M. Kansrijke Aanpakken Na de Schoolsluitingen. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.
- 11 Zijlstra, W., Rietdijk, S., Frissen, S & Feskens, R. Leervertraging door schoolsluitingen in het voortgezet onderwijs - Deel 2. Effecten na de eerste en tweede lockdownperiode. Arnhem : Stichting CITO, 2021.
- 12 Inspectie van het Onderwijs. Technisch rapport voortgezet onderwijs Bovensectoraal themaonderzoek 16 maanden coronacrisis. 2021.
- 13 Universiteit Utrecht. De gevolgen van de schoolsluitingen op de leerresultaten van leerlingen op NUOVO-scholen in Utrecht en regio. Bestuursrapportage. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.
- 14 De gevolgen van de schoolsluitingen op instroom, doorstroom en leerresultaten van leerlingen op VO-scholen van PCOU/Willibrord. Bestuursrapportage. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.
- 15 Hornstra, L., van den Bergh, L., Denissen, J. J. A., Diepstraten, I., & Bakx, A. Parents' perceptions of secondary school students' motivation and well-being before and during the COVID-19 lockdown: the moderating role of student characteristics. Journal of Research in Special Educational Needs. 1, 2021.
- 16 Inspectie van het Onderwijs. Technisch rapport voortgezet onderwijs Bovensectoraal themaonderzoek 16 maanden coronacrisis. 2021.
- 17 Inspectie van het Onderwijs. Onderwijs op afstand tijdens COVID-19: Derde meting (oktober 2020). www.onderwijsinspectie.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 2 2022.] <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/corona-onderzoeken/covid-19-monitor/derde-meting>.
- 18 Fancourt, D & Finn, S. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review (2019). Copenhagen : World Health Organization, 2019.
- 19 Stevens, G., Weinberg, D., Visser, K., Jonker, M., Finkenauer, C. Het welzijn van mbo-studenten in tijden van corona. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.

- 20 Gemeente Utrecht. Samenwerken aan een veerkrachtige stad. Advies van de Taskforce Maatschappelijke Effecten Corona. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 21 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 22 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 23 Gemeente Utrecht / Jeugdgezondheidszorg. intern rapport. Utrecht : sn, 2021.
- 24 NOC*NSF. Zo sport Nederland. Trends en ontwikkelingen in sportdeelname (2013-2019). Arnhem : NOC*NSF, 2020.
- 25 Gemeente Utrecht. Utrecht Monitor. www.utrecht-monitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.utrecht-monitor.nl>.
- 26 Nederlands Jeugdinstituut. Effect van corona op jeugd, gezin en jeugdveld een literatuuroverzicht. Utrecht : NJi, 2021.
- 27 Maastricht UMC. Leefstijl van kinderen beïnvloed door corona-maatregelen. www.mumc.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 2 2022.] <https://www.mumc.nl/actueel/nieuws/leefstijl-van-kinderen-beinvloed-door-corona-maatregelen>.
- 28 Instituut, Mulier. Meer basisschoolkinderen met slechtere motorische vaardigheden door coronalockdown. [Online] [Geraadpleegd op: 4 Maart 2022.] <https://www.mulierinstituut.nl/actueel/meer-basisschoolkinderen-met-slechtere-motorische-vaardigheden-na-coronalockdown/>.
- 29 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 30 Trimbos ism RIVM en CBS. Leefstijlmonitor. www.rivm.nl/leefstijlmonitor. [Online] [Geraadpleegd op: 1 02 2022.]
- 31 Kindertelefoon. Handout Eenzaamheid. www.kindertelefoon.nl. [Online] 2020. [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.kindertelefoon.nl/eenzaamheid>.
- 32 Gemeente Utrecht / Jeugdgezondheidszorg. intern rapport. Utrecht : sn, 2021.
- 33 Luijten, e.a. The impact of lockdown during the COVID-19 pandemic on mental and social health of children and adolescents. Qual Life Res. 30, 2020, Vol. 10.
- 34 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 35 Brink, M., van den Broek, A. & Ramakers, C. Ervaringen van studenten met onderwijs en toetsen op afstand tijdens corona. Nijmegen : ResearchNed, 2021.
- 36 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 37 113 zelfmoordpreventie. Meer suïcides onder jongvolwassenen tussen 20 en 30 jaar. www.113.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://www.113.nl/actueel/meer-suicides-onder-jongvolwassenen-tussen-20-en-30-jaar>.
- 38 Stevens, G., Weinberg, D., Visser, K., Jonker, M., Finkenauer, C. Het welzijn van mbo-studenten in tijden van corona. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.
- 39 GGD Regio Utrecht. Landelijk onderzoek RIVM en GGD peiling 1 t/m 11 (april 2020 tot april 2021) Uitkomsten onderzoek impact coronacrisis regio Utrecht. Zeist : GGD Regio Utrecht, 2022.
- 40 NIVEL/RIVM. De gevolgen van de coronapandemie voor de gezondheid en het welzijn van de jeugd. Utrecht/ Bilthoven : NIVEL/RIVM, 2022.
- 41 Zijlmans, J. e.a. Mental and Social Health of Children and Adolescents With Pre-existing Mental or Somatic Problems During the COVID-19 Pandemic Lockdown. Front Psychiatry. 8, 2021, Vol. 12.
- 42 Inspectie van het Onderwijs. Onderwijs op afstand tijdens COVID-19: Derde meting (oktober 2020). www.onderwijsinspectie.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 2 2022.] <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/corona-onderzoeken/covid-19-monitor/derde-meting>.

- 43 Gemeente Utrecht. Jeugd in Coronatijd onderzoek (JICO). www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] [https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/jeugd-in-Coronatijd-onderzoek-\(jico\)/page635.html](https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/jeugd-in-Coronatijd-onderzoek-(jico)/page635.html).
- 44 Stevens, G., Weinberg, D., Visser, K., Jonker, M., Finkenauer, C. Het welzijn van mbo-studenten in tijden van corona. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.
- 45 Stevens, G., Weinberg, D., Visser, K., Jonker, M., Finkenauer, C. Het welzijn van mbo-studenten in tijden van corona. Utrecht : Universiteit Utrecht, 2021.
- 46 Gemeente Utrecht. Samenwerken aan een veerkrachtige stad. Advies van de Taskforce Maatschappelijke Effecten Corona. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 47 Kennisnet. Welbevinden van leerlingen en studenten bij afstandsonderwijs. www.kennisnet.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://www.kennisnet.nl/welbevinden-van-leerlingen-en-studenten-bij-afstandsonderwijs/>.
- 48 Smeets, E. Monitor hybride onderwijs. Tweede rapportage over het primair onderwijs. Nijmegen : KBA, 2021.
- 49 CBS. Dashboard misdrijven in de buurt, jaarcijfers. www.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/politie/dashboard-misdrijven-in-de-buurt/jaarcijfers>.
- 50 VNG. Impact coronacrisis op uw gemeente. www.waarstaatjegemeente.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/corona/impact-coronacrisis-op-uw-gemeente>.
- 51 CBS Statline. Huiselijk geweld; aard geweld, aanvullende informatie, Veilig Thuis-regio. opendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84850NED/table?searchKeywords=keyword:%22Utrecht%22>.
- 52 Joemmanbaks, F., de Graaf, H., Vermey, K. Kuipers, L. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland tijdens de coronacrisis. Utrecht/Amsterdam : Rutgers/ Soa Aids Nederland, 2021.
- 53 Samen Veilig Midden Nederland. Jaarverantwoording. www.samen-veilig.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://www.samen-veilig.nl/organisatie-en-diensten/jaarverantwoording/>.
- 54 Stadsnetwerk Gelijke Kansen. Startpagina. www.stadsnetwerkgelijkekansen.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://www.stadsnetwerkgelijkekansen.nl/>.
- 55 Taal doet meer. Jaarbeeld 2020. www.taaldoetmeer.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] https://www.taaldoetmeer.nl/wordpress2/wp-content/uploads/2021/04/TDMJaarbeeld_2020-Definitief.pdf.
- 56 Gemeente Utrecht. Zorgmodel . zorgprofessionals.utrecht.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://zorgprofessionals.utrecht.nl/zorgmodel/>.
- 57 Gemeente Utrecht. Zorgmodel . zorgprofessionals.utrecht.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://zorgprofessionals.utrecht.nl/zorgmodel/>.
- 58 Lokalis. Halfjaarrapportage 2021. Utrecht : Lokalis, 2021.
- 59 Gemeente Utrecht. Ontwikkelingen Jeugd en Wmo 2020-2021. Powerpointpresentatie College informatiebijeenkomst Jeugd en WMO 12 oktober 2021. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 60 Lokalis. Halfjaarrapportage 2021. Utrecht : Lokalis, 2021.
- 61 Raadsbrief Diverse toezeggingen 'jeugdhulp in coronatijd. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 62 Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. Onvoldoende tijdige en juiste hulp voor jongeren met ernstige psychische problemen. Den Haag : Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2021.
- 63 CBS Statline. Kerncijfers over jeugdzorg, 2015-2020. jmopendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20246NED/table?dl=13A98>.
- 64 Gemeente Utrecht. Samenwerken aan een veerkrachtige stad. Advies van de Taskforce Maatschappelijke Effecten Corona. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 65 Monitor Aansluiting Onderwijs Jeugdhulp. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://monitoraoj.nl>.

- 66 Raadsbrief Diverse toezeggingen 'jeugdhulp in coronatijd. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 67 VNG. Monitor Sociaal Domein. www.vngrealisatie.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://www.vngrealisatie.nl/producten/gemeentelijke-monitor-sociaal-domein>.
- 68 Nederlands Jeugdinstituut. Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. www.nji.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://www.nji.nl/transformatie-jeugdhulp/gezinnen-met-meervoudige-en-complexe-problemen>.
- 69 Gemeente Utrecht. Samenwerken aan een veerkrachtige stad. Advies van de Taskforce Maatschappelijke Effecten Corona. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 70 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 71 Gemeente Utrecht. Utrecht Monitor. www.utrecht-monitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.utrecht-monitor.nl>.
- 72 Gemeente Utrecht. Utrecht in Cijfers. utrecht.incijfers.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://utrecht.incijfers.nl/>.
- 73 Monitor Aansluiting Onderwijs Jeugdhulp. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://monitoraoj.nl>.
- 74 Arbeidsmarkt in zicht. Aantal mbo'ers in Utrecht. arbeidsmarktinzicht.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://arbeidsmarktinzicht.nl/aantal-mbo-ers-in-utrecht>.
- 75 Dienst Uitvoering Onderwijs. Aantal studenten hoger onderwijs. www.duo.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] https://www.duo.nl/open_onderwijsdata/hoger-onderwijs/aantal-studenten/.
- 76 Gemeente Utrecht. Raadsbrief Update gevolgen en aanpak coronavirus in Utrecht. Utrecht : Gemeente Utrecht, 2021.
- 77 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 78 VNG. Impact coronacrisis op uw gemeente. www.waarstaatjegemeente.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/corona/impact-coronacrisis-op-uw-gemeente>.
- 79 Gemeente Utrecht. Utrecht Monitor. www.utrecht-monitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.utrecht-monitor.nl>.
- 80 CBS. Gezondheidsmonitor Jeugd. monitoregezondheid.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://monitoregezondheid.nl/gezondheidsmonitor-jeugd>.
- 81 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.
- 82 VNG. dashboard onderwijs. www.waarstaatjegemeente.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/dashboard/Onderwijs>.
- 83 Monitor Aansluiting Onderwijs Jeugdhulp. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://monitoraoj.nl>.
- 84 Gemeente Utrecht. Utrecht in Cijfers. utrecht.incijfers.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://utrecht.incijfers.nl/>.
- 85 Monitor Aansluiting Onderwijs Jeugdhulp. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://monitoraoj.nl>.
- 86 Gemeente Utrecht. Voorlopige vsv-cijfers, interne notitie. 2021.
- 87 Arbeidsmarkt in zicht. Aantal mbo'ers in Utrecht. arbeidsmarktinzicht.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://arbeidsmarktinzicht.nl/aantal-mbo-ers-in-utrecht>.
- 88 Gemeente Utrecht. Utrecht in Cijfers. utrecht.incijfers.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://utrecht.incijfers.nl/>.
- 89 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.

90 RIVM Statline. Gezondheidsmonitor Jeugd 2019; regio. statline.rivm.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://statline.rivm.nl/#/RIVM/nl/dataset/50077NED/table?ts=1646491973291>.

91 CBS Statline. Middelengebruik jongeren (12 tot 17 jaar); geslacht en leeftijd. jmopendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20215NED/table?ts=1640874094740>.

92 CBS. Gezondheidsmonitor Jeugd. monitorgezondheid.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://monitorgezondheid.nl/gezondheidsmonitor-jeugd>.

93 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.

94 CBS. Gezondheidsmonitor Jeugd. monitorgezondheid.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://monitorgezondheid.nl/gezondheidsmonitor-jeugd>.

95 Leefbaarheid en overlast in buurt; regio. opendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81924NED/table?ts=1635364780991>.

96 Gemeente Utrecht. Armoedemonitor. utrecht.incijfers.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://utrecht.incijfers.nl/dashboard/armoedemonitor/opgroeien-in-armoede>.

97 RIVM Statline. Gezondheidsmonitor Jeugd 2019; regio. statline.rivm.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://statline.rivm.nl/#/RIVM/nl/dataset/50077NED/table?ts=1646491973291>.

98 Nederlands Jeugdinstituut. Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. www.nji.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://www.nji.nl/transformatie-jeugdhulp/gezinnen-met-meervoudige-en-complexe-problemen>.

99 Monitor Aansluiting Onderwijs Jeugdhulp. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://monitoraioj.nl>.

100 CBS Statline. Eenoudergezinnen naar regio; jongeren (0 tot 25 jaar). jmopendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/71781ned/table?dl=2DF58>.

101 Minderjarige kinderen betrokken bij echtscheidingen naar regio. jmopendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20029ned/table?ts=1640869608753>.

102 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.

103 CBS. Veiligheidsmonitor. opendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] https://opendata.cbs.nl/statline/portal.html?_la=nl&_catalog=CBS&tableId=81877NED&_theme=413.

104 Volksgezondheidsmonitor Utrecht. www.volksgezondheidsmonitor.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 1 12 2021.] <https://www.volksgezondheidsmonitor.nl/>.

105 Gemeente Utrecht. Utrecht in Cijfers. utrecht.incijfers.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://utrecht.incijfers.nl/>.

106 CBS Statline. Maatschappelijke indicatoren; jongeren, regionale indeling 2019, 2014-2018. opendata.cbs.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] https://opendata.cbs.nl/statline/portal.html?_la=nl&_catalog=CBS&tableId=81877NED&_theme=413.

107 Bureau Broekhuizen. Drugscriminaliteit Utrecht 2021. Amersfoort : Bureau Broekhuizen, 2021.

108 Sociaal Cultureel Planbureau. Jeugdhulp in de wijk. digitaal.scp.nl. [Online] [Geraadpleegd op: 01 12 2021.] <https://digitaal.scp.nl/jeugdhulp-in-de-wijk/>.

109 CBS Statline. Kerncijfers over jeugdzorg, 2015-2020. jmopendata.cbs.nl/. [Online] [Geraadpleegd op: 01 02 2022.] <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20246NED/table?dl=13A98>.

Beschrijvingen afbeeldingen

Afbeelding pagina 7

Overzicht en legenda onder kop 'Leeswijzer'

Legenda: In de figuur staan drie verschillende bolletjes die staan voor de G4 (zonder Utrecht), de G40 (de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners) en de gemeente Utrecht. Een lijn in het midden geeft het landelijk gemiddelde aan.

Overzicht: De figuur is verdeeld in vier domeinen, die representeren in totaal 36 verschillende indicatoren die te vinden zijn via de website. Op het domein 'onderwijs en meedoen' scoort Utrecht rond het landelijk gemiddelde, boven de G40 en de G4 zonder Utrecht. Op het domein 'gezondheid en welbevinden' scoort Utrecht boven het landelijk gemiddelde en scoren de G4 zonder Utrecht en de G40 onder het landelijk gemiddelde. Op het domein 'ondersteuning en zorg' zit Utrecht weer rond het landelijk gemiddelde, de G4 zonder Utrecht en de G40 zitten weer net onder Utrecht. Op het laatste domein 'leefomgeving' scoort Utrecht vrijwel gelijk aan het landelijk gemiddelde, de G40 zit weer dicht bij Utrecht. De G4 zonder Utrecht scoort hier een stuk lager dan de G40, Utrecht en het landelijk gemiddelde.

Afbeelding pagina 13

Figuur 1: % Peuters met een VE-indicatie per wijk 2021 onder kop 'Jonge kind'

De figuur laat zien hoeveel % jonge kinderen (tot 2,5 jaar) uit de verschillende wijken in Utrecht in 2021 een VE-indicatie hebben gekregen. In de wijken Oost, Noordoost en de Binnenstad kreeg 5,3-10% van de peuters een VE-indicatie. In Vleuten-De Meern, Leidsche Rijn en West

kreeg 10-20% van de peuters een VE-indicatie. In de wijken Noordwest en Zuid kreeg 20-30% van de peuters een VE-indicatie in 2021. In Zuidwest was dit percentage tussen 40-50%. In Overvecht kregen de meeste peuters een VE-indicatie in 2021: namelijk tussen de 60-63%.

Afbeelding pagina 17

Figuur 2: Factoren van invloed op impact schoolsluitingen door COVID-19 onder kop 'Onderzoek Kansrijke Aanpakken na de Schoolsluitingen (KANS) in 2021'

De figuur laat zien welke factoren van invloed zijn geweest op de impact die de schoolsluitingen hebben gehad. In de figuur staan drie categorieën die van invloed zijn geweest op de impact van de schoolsluitingen voor kinderen. Deze zijn onderverdeeld in: het kind, de leerkracht en de school. Vanuit het kind zijn de volgende factoren van belang: de ouderbetrokkenheid (bijvoorbeeld de ondersteuningsmogelijkheden en taalvaardigheid), de thuissituatie (waaronder de gezinssamenstelling, woonruimte, een (zorgelijke) thuisomgeving en ICT-faciliteiten), de leerprestaties van de leerling en de zelfregulatie van de leerling (hier wordt mee bedoeld of het kind een planning kan bijhouden en vragen stelt). Een aantal factoren hangen samen met de leerkracht, waaronder: de inzet en vaardigheden van de leerkracht (waaronder digitale vaardigheden en persoonlijke tijdsinvestering) en het online lesaanbod (bijvoorbeeld of het aanbod leerjaar afhankelijk is, de mate van interactie tussen leerlingen en de mogelijkheid om maatwerk te bieden). Ten slotte zijn er een aantal factoren

gerelateerd aan de school, namelijk: de ondersteuning van de schoolleiding (met name of er schoolbrede kaders geboden worden), de collegiale samenwerking (bijvoorbeeld het in contact blijven met elkaar en of er samen wordt voorbereid), de schoolweging (dit zijn de hoeveelheid leerlingen in de klas met een verhoogd risico op achterstanden), en de toerusting (bijvoorbeeld de ervaringen die zijn opgedaan tijdens de eerste schoolsluiting en of de school beschikt over devices en online lesmateriaal). Al deze factoren samen beïnvloeden de impact die de schoolsluiting heeft gehad op kinderen.

Afbeelding pagina 61

Figuur 3: Utrechts zorgmodel onder kop 'Ondersteuning en zorg'

Het Utrechts zorgmodel bestaat uit drie sporen. In de figuur staan deze drie sporen uitgelegd als tandwielen die in elkaar vallen en elkaar aan kunnen draaien. Het eerste spoor betreft meedoen en gewoon opvoeden: hieronder vallen bijvoorbeeld de informele zorg en de vrijwillige inzet, maar ook algemener welzijn, sport, cultuur, de (jeugd)gezondheidszorg, onderwijs, inkomen en vrije tijd. Het tweede spoor is de basiszorg, deze is generalistisch. Het buurtteam valt hieronder. Het derde en laatste spoor is de aanvullende zorg: dit is specialistische zorg die gegeven wordt als er door de basiszorg is doorverwezen.

Afbeelding pagina 70

Figuur 4: % jeugdigen dat gebruik maakt van de jeugdzorg in Utrecht en Nederland onder kop 'Aanvullende zorg'

In de figuur staat een grafiek die de percentages jeugdzorggebruik vergelijkt voor de verschillende onderwijs instellingen en tussen Utrecht en Nederland. In het primair onderwijs maakt in Utrecht 12,9% gebruik van de jeugdzorg, dit percentage is voor Nederland 10,9%. In het voortgezet onderwijs maakt 15,1% van de kinderen in Utrecht gebruikt van jeugdzorg, in Nederland is dit 11,6%. In het speciaal basis onderwijs maakt 51,6% in Utrecht en 50,2% in Nederland gebruik van jeugdzorg. In het voortgezet speciaal onderwijs maakt 64,8% van de kinderen in Utrecht en 60,5% in Nederland gebruik van de jeugdzorg. In het mbo maakt 14,1% in Utrecht en in Nederland 8,6% gebruik van jeugdzorg. Ten slotte maakt in het praktijk onderwijs 36,4% in Utrecht gebruik van de jeugdzorg, in Nederland is dat 29,2%. De grafiek toont aan dat het grootste aandeel kinderen dat gebruik maakt van de jeugdzorg een vorm van speciaal onderwijs volgt. In Utrecht ligt algemeen het percentage jeugdzorg gebruikers iets hoger dan het Nederlands percentage.

Afbeelding pagina 71

Figuur 5: Aantal huishoudens met verschillende problematiek in Utrecht in 2019 onder kop 'Aanvullende zorg'

De figuur bestaat uit drie rondes die elkaar raken en kruisen, waardoor voor sommige vlakken overlap ontstaat. De rondes geven drie verschillende wetten aan die bedoeld zijn voor de ondersteuning en zorg voor inwoners: de jeugdwet, de WMO en de participatiewet. In Utrecht maakten in 2019 5.665 huishoudens gebruik van de jeugdwet. 13.445 huishoudens maakten gebruik van de WMO en 8.515 maakten gebruik van de

participatiewet. Er is ook overlap: meerdere huishoudens maakten gebruik van twee of alle drie de wetten. Zo maakten 530 huishoudens gebruik van zowel de jeugdwet als WMO. 3.155 huishoudens maakten gebruik van zowel de WMO als de participatiewet en 1.215 huishoudens maakten gebruik van zowel de jeugdwet als participatiewet. Ten slotte waren er in Utrecht in 2019 355 huishoudens die gebruik maakten van alle drie de wetten voor zorg en ondersteuning. De figuur laat zien dat een deel van de gezinnen die gebruik maakten van ondersteuning te maken had met wat wij gestapelde problematiek noemen.

Afbeelding pagina 76

Overzicht en legenda onder kop 'Algemeen – hoe ging het met de Utrechtse jeugd voor corona?'

Legenda: In de figuur staan drie verschillende bolletjes die staan voor de G4 (zonder Utrecht), de G40 (de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners) en de gemeente Utrecht. Een lijn in het midden geeft het landelijk gemiddelde aan. Overzicht: De figuur is verdeeld in vier domeinen, die representeren in totaal 36 verschillende indicatoren die te vinden zijn via de website. Op het domein 'onderwijs en meedoen' scoort Utrecht rond het landelijk gemiddelde, boven de G40 en de G4 zonder Utrecht. Op het domein 'gezondheid en welbevinden' scoort Utrecht boven het landelijk gemiddelde en scoren de G4 zonder Utrecht en de G40 onder het landelijk gemiddelde. Op het domein 'ondersteuning en zorg' zit Utrecht weer rond het landelijk gemiddelde, de G4 zonder Utrecht en de G40 zitten weer net onder Utrecht. Op het laatste domein 'leefomgeving' scoort Utrecht vrijwel gelijk aan het landelijk gemiddelde, de G40 zit weer dicht bij Utrecht. De G4 zonder Utrecht scoort hier een stuk lager dan de G40, Utrecht en het landelijk gemiddelde.

Afbeelding pagina 77

Vergelijking van Utrecht met andere Nederlandse gemeenten op het domein 'onderwijs en meedoen' onder kop 'Onderwijs en meedoen – hoe ging het voor corona?'

Legenda: In de figuur staan drie verschillende bolletjes die staan voor de G4 (zonder Utrecht), de G40 (de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners) en de gemeente Utrecht. Een lijn in het midden geeft het landelijk gemiddelde aan. In deze figuur worden een aantal indicatoren op het gebied van onderwijs en meedoen getoond. Op de indicator kleuteronderwijs scoort Utrecht gelijk aan de G40, onder het landelijk gemiddelde, maar gunstiger dan de G4 zonder Utrecht. Op de indicator afstand tot de primair onderwijs locatie scoort Utrecht rond het landelijk gemiddelde en scoren de G4 zonder Utrecht en de G40 iets ongunstiger. Op de indicator definitief schooladvies havo/vwo scoort Utrecht flink hoger dan het landelijk gemiddelde. De G4 zonder Utrecht en de G40 scoren rond het landelijk gemiddelde. Op de indicator voortijdig schoolverlaters scoort Utrecht onder het landelijk gemiddelde, gelijk aan de G40. De G4 zonder Utrecht scoort ongunstiger. Op de indicator onderwijsdeelname 16-19-jaren scoort Utrecht gelijk aan de G4 zonder Utrecht: iets onder de G40 en onder het landelijk gemiddelde. Op de indicator uitkeringen scoort Utrecht boven het landelijk gemiddelde, terwijl de G4 zonder Utrecht en de G40 onder het landelijk gemiddelde scoren. Op de indicator werkzoekende jongeren scoort Utrecht net boven het landelijk gemiddelde, terwijl ook hier de G4 zonder Utrecht en de G40 onder het landelijk gemiddelde scoren. Op de indicator neet-rate (wat staat voor Not in Education, Employment or Training, dit zijn jongeren van 16 tot 23 jaar die niet werken en ook geen opleiding volgen) scoort Utrecht gelijk aan de G40 onder het

landelijk gemiddelde. De G4 zonder Utrecht scoort hier ongunstiger. Op de indicator jongeren met een bijbaantje scoren zowel Utrecht, de G40 en de G4 zonder Utrecht onder het landelijk gemiddelde, waarbij Utrecht tussen de G40 en G4 zonder Utrecht in zit.

Afbeelding pagina 78

Figuur 6: % kinderen uit groep 8 dat een havo of vwo advies kreeg per wijk in 2019 onder kop 'Primair onderwijs en voortgezet onderwijs – hoe ging het voor corona?'

De figuur laat zien hoeveel % kinderen in groep 8 uit de verschillende wijken in Utrecht in 2019 een havo/vwo advies hebben gekregen. In de Binnenstad en Noordoost kregen kinderen het vaakst een havo/vwo advies, namelijk tussen de 75-76,4%. In Oost, West en Leidsche Rijn kregen tussen de 55-60% van de kinderen een havo/vwo advies. In de wijken Vleuten-de Meern en Zuid kreeg tussen de 40-50% een havo/vwo advies. In Noordwest kreeg 35-40% van de kinderen een havo/vwo advies. In Zuidwest kreeg 20-30% een havo/vwo advies. In Overvecht kreeg 14,6-15% een havo/vwo advies.

Afbeelding pagina 79

Vergelijking van Utrecht met andere Nederlandse gemeenten op het domein 'gezondheid en welbevinden' onder kop 'Gezondheid en welbevinden – hoe ging het voor corona?'

Legenda: In de figuur staan drie verschillende bolletjes die staan voor de G4 (zonder Utrecht), de G40 (de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners) en de gemeente Utrecht. Een lijn in het midden geeft het landelijk gemiddelde aan. In deze figuur worden een aantal indicatoren op het gebied van gezondheid en welbevinden getoond. Op de indicator ervaren gezondheid scoort Utrecht hoger dan het landelijk

gemiddelde, terwijl de G40 en G4 zonder Utrecht onder het landelijk gemiddelde scoren. Op de indicator dagelijks roken scoren Utrecht en de G4 zonder Utrecht gunstig boven het landelijk gemiddelde, de G40 zit net boven het landelijk gemiddelde. Op de indicator dagelijks bewegen scoren zowel Utrecht als de G4 zonder Utrecht en de G40 net onder het landelijk gemiddelde. Op de indicator alcoholgebruik scoren Utrecht en de G4 zonder Utrecht gunstig ver boven het landelijk gemiddelde. De G40 scoort ook boven het landelijk gemiddelde, maar niet zoveel als Utrecht en de G4 zonder Utrecht. Op de indicator wiet- of hasjgebruik scoort Utrecht onder het landelijk gemiddelde en iets achter de G40. De G4 zonder Utrecht scoort iets boven het landelijk gemiddelde. Op de indicator psychosociale gezondheid (SDQ) scoort Utrecht net boven het landelijk gemiddelde en de G40 en G4 zonder Utrecht onder het landelijk gemiddelde. Ten slotte scoort Utrecht op de indicator gelukkig voelen boven het landelijk gemiddelde, terwijl de G40 onder het landelijk gemiddelde zit. De G4 zonder Utrecht scoort ver onder het landelijk gemiddelde.

Afbeelding pagina 81

Vergelijking van Utrecht met andere Nederlandse gemeenten op het domein 'leefomgeving' onder kop 'Leefomgeving – hoe ging het voor corona?'

Legenda: In de figuur staan drie verschillende bolletjes die staan voor de G4 (zonder Utrecht), de G40 (de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners) en de gemeente Utrecht. Een lijn in het midden geeft het landelijk gemiddelde aan. In deze figuur worden een aantal indicatoren op het gebied van leefomgeving getoond. Op de indicator sociale cohesie scoort Utrecht onder het landelijk gemiddelde, onder de G40 maar boven de G4 zonder Utrecht. Op de indicator

speelplekken voor kinderen scoort Utrecht ver boven het landelijk gemiddelde, terwijl de G40 en G4 zonder Utrecht rond het landelijk gemiddelde scoren. Op de indicator voorzieningen voor jongeren scoort Utrecht ook ver boven het landelijk gemiddelde en iets gunstiger dan de G4 zonder Utrecht, de G40 scoort rond het landelijk gemiddelde. Op de indicator recreatief bodemgebruik scoren zowel Utrecht als de G4 zonder Utrecht ver boven het landelijk gemiddelde, de G40 scoort ook gunstig boven het landelijk gemiddelde, maar niet zo sterk als Utrecht. Op de indicator veiligheid in de buurt scoort de G40 rond het landelijk gemiddelde, Utrecht en de G4 zonder Utrecht scoren onder het landelijk gemiddelde, waarbij Utrecht wel iets gunstiger scoort dan de G4 zonder Utrecht. Op de indicator vermogensongelijkheid scoren zowel Utrecht, de G4 zonder Utrecht en de G40 ver onder het landelijk gemiddelde, waarbij Utrecht er tussen in zit. Op de indicator inkomensgelijkheid scoort Utrecht het ongunstigste en ver onder het landelijk gemiddelde, terwijl de G40 rond het landelijk gemiddelde zit. De G4 zonder Utrecht scoort iets gunstiger dan Utrecht, maar zit ook ver onder het landelijk gemiddelde. Op de indicator armoede scoort de G4 zonder Utrecht erg ongunstig onder het landelijk gemiddelde. Utrecht en de G40 scoren ook onder het landelijk gemiddelde, maar relatief gunstiger dan de G4 zonder Utrecht. Op de indicator moeite met rondkomen scoort Utrecht rond het landelijk gemiddelde, net als de G40. De G4 zonder Utrecht scoort ongunstiger onder het landelijk gemiddelde. Op de indicator eenoudergezinnen scoort Utrecht rond het landelijk gemiddelde, terwijl de G40 onder het landelijk gemiddelde scoort en de G4 zonder Utrecht nog ongunstiger scoort onder het landelijk gemiddelde. Op de indicator echtscheidingen scoort Utrecht iets gunstiger ten opzichte van het

landelijk gemiddelde, de G40 en G4 zonder Utrecht zitten rond het landelijk gemiddelde. Op de indicator gezinsproblemen scoort Utrecht gelijk aan het landelijk gemiddelde, de G4 zonder Utrecht en de G40 scoren ongunstiger onder het landelijk gemiddelde. Op de indicator meldingen kindermishandeling scoren Utrecht en de G4 zonder Utrecht erg ongunstig ver onder het landelijk gemiddelde. De G40 scoort ook onder het landelijk gemiddelde, maar niet zoveel als Utrecht en de G4 zonder Utrecht. Ten slotte scoort Utrecht op de laatste indicator gepest op school gunstig iets boven het landelijk gemiddelde, net als de G40. De G4 zonder Utrecht scoort iets onder het landelijk gemiddelde.

jeugdbescherming scoort Utrecht boven het landelijk gemiddelde, terwijl de G4 zonder Utrecht en de G40 onder het landelijk gemiddelde scoren. Op de indicator jeugdreclassering scoren Utrecht en de G40 beiden onder het landelijk gemiddelde, maar de G4 zonder Utrecht scoort ongunstiger onder het landelijk gemiddelde.

Afbeelding pagina 83

Vergelijking van Utrecht met andere Nederlandse gemeenten op het domein ‘ondersteuning en zorg’ onder kop ‘Ondersteuning en zorg – hoe ging het voor corona?’

Legenda: In de figuur staan drie verschillende bolletjes die staan voor de G4 (zonder Utrecht), de G40 (de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners) en de gemeente Utrecht. Een lijn in het midden geeft het landelijk gemiddelde aan.

In deze figuur worden een aantal indicatoren op het gebied van ondersteuning en zorg getoond. Op de indicator speciaal onderwijs zitten Utrecht en de G4 zonder Utrecht rond het landelijk gemiddelde, terwijl de G40 hier onder zit. Op de indicator jeugdhulp zonder verblijf scoort Utrecht ver onder het landelijk gemiddelde, terwijl de G4 zonder Utrecht en de G40 dicht bij het landelijk gemiddelde zitten. Op de indicator jeugdhulp met verblijf scoort Utrecht ver boven het landelijk gemiddelde, terwijl de G4 zonder Utrecht en de G40 ook hier rond het landelijk gemiddelde scoren. Op de indicator

Colofon

Uitgave

De Staat van de Utrechtse jeugd is samengesteld door de Gemeente Utrecht, Maatschappelijke Ontwikkeling in samenwerking met jeugd- en onderwijspartners, ouders, kinderen, het Kennisnetwerk Jeugd Utrecht Stad en de werkgroep Nationaal Programma Onderwijs van de Utrechtse Onderwijs Agenda

Analyse van onderzoeken en data

Erik Jan de Wilde, Bureau HanSei

Interviews

Kim van Schie, Storyline Media
Eddy Steenvoorden, Zonder Omhaal Fotografie

Foto's

Eddy Steenvoorden, Zonder Omhaal Fotografie

Eindredactie

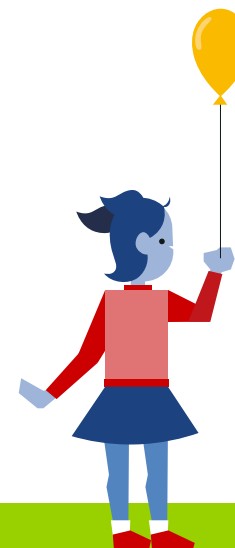
Judith Nijland

Procesgroep

Sofie Ketelaars
Lotte Geboers
Annemarie Postma
Harriët Smit
Antje Velthuis

Illustraties en vormgeving

Public Cinema



april 2022

Productcode: 2022-2947.1 PC



Gemeente Utrecht